

Česká školní
inspekce

Tělesná zdatnost žáků na základních a středních školách

Výuka tělesné výchovy a podpora pohybových aktivit

TEMATICKÁ ZPRÁVA

2022

2023

Tělesná zdatnost žáků na základních a středních školách

Výuka tělesné výchovy a podpora pohybových aktivit

Tematická zpráva

Mgr. Tomáš Zatloukal, MBA, LL.M., MSc.

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, MBA, MPA

PhDr. Karel Kovář, Ph.D.

Mgr. Jiří Novosák, Ph.D., MBA

Ing. Jana Novosáková, Ph.D., MBA

Mgr. Petr Suchomel, Dr.

Mgr. Lenka Kovářová, Ph.D., MBA, LL.M.

doc. Mgr. Roman Cuberek, Ph.D.

doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

PhDr. Šárka Vokounová, Ph.D.

PhDr. Jan Cacek, Ph.D.

doc. Mgr. Ladislav Čepička, Ph.D.

PhDr. Libor Flemr, Ph.D.

Mgr. Jan Chrudimský, Ph.D.

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.

doc. PhDr. Martin Musálek, Ph.D.

Mgr. Lukáš Rubín, Ph.D.

doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.

PhDr. Radek Vobr, Ph.D.

doc. Mgr. David Zahradník, Ph.D.

Mgr. Svatava Ságnerová

© Česká školní inspekce, Praha 2023

ISBN 978-80-88492-25-2 (brožováno)

ISBN 978-80-88492-26-9 (online ; pdf)

ISBN 978-80-88492-27-6 (online ; ePub)

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	PODPORA POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ – ÚROVEŇ ŠKOLY	10
2.1	PROSTOROVÉ A MATERIÁLNÍ PODMÍNKY	11
2.1.1	PROSTOROVÉ PODMÍNKY	11
2.1.2	MATERIÁLNÍ PODMÍNKY	15
2.2	PERSONÁLNÍ PODMÍNKY	17
2.2.1	APROBOVANOST A DÉLKA PRAXE UČITELŮ TĚLESNÉ VÝCHOVY	17
2.2.2	DALŠÍ OSOBNÍ A PROFESNÍ ROZVOJ UČITELŮ TĚLESNÉ VÝCHOVY	20
2.3	PRŮBĚH TĚLESNÉ VÝCHOVY	23
2.3.1	TĚLESNÁ VÝCHOVA V RÁMCI PRAVIDELNÉHO ROZVRHU HODIN	23
2.3.2	VYBRANÉ ZNAKY HODIN TĚLESNÉ VÝCHOVY – POZNATKY Z HOSPITACÍ.....	24
2.3.3	DALŠÍ CHARAKTERISTIKY TĚLESNÉ VÝCHOVY	26
2.4	DALŠÍ ŠKOLNÍ A MIMOŠKOLNÍ POHYBOVÉ AKTIVITY	28
2.4.1	VÝUKA PLAVÁNÍ A KURZOVNÍ VÝUKA.....	28
2.4.2	DALŠÍ OPATŘENÍ ŠKOLY V OBLASTI POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ.....	30
2.4.3	SPOLUPRÁCE A ÚČAST ŠKOLY VE SPORTOVNÍCH SOUTĚŽÍCH A PROGRAMECH	34
2.5	ŠIRŠÍ VZTAHY PODPORY POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ	35
2.5.1	VZTAHY MEZI DÍLČÍMI MOŽNOSTMI PODPORY POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ.....	35
2.5.2	ŠETŘENÍ VE ŠKOLNÍM ROCE 2015/2016 – DISKUSE ZJIŠTĚNÍ.....	39
3	VÝSLEDKY MĚŘENÍ TĚLESNÉ ZDATNOSTI ŽÁKŮ	42
3.1	METODIKA MĚŘENÍ.....	42
3.2	DOSAŽENÉ VÝSLEDKY ŽÁKŮ – CHARAKTERISTIKA VE VÝVOJOVÉM KONTEXTU	43
3.2.1	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝSLEDKŮ	43
3.2.2	VÝSLEDKY V KONTEXTU VÝVOJE TĚLESNÉ ZDATNOSTI ČESKÝCH ŽÁKŮ	46
3.2.3	DOSAŽENÉ VÝSLEDKY ŽÁKŮ V PERSPEKTIVĚ MEZINÁRODNÍHO SROVNÁNÍ.....	47
3.3	DISKUSE ŠIRŠÍHO KONTEXTU DOSAŽENÝCH VÝSLEDKŮ ŽÁKŮ	51
4	VYBRANÉ KONTEXTOVÉ FAKTORY DOSAŽENÉ TĚLESNÉ ZDATNOSTI ŽÁKŮ – ÚROVEŇ ŠKOLY	54
4.1	ÚZEMNÍ SOUVISLOSTI, ROZDÍLY MĚSTO – VENKOV	54
4.2	VELIKOST, PŘEVAŽUJÍCÍ OBOR VÝUKY A SOCIOEKONOMICKÉ PODMÍNKY ÚZEMÍ ŠKOLY.....	56
4.3	PODPORA POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ ZE STRANY ŠKOLY	58
5	ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	64
5.1	ZÁVĚRY	64
5.2	DOPORUČENÍ.....	67
6	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE INFORMACÍ	72
	PŘÍLOHY	78
	PŘÍLOHA 1 – PERCENTILOVÉ VÝSLEDKY ŽÁKŮ	78
	PŘÍLOHA 2 – HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ ŽÁKŮ V JEDNOTLIVÝCH TESTECH.....	81
	PŘÍLOHA 3 – ANALÝZY, DATA, PUBLIKACE ČESKÉ ŠKOLNÍ INSPEKCE	83

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '1' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

1

Úvod

1 ÚVOD

Tělesná zdatnost je považována za významnou hodnotu kvality života člověka, která nejen že umožňuje realizovat běžné a fyzicky náročné pohybové aktivity, ale je také důležitým a současně relativně levným indikátorem zdravotních rizik.¹ Obecně se rovněž ukazuje pozitivní vztah mezi tělesnou zdatností člověka na jedné straně a jeho zdravotním, psychickým, osobnostním a kognitivním vývojem na straně druhé.² Zásadní roli ve vývoji tělesné zdatnosti přitom bezesporu hraje již dětský věk, a to jak v kontextu utváření aktuálních i budoucích zdravotních rizik a problémů, tak v kontextu přenášení pohybových návyků a vzorů chování z dětského věku do dospělosti.³

Přes důležitost, která je tělesné zdatnosti dětí všeobecně přisuzována, ukazuje řada studií na nežádoucí vývoj její úrovně a zvyšující se problémy s nadváhou a obezitou současných dětí.⁴ Některé studie navíc odhadují, že globálně až 80 % žáků nenaplnuje doporučení Světové zdravotnické organizace (dále „WHO“) věnovat alespoň 60 minut denně středně až vysoce zatěžující pohybové aktivitě a třikrát denně realizovat cvičení, která vedou k podpoře růstu svalové a kostní tkáně.⁵ Současně je opakovaně uváděn trend prodlužování času, který děti tráví sedavým způsobem „před obrazovkou“.⁶ Obavy o tělesnou zdatnost dětí byly dále posíleny v období pandemie covidu-19, kdy byly tradiční možnosti pohybových aktivit ve škole či sportovních organizacích významně omezeny či úplně znemožněny.⁷ V kontextu těchto skutečností, a také jejich nepříznivých ekonomických a sociálních dopadů, se stávají stále více významnými potřeby realizace pohybových aktivit dětí v prostředí školy i mimo něj i praxe hodnocení a monitoringu tělesné zdatnosti dětí, a to včetně vazby na včasnou diagnostiku nejen zdravotních rizik, ale také talentu k pohybovým aktivitám.⁸

Česká školní inspekce dlouhodobě respektuje důležitost uvedených potřeb, když ve školním roce 2015/2016 realizovala na vybraném vzorku základních a středních škol tematické šetření zaměřené na hodnocení materiálních a personálních podmínek tělesné výchovy, organizačních podmínek tělesné výchovy, možností dalších pohybových aktivit žáků v prostředí školy i mimo něj (např. pohybové aktivity o přestávkách a volných hodinách, výuka plavání, lyžařské a sportovní kurzy, sportovní zájmová činnost, sportovní soutěže, aktivní doprava žáků mezi školou a místem bydliště) či spolupráce škol se sportovními zájmovými organizacemi.⁹ V letech 2021 a 2022 pak Česká školní inspekce obsahově navázala na uvedené tematické šetření dalším šetřením, které je předmětem zájmu této tematické zprávy a které se opětovně na úrovni základního a středního vzdělávání věnuje hodnocení:

- prostorových a materiálních podmínek pro tělesnou výchovu a pohybové aktivity žáků;
- personálního zajištění tělesné výchovy a dalších pohybových aktivit žáků;
- průběhu výuky v rámci pravidelného rozvrhu hodin tělesné výchovy;
- dalších školních a mimoškolních pohybových aktivit žáků;
- spolupráce škol s dalšími sportovními či jinými volnočasovými organizacemi působícími v oblasti sportu.

Ve srovnání s tematickým šetřením ze školního roku 2015/2016 je novým prvkem aktuálního šetření měření tělesné zdatnosti žáků základních a středních škol prostřednictvím vybraných motorických testů (dále „testy“). Takové hodnocení má v České republice dlouhou tradici sahající až do 20. let minulého století, realizace a vyhodnocení rozsáhlejších celorepublikových šetření v 80. a 90. letech 20. století jsou však již staršího data.¹⁰ I z tohoto důvodu je v Národní zprávě o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže z roku 2022, která hodnotí stav České republiky v hlavních – s problematikou souvisejících – kritériích, poukázáno na absenci dat pro posouzení kritéria týkajícího se tělesné zdatnosti dětí a dospívajících.¹¹ I tato skutečnost odůvodňuje realizaci měření tělesné zdatnosti žáků Českou školní inspekci, přičemž výsledky měření jsou určeny učitelům, žákům i jejich rodičům a mohou sloužit také jako podklad pro změny obsahu tělesné výchovy, pro rozšíření nabídky mimoškolních pohybových aktivit, ale také jako

¹ Miguel-Etayo et al. (2014); Měkota a Kovář (1996); Emeljanovas et al. (2020); Ortega et al. (2023).

² Utesch, Zinner a Büsch (2018); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Eberhardt, Bös a Niessner (2022); Tomkinson et al. (2018); Morton et al. (2016).

³ Ortega et al. (2023); Fühner et al. (2021); Colley et al. (2019); Venckunas et al. (2017).

⁴ Colley et al. (2019); Emeljanovas et al. (2020); Tomkinson et al. (2018); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Eberhardt, Bös a Niessner (2022); Cohen, Voss a Sandercock (2015).

⁵ Fühner et al. (2021); Gába et al. (2022a).

⁶ Eberhardt, Bös a Niessner (2022).

⁷ Eberhardt, Bös a Niessner (2022).

⁸ Cohen, Voss a Sandercock (2015); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Fühner et al. (2021); Měkota a Kovář (1996); Emeljanovas et al. (2020); Horváth, Petrikán a Ružbarská (2020).

⁹ ČŠI (2016).

¹⁰ Moravec et al. (1990); Měkota a Kovář (1996); Roubal a Roubal (1925).

¹¹ Gába et al. (2022a).

doporučení žákům, čemu a jak se věnovat ve volném čase. Jsou pak i důležitým údajem pro problematiku výchovy ke zdraví.

Celkově tak je hlavním cílem tematického šetření, které Česká školní inspekce realizovala v letech 2021 a 2022:

- zhodnotit podmínky, průběh a podporu realizace tělesné výchovy a dalších pohybových aktivit žáků základních a středních škol v návaznosti na předcházející šetření ze školního roku 2015/2016¹², včetně formulace konkrétních námětů a doporučení;
- zhodnotit stav tělesné zdatnosti žáků 3. a 7. ročníku základní školy a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií (dále jen „základní škola“) a 2. ročníku středních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií (dále jen „střední škola“).

Dílčí zjišťování první části tematického šetření, která jsou přehledně zachycena v tabulce 1, proběhla ve školním roce 2021/2022. Další poznatky přineslo také vyhodnocení informací z hospitací hodin tělesné výchovy provedených během inspekční činnosti v základních a středních školách v období od začátku školního roku 2021/2022 do prosince školního roku 2022/2023. Hodnocení stavu tělesné zdatnosti žáků vybraných ročníků základních a středních škol formou testů se uskutečnilo v období měsíců října a listopadu 2022, přičemž výběr testů navázal na etablované testy testové baterie *Unifittest (6-60)*, což rovněž umožnilo hodnocení vývojových tendencí.¹³ Při zpracování zprávy byla využita také další literatura a zdroje informací, které zachycuje kapitola 6.

Na přípravě, realizaci či vyhodnocení celého šetření spolupracovala Česká školní inspekce s řadou aktérů, mezi které patří VICTORIA Vysokoškolské sportovní centrum Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého, Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity a další pracoviště českých vysokých škol, Asociace školních sportovních klubů a v neposlední řadě učitelé tělesné výchovy základních a středních škol účastnících se šetření. Předkládanou zprávu je potřeba vnímat jako zprávu úvodní, na niž budou navazovat další sekundární analýzy dále rozšiřující či zpřesňující zjištění v této zprávě uvedená.

TABULKA 1 | Základní informace o realizovaných dílčích šetřeních

Dílčí šetření	Záměr dílčího šetření	Počet hodnocených odpovědí
Elektronické dotazování vedení škol	Dílčí šetření se především zaměřilo na zjištění vybraných informací o prostorových, materiálních a personálních podmínkách tělesné výchovy v základních a středních školách, stejně jako o vybraných znacích průběhu tělesné výchovy a využití dalších opatření na podporu pohybové aktivity žáků.	Hodnocení je založeno na odpovědích vedení téměř 3,7 tis. základních škol a téměř 1,1 tis. středních škol.
Elektronické dotazování učitelů tělesné výchovy	Dílčí šetření se především zaměřilo na zjištění vybraných informací o charakteristice učitelů tělesné výchovy, jako jsou například jejich aprobace, délka praxe či osobní a profesní rozvoj prostřednictvím aktivní účasti na dalších aktivitách v oblasti sportu. Identifikovány byly také názory těchto učitelů na podmínky a průběh tělesné výchovy ve školách.	Hodnocení je založeno na odpovědích téměř 20 tis. učitelů, přičemž na 1. stupni základní školy vyučuje více než 13 tis. učitelů, na druhém stupni základní školy více než 5 tis. učitelů a na střední škole téměř 3 tis. učitelů. Někteří dotazovaní učitelé působí na více stupních vzdělávání.
Hospitace hodin tělesné výchovy	Hospitační činnost v hodinách tělesné výchovy, která proběhla jako součást inspekční činnosti v základních a středních školách, poskytla informace o sledovaných znacích průběhu výuky.	Hodnocení zahrnuje téměř 800 hospitovaných hodin tělesné výchovy na 1. stupni základní školy, více než 700 hospitovaných hodin tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a téměř 500 hospitovaných hodin tělesné výchovy na středních školách.
Měření tělesné zdatnosti žáků	Bližší informace o měření tělesné zdatnosti žáků poskytuje kapitola 3.	Bližší informace o měření tělesné zdatnosti žáků poskytuje kapitola 3.

¹² ČŠI (2016).

¹³ Měkota a Kovář (1996); Chytráčková et al. (2002); Agricola et al. (2020).

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '2' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

2

Podpora pohybových aktivit žáků – úroveň školy

2 PODPORA POHYBOVÝCH AKTIVIT ŽÁKŮ – ÚROVEŇ ŠKOLY

Ve světě pozorovaný pokles tělesné zdatnosti dětí spojený se snižující se pohybovou aktivitou a zvyšující se inklinací k sedavému trávení volného času plně opodstatňuje zájem o tuto problematiku. Související diskuse se přitom přirozeně zabývá otázkou, jakým způsobem přimět děti k vyšší pohybové aktivitě. Protože podstatnou část dne tráví děti v prostředí školy, není překvapením, že značná pozornost je v této diskusi věnována možnostem školy podporovat pohybové aktivity žáků.¹⁴ Systematicky byly tyto možnosti uchopeny v přehledu možností, které škola má při podpoře pohybových aktivit žáků (tabulka 2). Důležitost takového přístupu je dána také tím, že rozsah hodin povinné tělesné výchovy ve školách je omezený – v případě České republiky relativně nízký, nicméně s významným prostorem pro rozšíření formou disponibilních hodin, volitelných předmětů, kroužků v zájmovém vzdělávání, spolupráce se sportovními kluby, účasti či pořádání sportovních akcí a soutěží – jeho rozšíření je obtížně prosaditelné a činnost sportovních klubů, na rozdíl od škol, často nedosáhne na ty, pro něž jsou pohybové aktivity ze zdravotního hlediska nejvíce potřebné.¹⁵ Zásadní roli hrají také faktory, které jsou obtížně ovlivnitelné (např. rodinné zázemí žáků).

TABULKA 2 | Možnosti škol při podpoře pohybových aktivit žáků

Dimenze	Dílčí oblasti podpory	Poznámka
Pohybové aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - Pohybové aktivity realizované v souvislosti s naplňováním kurikula - Další pohybové aktivity v době, kterou žák tráví ve škole 	<p>Na pohybovou aktivitu žáků má zásadní vliv podoba realizace tělesné výchovy jako jednoho z předmětů kurikula.¹⁶ Dílčí témata, která jsou uváděna v kontextu zvyšování pohybové aktivity žáků, zahrnují: (a) efektivní využití času s aktivitou žáka posilované srozumitelnou komunikací učitele; (b) individualizaci výuky ve vazbě na potřeby jednotlivých žáků (např. pohybové aktivity ve vhodně sestavených skupinách žáků); (c) motivaci žáků k pohybové aktivitě (např. výběr vhodné pohybové aktivity, vyjádření důvěry ve schopnosti žáků, vyvarování se demotivace žáků kvůli jejich zdatnosti, motivační zpětná vazba); (d) monitoring a zpětnou vazbu poskytovanou žákům; a (e) výběr vhodné pohybové aktivity pro dosažení stanoveného cíle (např. zvyšování vytrvalosti žáků).¹⁷</p> <p>Vedle tělesné výchovy mohou být školní pohybové aktivity žáků podporovány či záměrně utvářeny také v dalších situacích, ať již s využitím nejen trenérů a organizátorů volnočasových aktivit dětí, nebo erudovaných učitelů tělesné výchovy. Možnosti v tomto ohledu zahrnují:¹⁸</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) využití doby mimo výuku pro pohybové aktivity žáků, a to s možností rozlišení organizovaných aktivit (např. soutěžní sport, nesoutěžní sportovní a pohybové kroužky) a neorganizovaných aktivit (např. pohyb o přestávce mezi předměty); (b) utváření situací pohybových aktivit ve výuce různých předmětů, včetně záměrných pohybových přestávek ve výuce; (c) zadání mimoškolních úkolů zahrnujících také pohybový požadavek; (d) aktivní dopravu žáků ze/do školy. <p>Možnosti školních pohybových aktivit ovlivňuje řada dalších faktorů, ke kterým patří fyzické prostředí školy, postoj vedení školy a učitelů k pohybovým aktivitám žáků mimo tělesnou výchovu či ochota žáků k pohybovým aktivitám pod dohledem učitelů (vnitřní kultura školy).¹⁹ Aktivní doprava žáků ze/do školy je pak ovlivňována vzdáleností místa bydliště a školy, bezpečností dopravy (např. oddělení druhů dopravy, bezpečnost přechodu silnic) či dopravními zvyky rodiny.²⁰</p>

¹⁴ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Janssen et al. (2015); Morton et al. (2016); Nielsen et al. (2012); Stadler-Altman (2021); Nesbitt, Fisher a Stodden (2021).

¹⁵ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Bailey et al. (2022).

¹⁶ Bailey, Ries a Scheuer (2023).

¹⁷ Nesbitt, Fisher a Stodden (2021).

¹⁸ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Janssen et al. (2015).

¹⁹ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Morton et al. (2016).

²⁰ Bailey, Ries a Scheuer (2023).

Dimenze	Dílčí oblasti podpory	Poznámka
Fyzické prostředí	<ul style="list-style-type: none"> - Prostorové podmínky - Materiální podmínky 	<p>Studie, které se zabývaly vztahem fyzického prostředí a pohybových aktivit žáků, především upozorňují na pozitivní vliv: (a) velikosti prostoru pro pohybové aktivity vzhledem k počtu žáků; (b) množství a kvality herních prvků; a (c) vhodné struktura prostoru pro různé typy aktivit preferovaných různými skupinami žáků (např. dívky či chlapci, žáci různého věku).²¹ Důležitým souvisejícím tématem je ovšem také bezpečnost žáků a s ní související politika školy vůči přístupnosti prostor školy k pohybovým aktivitám v průběhu celého dne.²² Vyšší hrozby zranění jsou spojovány s početnými třídními kolektivy a malými prostory školních sportovišť.²³</p>
Personální podmínky	<ul style="list-style-type: none"> - Personální podmínky tělesné výchovy - Kontinuální osobní a profesní rozvoj 	<p>Pro kvalitní zajištění tělesné výchovy a motivaci žáků je vysoký význam připisován osobě učitele, a to také v kontextu utváření modelové role chování.²⁴ Ukazuje se, že aprobovaní učitelé a učitelé se širším spektrem osobních zkušeností se sportem vykazují vyšší úroveň znalostí a dovedností, vyšší sebedůvěru, vyšší zájem o realizaci tělesné výchovy a lepší schopnost pedagogického vedení výuky (např. klima třídy, organizace a spád hodiny, zpětná vazba, využití digitálních technologií). Naopak učitelé bez aproby a s omezenými osobními zkušenostmi se sportem vyjadřují více kritický postoj ke své schopnosti realizace tělesné výchovy (např. schopnost zvládat konkrétní situace, obava z náročnějších pohybových aktivit) s nepříznivým dopadem na kvalitu tělesné výchovy.²⁵ Zaznamenán byl také pozitivní vztah mezi aprobovaností výuky a výsledky žáků v tělesné výchově²⁶, respektive mezi aprobovaností učitele a osobní zkušeností učitele se sportem²⁷. Důležitá role je připisována také spolupráci učitelů.²⁸</p>
Horizontální témata	<ul style="list-style-type: none"> - Individualizace - Klima školy vůči zdravému životnímu stylu - Partnerství a podpora rodiny 	<p>Podpora pohybových aktivit žáků by měla zohlednit odlišné preference dílčích skupin žáků. Takto jsou například uváděny odlišné preference žáků vzhledem k věku (např. preference klidnějších aktivit žáky staršího věku), pohlaví (např. odlišný postoj chlapců a dívek k fotbalu) či výkonnosti (např. více odmítavý přístup dívek a slabších žáků k soutěživosti).²⁹ Důležitým tématem je také práce s talentovanými žáky na jedné straně a žáky s nadváhou či obezitou na straně druhé. Zdravý životní styl lze považovat za široké téma, které zahrnuje řadu dílčích témat, jako jsou: (a) politika školy vůči zdravému životnímu stylu; (b) stravování; (c) sociální a emoční rozvoj, fair play; (d) znalosti a dovednosti žáků týkající se zdravého životního stylu; a (e) podpora zdravého životního stylu rodinou, stejně jako komunitou.³⁰ V tomto kontextu je také důležitá spolupráce školy s dalšími aktéry pohybových aktivit.</p>

Zdroj: Syntetizováno na základě Bailey et al. (2022), Morton et al. (2016).

V této kapitole jsou hodnoceny podmínky a průběh realizace tělesné výchovy v základních a středních školách, a to s respektováním obsahového vymezení problematiky v tabulce 2.

2.1 Prostorové a materiální podmínky

2.1.1 Prostorové podmínky

Prostorové podmínky škol byly primárně hodnoceny vzhledem k jejich vybavenosti sportovními zařízeními. Vlastní nebo pronajaté vnitřní a vnější prostory pro tělesnou výchovu využívají téměř všechny základní a střední školy. Takto ani vlastní, ani pronajatou tělocvičnou či sportovní halou nedisponuje necelých 5 % základních škol, které navštěvuje 1 % žáků všech základních škol.³¹ Typicky se tedy jedná o malé základní školy, které nalézají alternativní prostorové možnosti pro realizaci pohybových aktivit (např. vybraná třída školy, společenský sál obce). Sportoviště pro venkovní pohybové aktivity chybí v případě 3 % základních škol, které se nacházejí také v městských oblastech a navštěvují je 2 % žáků všech základních škol, častější je absence venkovních sportovišť v případě středních škol. Další, více

²¹ Morton et al. (2016); Nielsen et al. (2012); Delidou, Matsouka a Nikolaidis (2016); Stadler-Altman (2021); Janssen et al. (2015).

²² Morton et al. (2016); Delidou, Matsouka a Nikolaidis (2016); Stadler-Altman (2021); Janssen et al. (2015).

²³ Truelove et al. (2021).

²⁴ Morton et al. (2016).

²⁵ Morgan a Bourke (2008); Truelove et al. (2021).

²⁶ Truelove et al. (2021).

²⁷ Yildizer a Munusturlar (2022).

²⁸ Durden-Myers a Keegan (2019).

²⁹ Janssen et al. (2015); Stadler-Altman (2021); Morton et al. (2016); Bailey, Ries a Scheuer (2023).

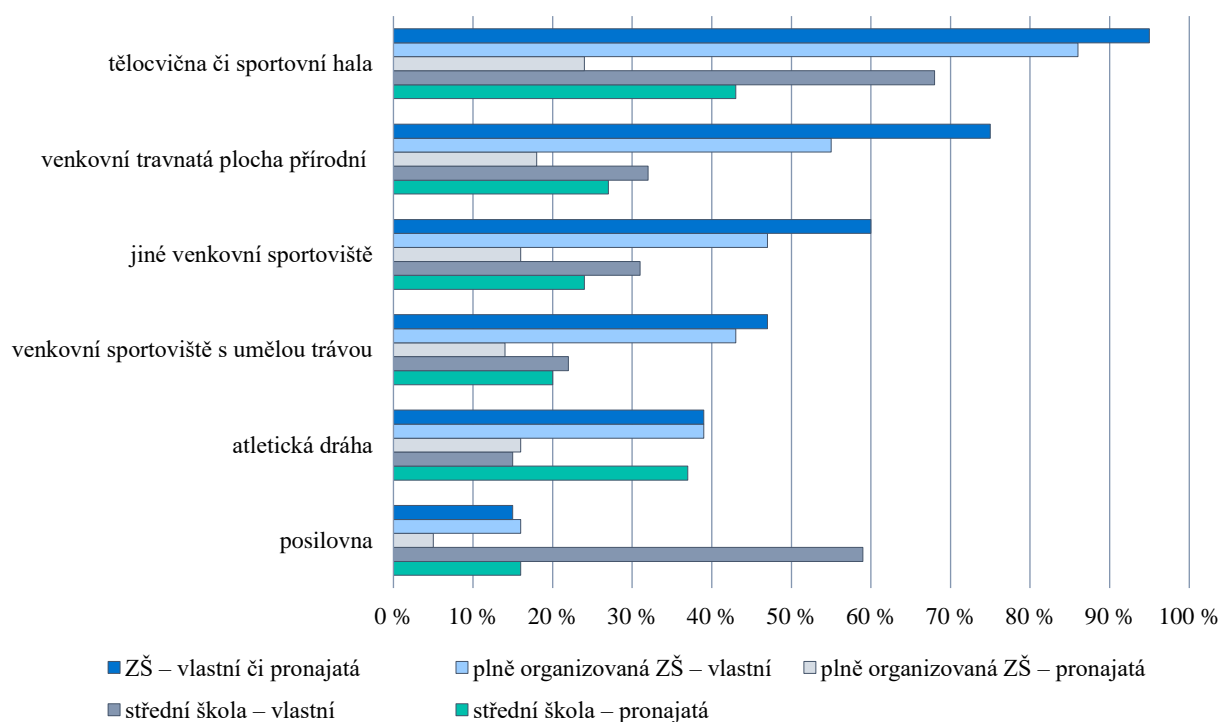
³⁰ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Morton et al. (2016).

³¹ V případě středních škol nevyužívají vlastní či pronajatou tělocvičnou či sportovní halu jen jednotky zejména neveřejných škol.

specializovaná sportovní zařízení (např. atletická dráha, posilovna) využívají školy pro tělesnou výchovu méně často (graf 1).

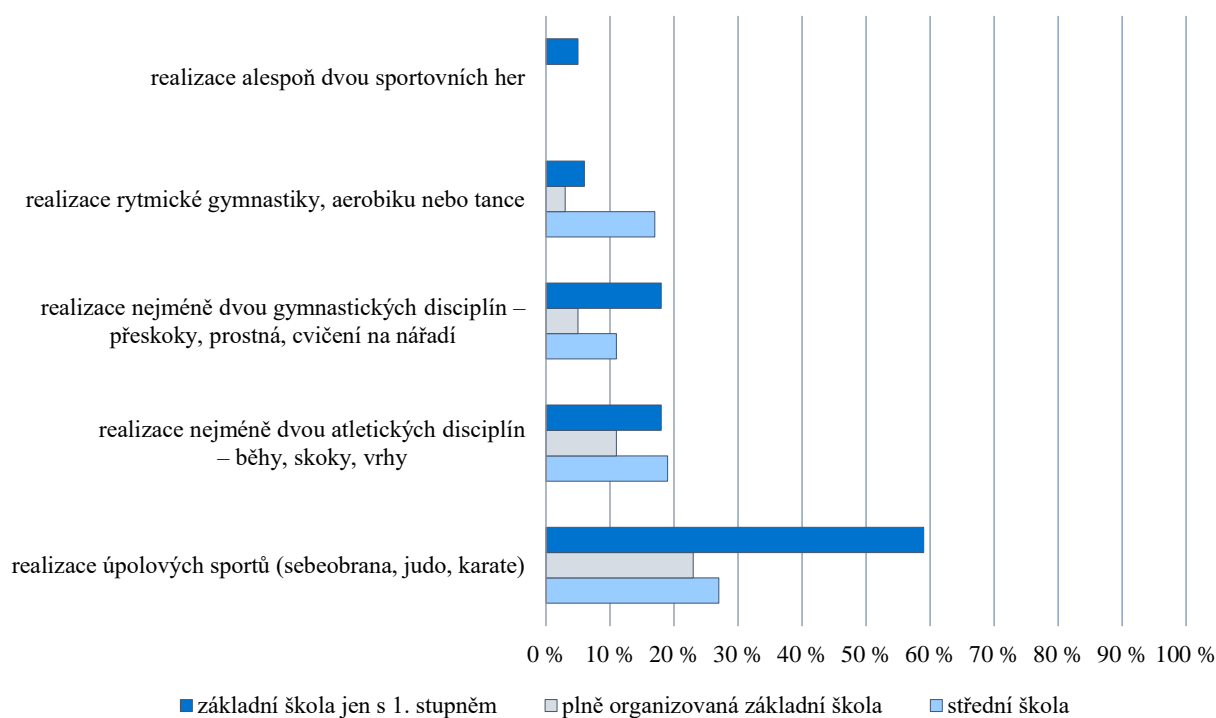
Při zajištění prostorových podmínek pro tělesnou výchovu spoléhají velikostně menší školy (bez ohledu na populační velikost obce) častěji na pronajaté vnitřní a vnější prostory. Takto například vlastní tělocvičnou či sportovní halou nedisponuje necelých 25 % základních škol, které navštěvuje 9 % všech žáků základních škol. U malých škol však nelze hovořit o reálném nedostatku, za více relevantní lze považovat informaci o podílu úplných základních škol bez tělocvičny či sportovní haly v jejich vlastnictví (graf 1). Vlastní venkovní sportoviště postrádá 17 % základních škol, na které připadá 13 % žáků všech základních škol. Méně často využívají pro tělesnou výchovu velikostně menší školy (bez ohledu na populační velikost obce) také specializovaná sportovní zařízení. Velikostní struktura škol se promítá v četnosti využití různých typů sportovních zařízení pro tělesnou výchovu z hlediska umístění školy ať již z krajského hlediska, či z hlediska sídelní hierarchie.³² Využití pronajímaných vnitřních a vnějších sportovních zařízení pro tělesnou výchovu je častější také v případě neveřejných základních i středních škol, respektive v případě středních škol, které převážně vyučují žáky v maturitních negymnaziálních oborech vzdělání. Na tomto místě je ovšem potřeba uvést, že neveřejné školy jsou často vyhledávány pro své zaměření, alternativní pedagogické směry či více individualizované vzdělávání (např. žáci se speciálními vzdělávacími potřebami). Zejména v alternativní pedagogice je pak tělesná výchova pojímána odlišně a nelze ji přímo srovnávat s podmínkami hlavního vzdělávacího proudu. Tato skutečnost je relevantní také pro další místa této zprávy, která se věnuje hodnocení situace neveřejných základních škol.

GRAF 1 | Podíl základních a středních škol využívajících dané vlastní či pronajaté zařízení pro tělesnou výchovu (v %)

Kvalita prostorových podmínek pro tělesnou výchovu se promítá v šíři pohybových aktivit, které jsou vnitřními a venkovními prostory školy umožněny. Vedle možnosti motivovat žáky k pohybovým aktivitám je tento vztah důležitý také v tom, že v příslušných rámcových vzdělávacích programech je explicitně uvedeno učivo tělesné výchovy vztahující se ke gymnastice, atletice, úpolům či sportovním hrám. Ukazuje se, že poměrně významný podíl škol považuje své prostorové podmínky pro realizaci souvisejících aktivit za omezující (graf 2), což je vzhledem k naplňování očekávaných výstupů rámcových vzdělávacích programů negativní zjištění.

³² Takto je využití vlastních vnitřních a vnějších prostor pro výuku tělesné výchovy, stejně jako využití specializovaných sportovních zařízení méně časté v případě venkovského osídlení a krajů, pro které je tento typ osídlení více charakteristický.

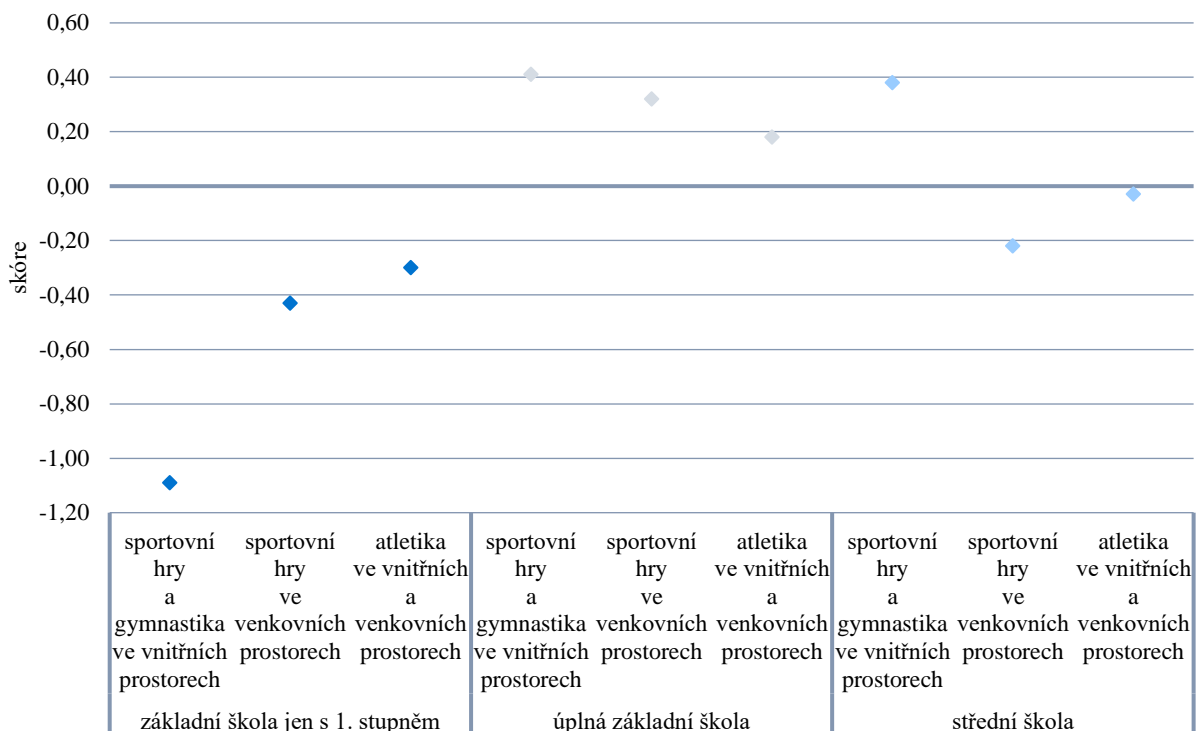
GRAF 2 | Podíl škol s vnímanými prostorovými omezeními pro realizaci daných aktivit tělesné výchovy (v %)

Pozn.: Podíl škol stanoven na základě kladné či záporné odpovědi na otázku, zda vnitřní nebo venkovní sportovní prostory školy umožňují realizovat danou aktivitu.

Bližší hodnocení odpovědí týkajících se možnosti realizace konkrétních aktivit tělesné výchovy ve vnitřních či venkovních prostorech školy ukazuje na existenci tří širších skupin těchto aktivit:

- sportovní hry a gymnastická cvičení ve vnitřních prostorech;
- sportovní hry ve venkovních prostorech;
- atletické disciplíny ve vnitřních a venkovních prostorech.

Prostorové podmínky různých typů škol se vzhledem k možnostem realizace tří uvedených skupin aktivit tělesné výchovy poněkud odlišují. Primárně platí, že nejlepší prostorové podmínky pro realizaci aktivit tělesné výchovy jsou charakteristické pro úplné základní školy, v případě sportovních her a gymnastických cvičení ve vnitřních prostorech pak také pro školy střední. Naopak podmínky základních škol jen s 1. stupněm jsou pro realizaci aktivit tělesné výchovy zřetelně horší, mnohem silněji se však tato omezení projevují v případě sportovních her a gymnastických cvičení ve vnitřních prostorech (graf 3). Celkově se pak ukazuje významný vliv faktoru velikosti, tj. počtu žáků, a to pro 1. i 2. stupeň základní školy, ale i pro střední školy. Doplnující zjištění dále naznačují, že prostorové podmínky pro realizaci aktivit tělesné výchovy ve vnitřních či venkovních prostorech školy jsou, s výjimkou atletických disciplín, lepší v případě: (a) veřejných základních i středních škol; (b) středních škol, které převážně vyučují žáky v gymnaziálních oborech vzdělání; a (c) základních i středních škol, které mají vnitřní i venkovní prostory pro aktivity tělesné výchovy ve svém vlastnictví.

GRAF 3 | Kvalita prostorového vybavení školy pro daný typ aktivit tělesné výchovy (průměrné skóre škol dané kategorie)

Pozn. 1: Vyšší hodnoty skóre ukazují lepší kvalitu prostorového vybavení škol konkrétní kategorie pro daný typ aktivity tělesné výchovy.

Pozn. 2: Skóre pro školu je počítáno pro odpovědi týkající se možnosti realizace konkrétních aktivit tělesné výchovy ve vnitřních či venkovních prostorech školy: (a) gymnastická cvičení – přeskoky, prostná, cvičení na nářadí; (b) rytmická gymnastika; (c) aerobik; (d) atletické disciplíny – běhy, skoky, vrhy; (e) sportovní hry – volejbal, basketbal, házená, fotbal/futsal, florbal; (f) úpolové sporty; (g) posilování a fitness; a (h) lezení na umělé stěně.³³

Pro hodnocení prostorových podmínek tělesné výchovy je důležitý pohled učitelů tohoto předmětu na dostatečnost disponibilních prostor. Existenci rezerv v této oblasti potvrzuje ta skutečnost, že čtvrtina všech odpovídajících učitelů nepovažuje stávající prostorové podmínky jejich školy pro realizaci tělesné výchovy za dostatečné. Častěji byl takový pohled vyjádřen učiteli vyšších stupňů vzdělávání, konkrétně pak 33 % učitelů středních škol, 27 % učitelů 2. stupně základní školy a 22 % učitelů 1. stupně základní školy. Zároveň platí, že o nedostatečnosti prostorových podmínek tělesné výchovy výrazně častěji hovořili učitelé těch základních i středních škol, které byly zařazeny do nejhorší čtvrtiny škol z hlediska kvality vnitřních prostor školy pro sportovní hry a gymnastické disciplíny, kvality venkovních prostor pro sportovní hry i kvality vnitřních a venkovních prostor pro atletické disciplíny (graf 4).

Dále se ukazuje, že nedostatečnost prostor školy pro realizaci tělesné výchovy je častěji uváděna (graf 4):

- učitelé tělesné výchovy na neveřejných základních školách, nikoliv na neveřejných středních školách;
- učitelé tělesné výchovy na malých základních školách, a to zejména učitelé 1. stupně základní školy;
- učitelé tělesné výchovy základních i středních škol umístěných v územích charakteristických vyšším zájmem uchazečů o studium, především pak základních škol na území Středočeského kraje v zázemí hlavního města Prahy a středních škol na území hlavního města Prahy.

Dostatečné prostorové podmínky tělesné výchovy uvedli o něco častěji učitelé, kteří působí na středních školách s převládající výukou nematuritních oborů.

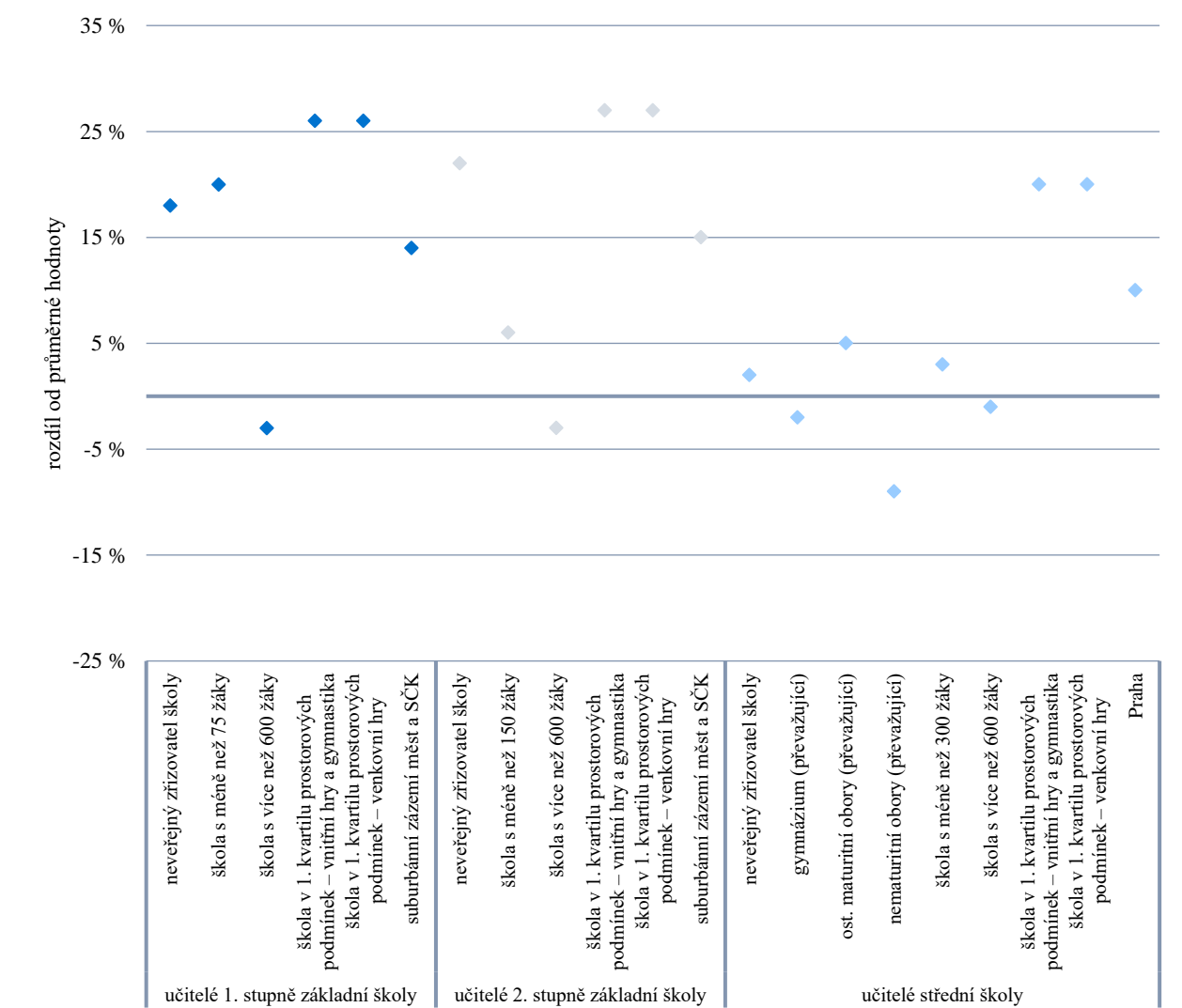
Nejčastější výtky k dostatečnosti prostor pro realizaci tělesné výchovy se týkaly velikosti tělocvičny (17 % učitelů). V kontextu této skutečnosti stojí za pozornost, že 22 % základních škol s necelými 10 % žáků všech základních škol a 9 % středních škol s odpovídajícím podílem žáků všech středních škol disponuje jen tělocvičnou či sportovní halou velikosti menšího volejbalového hřiště, což výrazně omezuje možnosti pohybových aktivit žáků. Jsou to právě učitelé

³³ Pro výpočet faktorového skóre viz Revelle (2019).

těchto škol, kteří výrazně častěji uváděli nedostatečnost prostorových podmínek školy pro realizaci tělesné výchovy, přičemž nejsilněji se tento vztah projevoval v případě učitelů středních škol.

Další častěji uváděná omezení se týkala absence atletické dráhy (13 % učitelů) a venkovního hřiště / travnaté plochy (8 % učitelů). Pozornost je potřeba věnovat také bezpečnosti prostředí sportovišť. Výtky k prostorovým podmínkám přitom byly častější v případě učitelů tělesné výchovy těch typů škol, které nevyužívaly vlastní vnitřní i vnější sportovní zařízení. Zde se mohou negativně projevit nevýhody pronajímaných sportovišť, které jsou mimo jiné spojeny s nutným přesunem žáků či s kvalitou jejich vybavení.

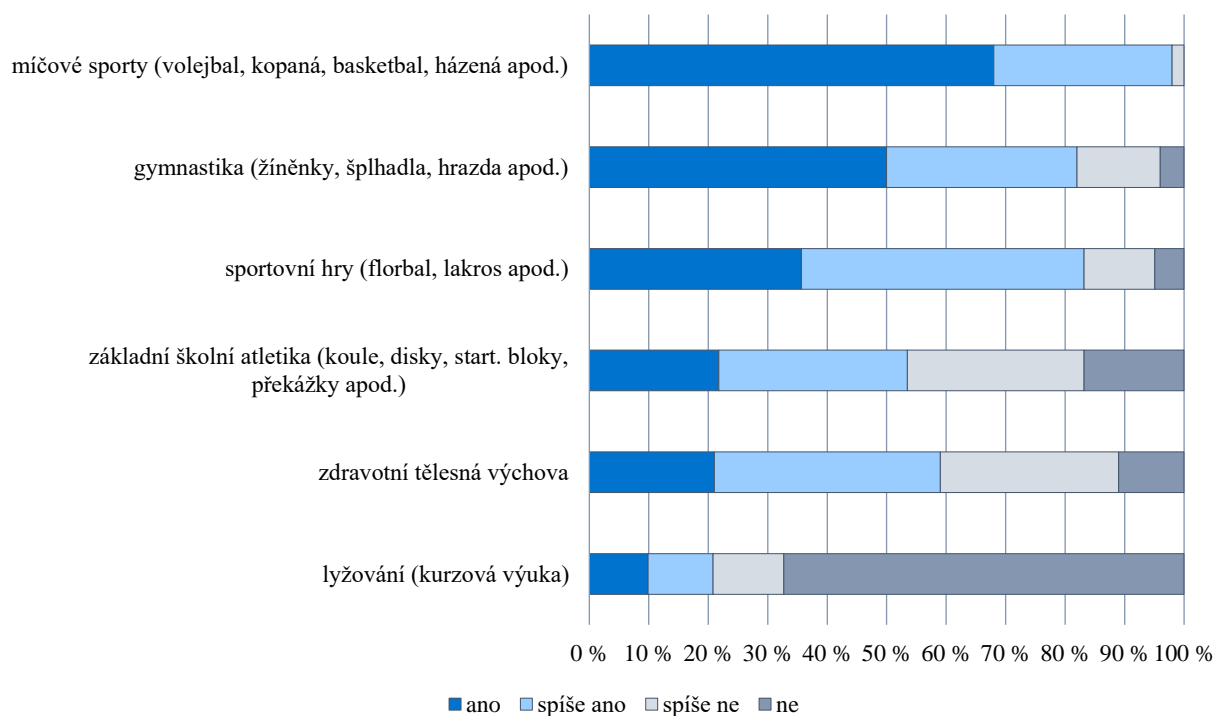
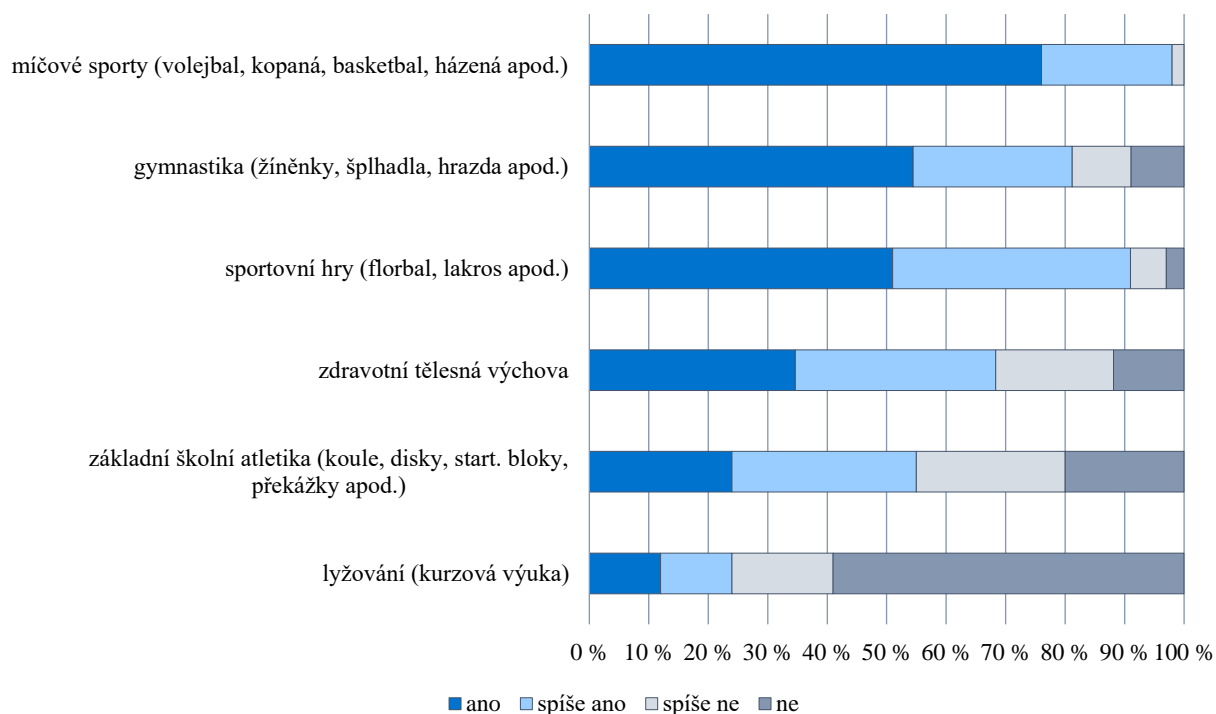
GRAF 4 | Učitelé tělesné výchovy uvádějící nedostatečnost prostor školy pro výuku tohoto předmětu – rozdíl podílu takto odpovídajících učitelů dané kategorie a podílu všech takto odpovídajících učitelů (v %)

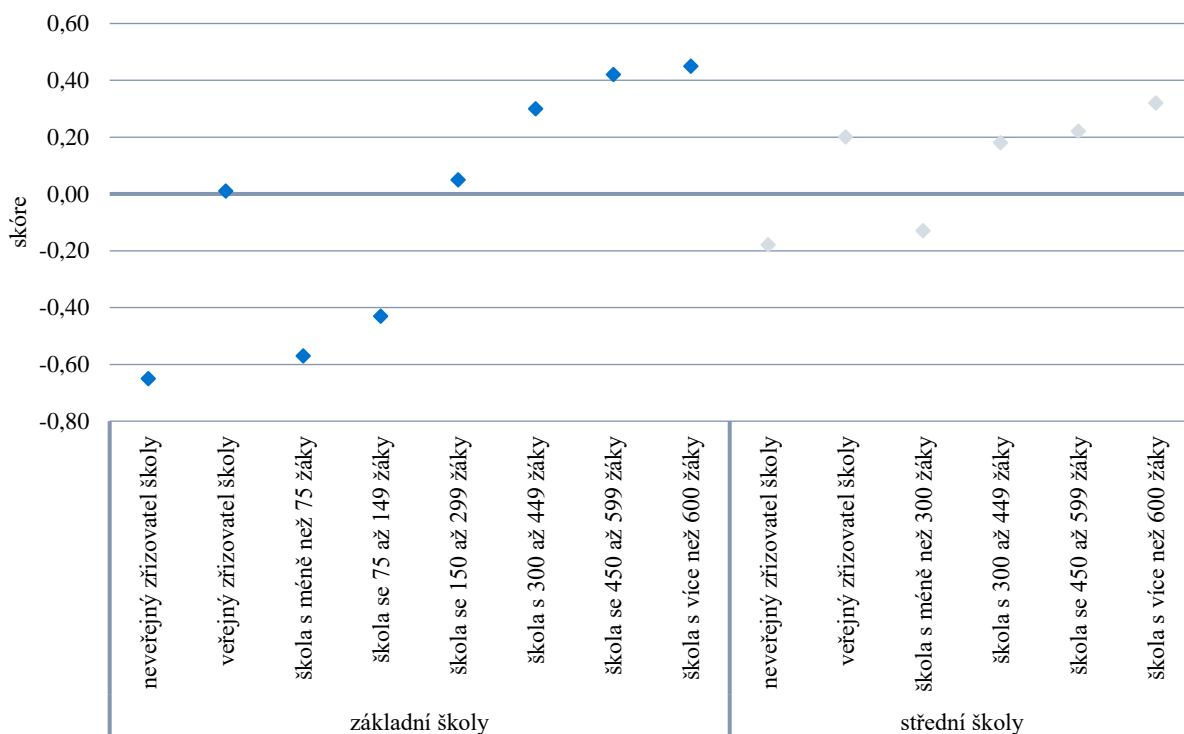
Pozn.: Vyšší kladné hodnoty vyjadřují vyšší podíl učitelů dané kategorie (např. učitelé 1. stupně základních škol s méně než 75 žáky), kteří uvedli nedostatečnost prostor školy pro tělesnou výchovu.

2.1.2 Materiální podmínky

Materiální podmínky základních a středních škol pro realizaci tělesné výchovy byly hodnoceny ve vazbě na dostatečnost jejich vybavení vybranými druhy sportovního náradí, náčiní a pomůcek pro konkrétní sporty a pohybové aktivity. Zajištění základního materiálního vybavení (míče, švihadla) bylo školami hodnoceno jako dostatečné, rezervy byly spatřovány ve vybavení dalším sportovním náradím, náčiním a pomůckami, a to včetně pomůcek pro zdravotní tělesnou výchovu (graf 5 a 6).

GRAF 5 | Dostatečnost materiálního vybavení základních škol pro vybrané sporty a pohybové aktivity (podíl základních škol s danou kategorií odpovědi v %)**GRAF 6 | Dostatečnost materiálního vybavení středních škol pro vybrané sporty a pohybové aktivity (podíl středních škol s danou kategorií odpovědi v %)**

Uvedení nedostatečnosti materiálního vybavení školy pro některý ze sportů či pohybových aktivit bylo s vyšší pravděpodobností doprovázeno uvedením nedostatečnosti materiálního vybavení školy také pro další sport či pohybovou aktivitu. Opětovně to jsou především malé školy a neveřejné školy, které hodnotily dostatečnost svého materiálního vybavení pro tělesnou výchovu méně příznivě (graf 7).

GRAF 7 | Dostatečnost materiálního vybavení školy pro hodnocené sporty a pohybové aktivity (průměrné skóre škol dané kategorie)

Pozn. 1: Vyšší hodnoty skóre ukazují vyšší dostatečnost materiálního vybavení školy konkrétní kategorie pro hodnocené sporty a pohybové aktivity.

Pozn. 2: Skóre pro školu je počítáno pro odpovědi týkající se dostatečnosti vybavení školy: (a) míči; (b) švihadly; (c) gymnastickým nářadím; (d) vybavením pro sportovní hry (florbal, lakros apod.); (e) pomůckami pro zdravotní tělesnou výchovu; (f) atletickým nářadím; a (g) lyžařskou výstrojí k zapůjčení. Využita byla škála $-2 =$ nedostatečné vybavení; $-1 =$ spíše nedostatečné vybavení; $+1 =$ spíše dostatečné vybavení; $+2 =$ dostatečné vybavení.³⁴

2.2 Personální podmínky

2.2.1 Aprobovanost a délka praxe učitelů tělesné výchovy

V řadě svých výstupů poukázala Česká školní inspekce na existenci jednak problémů se zajištěním aprobované výuky předmětů především na 2. stupni základní školy, jednak pozitiv spojených s vedením výuky aprobovaným učitelem. Nejen v případě tělesné výchovy lze přitom rozlišit dílčí skupiny učitelů zahrnující:

- učitele, kteří vystudovali tělesnou výchovu jako součást kvalifikace pro vzdělávání na 1. stupni základní školy;
- učitele s aprobací pro tělesnou výchovu získanou v rámci jednooborového či víceoborového studia pro základní či střední školy.

Postavení tělesné výchovy jak v rámci přípravy učitelů, tak v rámci vlastního pedagogického procesu se mezi těmito skupinami učitelů odlišuje a má logicky vliv na podobu realizace tělesné výchovy a pohybových aktivit na různých stupních škol. Z odpovědí učitelů tělesné výchovy se přitom ukazuje, že 75 % učitelů působících na 1. stupni základní školy vystudovalo tělesnou výchovu jako součást kvalifikace pro vzdělávání na 1. stupni základní školy, zatímco 63 % učitelů působících na 2. stupni základní školy a 83 % učitelů působících na střední škole získalo aprobaci pro tělesnou výchovu v rámci jednooborového či víceoborového studia pro základní či střední školy.

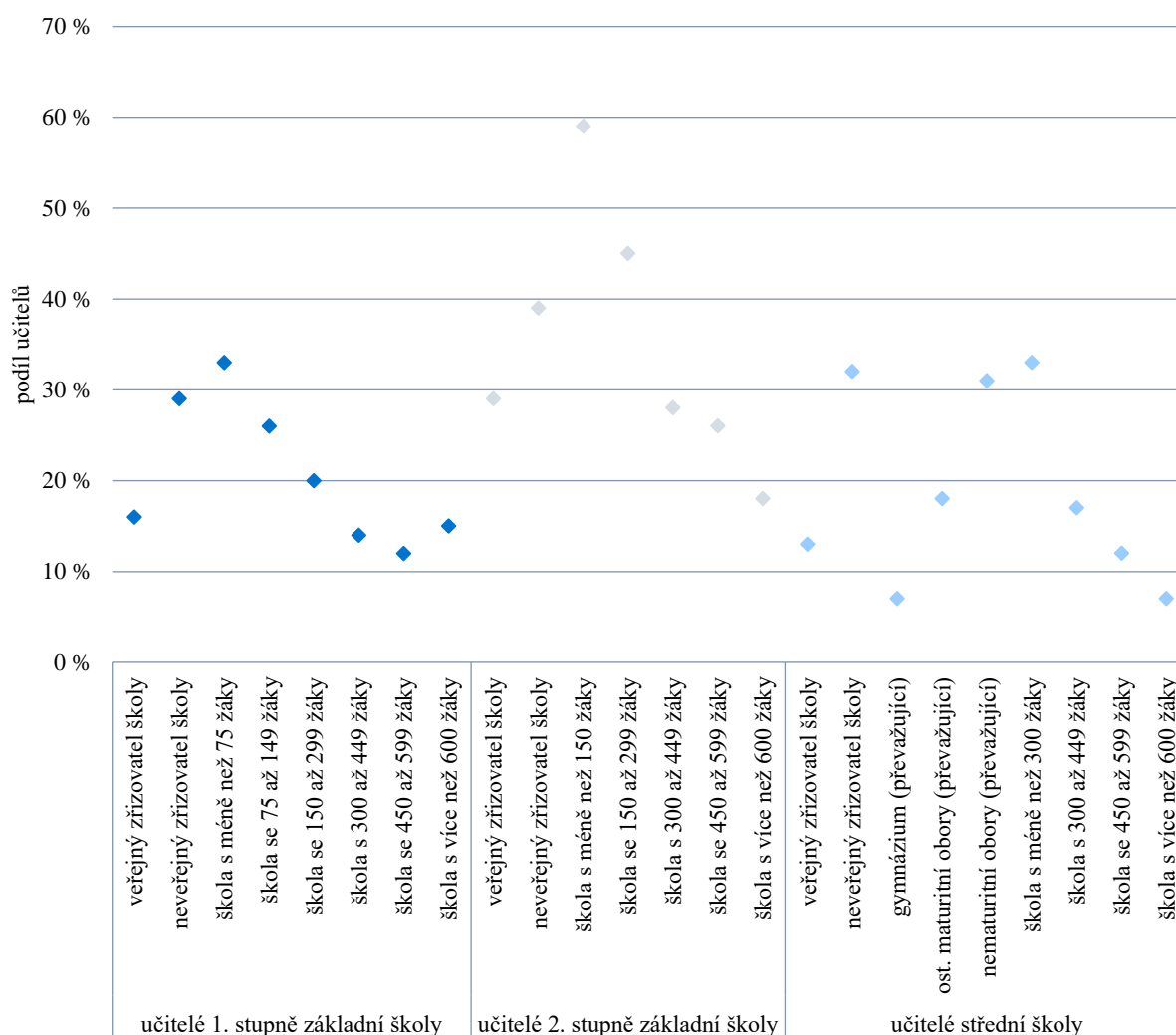
Poznatky z realizovaného šetření dále ukazují, že necelá pětina odpovídajících učitelů nevystudovala tělesnou výchovu v rámci své přípravy na učitelské povolání. Vyšší zastoupení učitelů bez příslušné odbornosti přitom bylo možné zaznamenat v případě 2. stupně základní školy (30 % učitelů), v případě 1. stupně základní školy (17 %) a středních škol (16 %) byl podíl takových učitelů nižší. Vyšší podíl učitelů tělesné výchovy, kteří nevystudovali tento předmět v rámci své přípravy na učitelské povolání, byl dále charakteristický pro základní i střední školy s nižším počtem žáků,

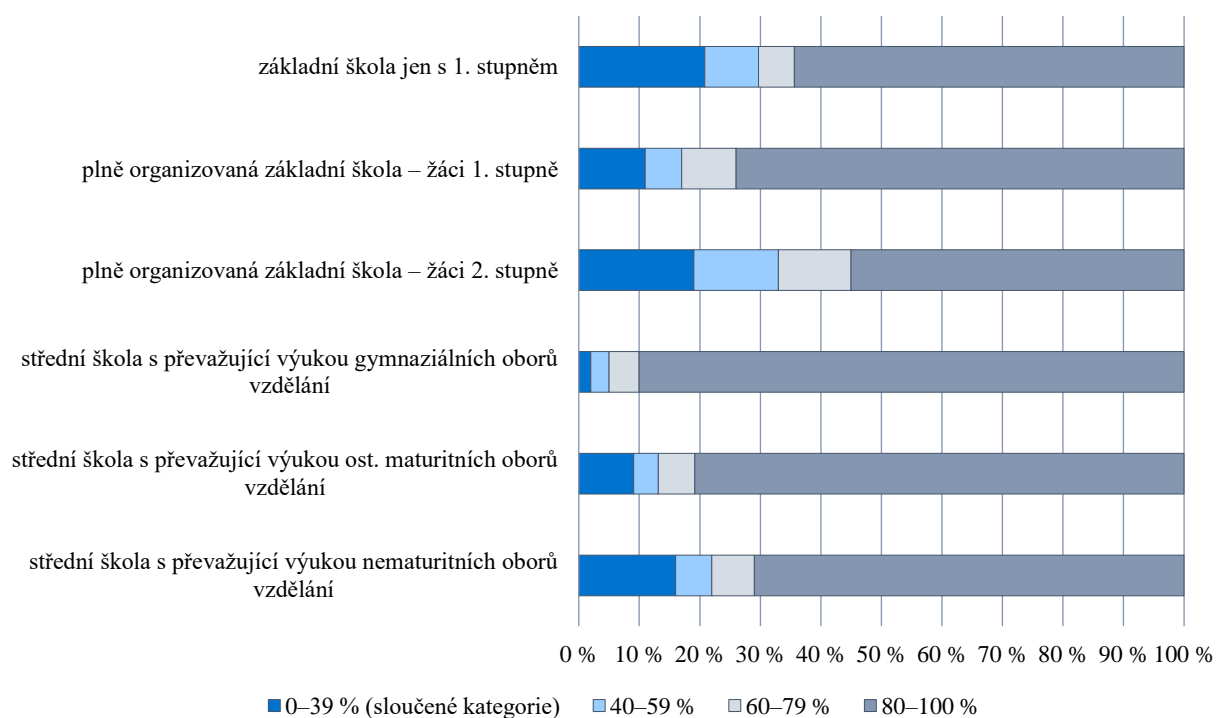
³⁴ Pro výpočet faktorového skóre viz Revelle (2019).

neveřejné základní i střední školy a střední školy s převážující výukou nematuritních oborů vzdělání (graf 8). Zajištění aprobované výuky tak zůstává důležitou otázkou také v případě tělesné výchovy, kdy relevantní je rovněž zohlednění vyšší naléhavosti této potřeby v případě některých typů škol.

Uvedená zjištění týkající se aprobovanosti tělesné výchovy zůstávají konzistentní i při zohlednění dalších poznatků. Takto bylo v období školního roku 2021/2022 a prvních čtyř měsíců školního roku 2022/2023 aprobovaně učeno 70 % hodin tělesné výchovy navštívených školními inspektory na 2. stupni základní školy a 87 % hodin tělesné výchovy navštívených školními inspektory na střední škole. Podíl neaprobované učených hodin tělesné výchovy navštívených školními inspektory na středních školách pak činil 5 % v případě žáků studujících gymnaziální obory vzdělání, 15 % v případě žáků studujících ostatní maturitní obory vzdělání a 28 % v případě žáků studujících nematuritní obory vzdělání. Graf 9 dokládá obdobná zjištění (např. nižší aprobovanost tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a na středních školách s převážující výukou nematuritních oborů vzdělání) také pro školami odhadovaný podíl žáků, kteří jsou v hodinách tělesné výchovy vedeni aprobovaným pedagogem.

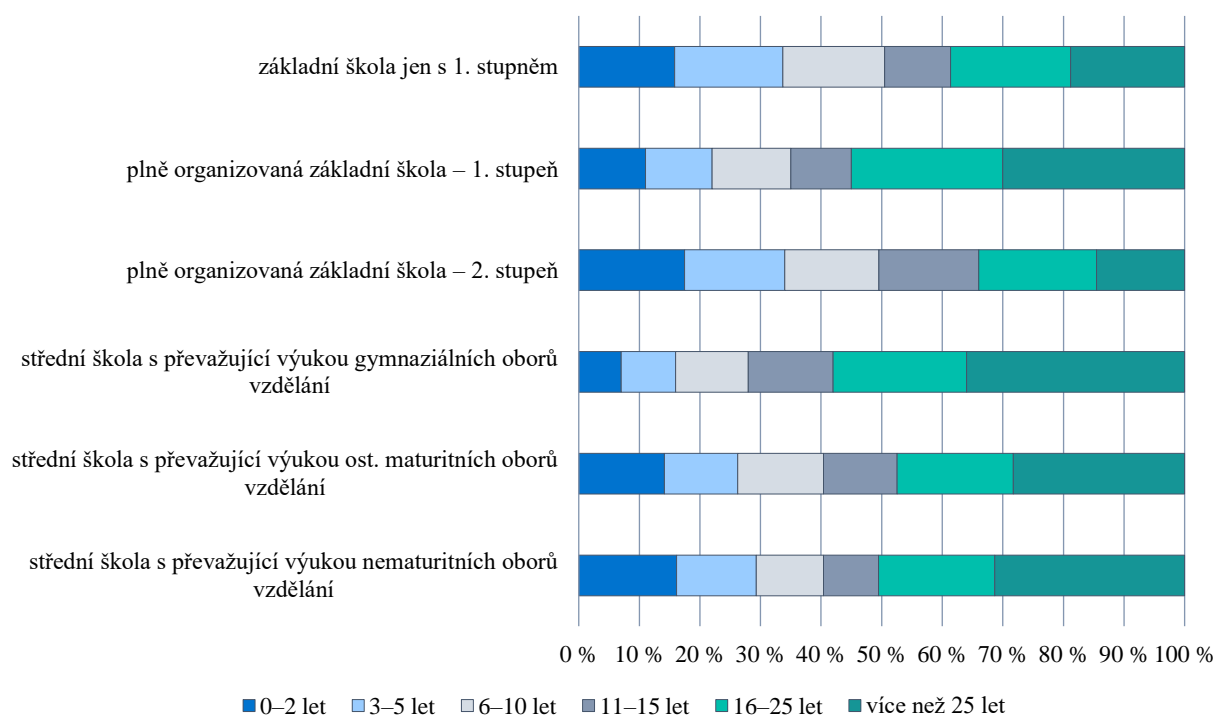
GRAF 8 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie, kteří nevystudovali tento předmět v rámci své přípravy na učitelské povolání (v %)

GRAF 9 | Podíl žáků škol dané kategorie, kteří jsou v hodinách tělesné výchovy vedeni aprobovaným pedagogem (v %)

Úroveň aprobovanosti tělesné výchovy na základních a středních školách vykazuje vztah k délce praxe učitelů tohoto předmětu. Učitelé, kteří nevystudovali tělesnou výchovu v rámci své přípravy na učitelské povolání, jsou častěji zastoupeni mezi učiteli s kratší délkou praxe tělesné výchovy jak na 1. a 2. stupni základní školy, tak v rámci výuky maturitních a nematuritních oborů vzdělání střední školy. Z grafu 10 je patrné, že nižší zastoupení učitelů tělesné výchovy s nejkratší délkou praxe výuky tohoto předmětu je charakteristické jednak pro 1. stupeň plně organizovaných základních škol, jednak pro střední školy s převážující výukou gymnaziálních oborů vzdělání, opačný poznatek pak platí především pro 2. stupeň základních škol (srovnej s aprobovaností pedagogů v grafu 8). Analýza Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k personálním podmínkám regionálního školství v roce 2019 přitom naznačila relativně vyšší poptávku po učitelích tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a relativně nižší poptávku po těchto učitelích na středních školách.³⁵ V tomto kontextu a v kontextu struktury učitelů tělesné výchovy vzhledem k délce jejich praxe se pro 2. stupeň základní školy jeví jako závažnější problém vyšší fluktuace učitelů, a to včetně vazby na úroveň aprobovanosti výuky. Zároveň však školy s vyšším zastoupením učitelů tělesné výchovy s delší praxí budou silněji pociťovat problém přirozené obměny pedagogických sborů.

³⁵ Maršíková a Jelen (2019).

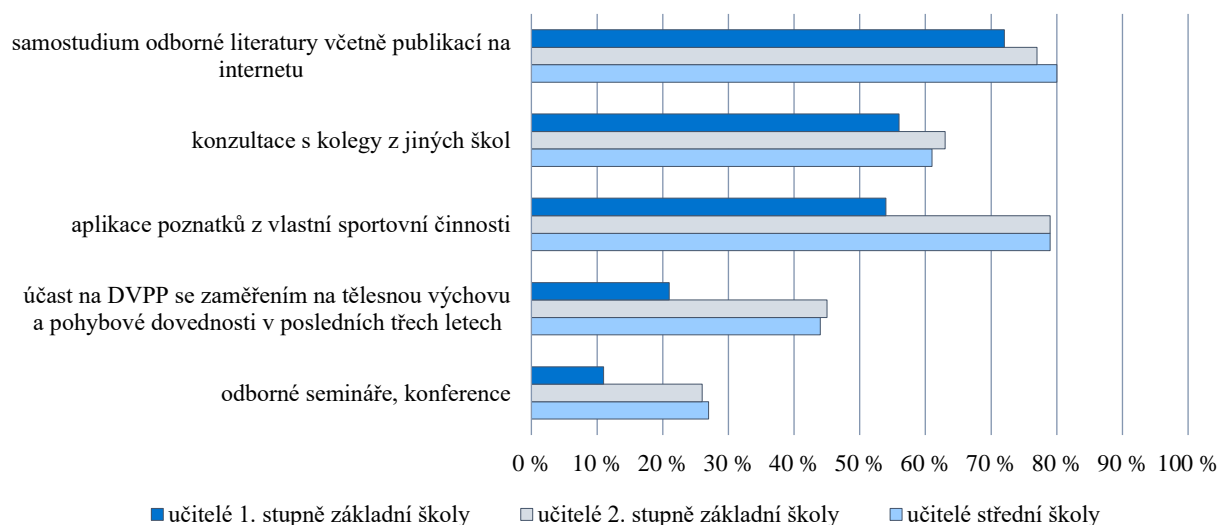
GRAF 10 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie podle délky jejich praxe (v %)

2.2.2 Další osobní a profesní rozvoj učitelů tělesné výchovy

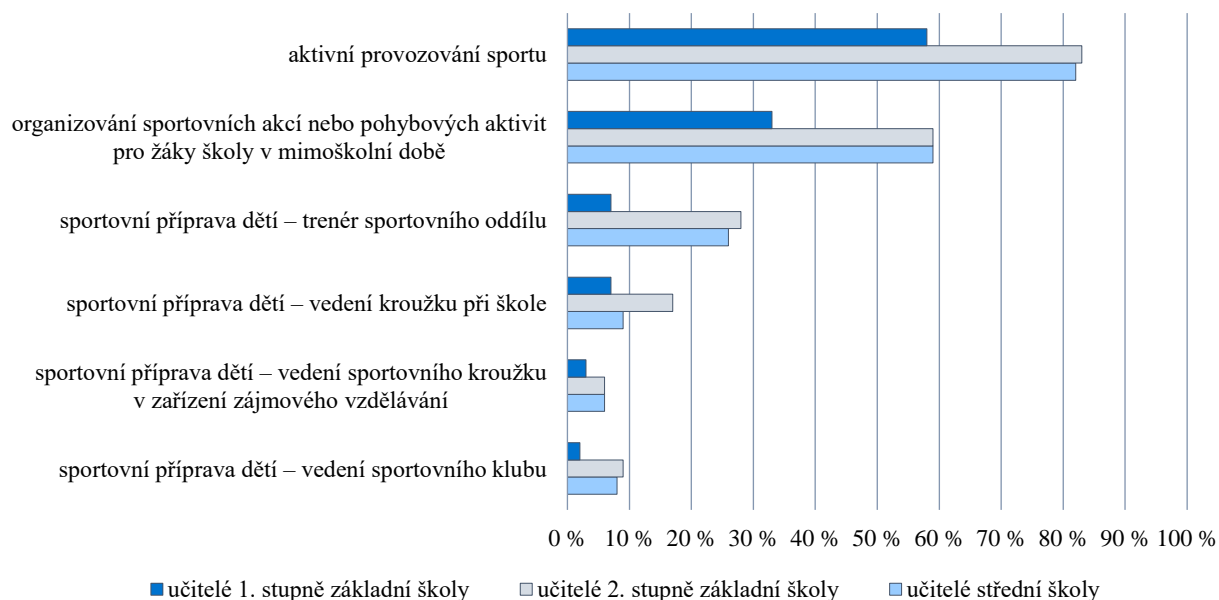
Další osobní a profesní rozvoj učitelů (nejen) tělesné výchovy je možné zajišťovat různými způsoby. Nad rámec běžných školních aktivit (např. konzultace s kolegy ve škole) volí učitelé tělesné výchovy základních i středních škol nejčastěji méně formalizované způsoby svého vzdělávání – samostudium a konzultace s kolegy z jiných škol, častá je ovšem také aplikace poznatků z vlastní sportovní praxe (graf 11). Využití více formalizovaných způsobů osobního a profesního rozvoje učitelů tělesné výchovy je méně časté.

Další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále „DVPP“) se zaměřením na tělesnou výchovu a rozvoj pohybových dovedností (např. metody výuky, instruktorské kurzy, zdravotní tělesná výchova, bezpečnost a ochrana zdraví) absolvovala v posledních třech letech jen necelá polovina učitelů tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a na střední škole a pětina učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy (graf 11). Z hodnocení dílčích charakteristik učitelů je žádoucí upozornit alespoň na nižší účast jednak neaprobovaných učitelů 2. stupně základní školy, jednak učitelů 2. stupně malých základních škol na takto koncipovaném DVPP.

Přes poměrně vysoký podíl učitelů tělesné výchovy, kteří se DVPP se zaměřením na tělesnou výchovu a rozvoj pohybových dovedností v posledních třech letech neúčastnili, považuje stávající nabídku takto orientovaného DVPP za nedostatečnou přibližně třetina učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy a 40 % učitelů tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a na střední škole. Za pozornost přitom stojí, že účast na DVPP nehraje v hodnocení dostatečnosti jeho nabídky významnější roli. Hlavní výtky nespokojených učitelů jsou směřovány vůči četnosti a zaměření nabídky DVPP. Témata, která by učitelé tělesné výchovy v rámci DVPP uvítali, jsou různorodá, když relativně častěji zahrnují: (a) motivaci, aktivizaci a utváření kladného vztahu žáků ke sportu a pohybu; (b) didakticko-metodická témata (např. hry, druhy sportů) se specifickým důrazem také na inspiraci a nápady, nové trendy a praktické zaměření vzdělávání; (c) témata spojená se zdravotní tělesnou výchovou; a (d) bezpečnost tělesné výchovy, včetně související legislativy.

GRAF 11 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie, kteří využívají příslušnou formu osobního a profesního rozvoje (v %)

V kontextu jejich osobního a profesního rozvoje lze pozitivně vnímat tu skutečnost, že se jen menšina učitelů tělesné výchovy na základních i středních školách aktivně nevěnuje žádnému sportu (graf 12). Nižší, přesto však významný podíl učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy (16 %), 2. stupni základní školy (45 %) i střední škole (40 %) působí také při sportovní přípravě dětí mimo školní výuku, a to nejčastěji v pozici trenéra sportovního oddílu, důležitá je rovněž poměrně častá účast učitelů tělesné výchovy na organizování mimoškolních sportovních akcí nebo pohybových aktivit pro žáky své školy (graf 12). Učitelé tělesné výchovy tak plní důležitou roli v organizaci i realizaci pohybových aktivit nejen ve škole, ale rovněž v širší komunitě.

GRAF 12 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie účastnících se příslušných aktivit se vztahem k jejich osobnímu a profesnímu rozvoji (v %)

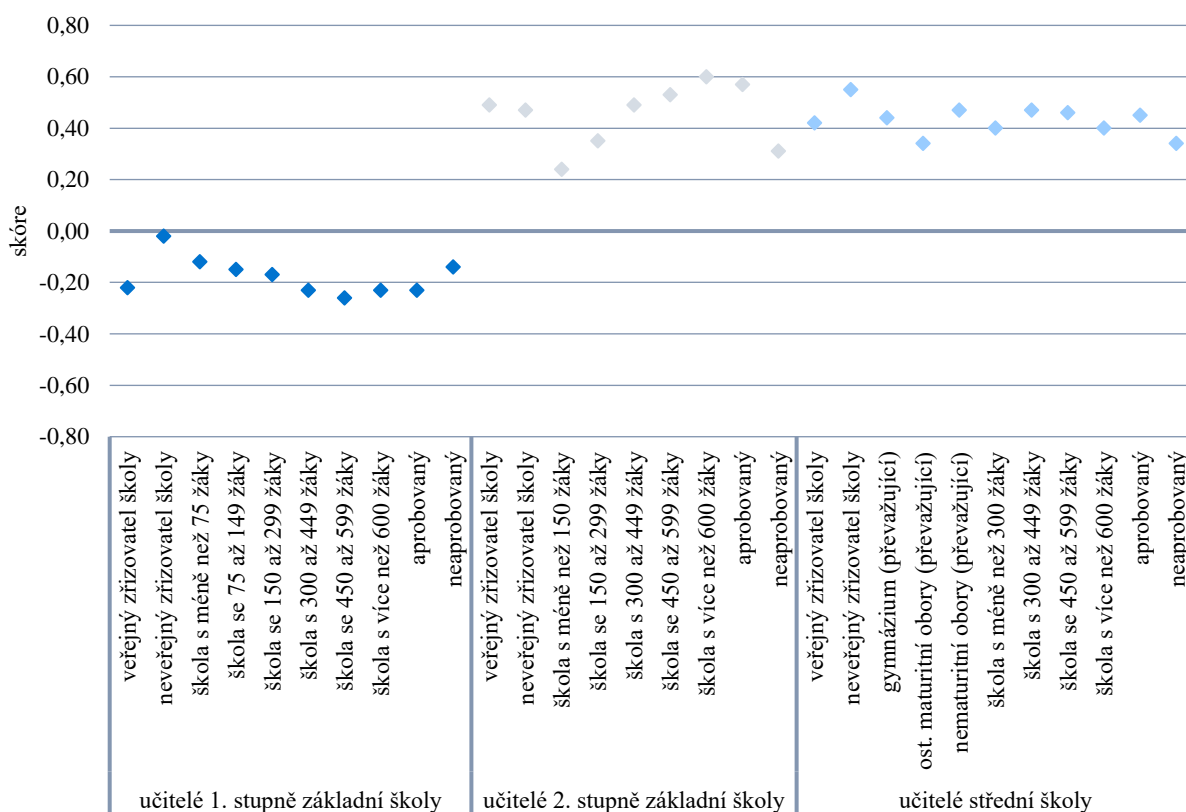
Pro hodnocení personálních podmínek škol se důležitým jeví poznatek, že učitelé tělesné výchovy mají – s výjimkou samostudia a konzultace s kolegy z jiných škol – tendenci zároveň využívat (nebo zároveň nevyužívat) různé formy osobního a profesního rozvoje. V tomto kontextu tedy lze rozlišit na jedné straně učitele, kteří vedle vlastní výuky realizují řadu dalších s tělesnou výchovou úzce spojených aktivit relevantních nejen pro rozvoj jejich znalostí a dovedností, ale také pro rozvoj znalostí a dovedností žáků, na druhé straně učitele, kteří se takovým aktivitám nevěnují. První typ učitelů je přitom podle očekávání častější v případě 2. stupně základní školy a středních škol, tj. v případě učitelů s aprobací pro tělesnou výchovu získanou v rámci jednooborového či víceoborového studia (graf 13). Učitelé tělesné výchovy na 1. stupni, kteří zpravidla nejsou aprobováni pro tělesnou výchovu a jejichž

předmětové zaměření je širší, se organizování mimoškolních sportovních akcí a pohybových aktivit žáků či sportovní přípravě malých dětí věnují méně často. Odlišnosti mezi učiteli s aprobací pro tělesnou výchovu a učiteli s širší kvalifikací pro 1. stupeň základní školy se ukazují i v dalších zjištěních:

- Učitelé tělesné výchovy s aprobací pro tento předmět, kteří působí na 2. stupni základní školy, se věnují organizování mimoškolních sportovních akcí a pohybových aktivit pro žáky své školy, stejně jako sportovní přípravě dětí častěji než učitelé, kteří tělesnou výchovu v rámci své přípravy na učitelské povolání nevystudovali. V případě učitelů působících na 1. stupni základní školy, kteří vystudovali tělesnou výchovu jen jako součást své kvalifikace pro tento stupeň základní školy, se stejně zjištění nepotvrzuje.
- Učitelé tělesné výchovy s aprobací pro tento předmět, kteří působí na 1. stupni základní školy, se věnují organizování mimoškolních sportovních akcí a pohybových aktivit pro žáky své školy, stejně jako sportovní přípravě dětí častěji než na 1. stupni působící učitelé tělesné výchovy s kvalifikací pro tento stupeň základní školy. Podobná zjištění platí také pro obě kategorie učitelů působících na 2. stupni základní školy, zde jsou však rozdíly mezi nimi méně zřetelné.

V kontextu těchto zjištění může vzniknout určitý problém oddělení učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy od „komunity tělocvikařů“ sdílejících kabinety a setkávajících se v rámci dalších aktivit (např. soutěže, sportovní příprava dětí), jednak potřeba diferenciací způsobů a obsahu předávání informací, znalostí a dovedností mezi dílčími skupinami učitelů (např. možnost utváření metodického portálu). Na vhodnost zohlednění potenciálně odlišných potřeb a také odlišné sebedůvěry učitelů s aprobací pro tělesnou výchovu a učitelů s širší kvalifikací pro nižší stupeň vzdělávání opakovaně upozorňuje i odborná literatura.³⁶

GRAF 13 | Využití různých forem osobního a profesního rozvoje učitelů tělesné výchovy (průměrné skóre učitelů dané kategorie)

Pozn.: Vyšší hodnoty skóre ukazují širší využití různých forem osobního a profesního rozvoje učitelů dané kategorie.

Pozn.: Skóre pro učitele je počítáno pro odpovědi týkající se využití následujících forem osobního a profesního rozvoje: (a) účast na DVPP; (b) aktivní provozování sportu; (c) trenérská činnost; (d) vedení sportovního kroužku při škole; (e) vedení sportovního kroužku v zařízení zájmového vzdělávání; (f) aplikace poznatků z vlastní sportovní činnosti; (g) účast na odborných seminářích a konferencích; (h) účast na organizaci sportovních akcí nebo pohybových aktivit pro žáky školy v mimoškolní době.³⁷

³⁶ Morgan a Bourke (2008), Durden-Myers a Keegan (2019).

³⁷ Pro výpočet faktorového skóre viz Revelle (2019).

Rozšiřující hodnocení ukazuje, že celkově užší spektrum doplňujících aktivit je o něco častější v případě učitelů 2. stupně základní školy s malým počtem žáků, učitelů středních škol s převládající výukou nematuritních oborů vzdělání a učitelů 2. stupně základních škol a středních škol s velmi dlouhou praxí (graf 13). Hodnocení rovněž naznačuje, že se neveřejným školám daří personálně zajistit neaprobovanou výuku tohoto předmětu učiteli s řadou jiných sportovních aktivit (charakter odborníků z praxe) lépe, než je tomu v případě tělesné výchovy na 2. stupni malých základních škol.

Postoj škol k vytvoření pozice metodika pohybových aktivit se sníženým úvazkem je nejednoznačný. Pozitivně se k takové možnosti vyjádřilo necelých 30 % základních škol a necelých 20 % středních škol. Nesouhlasné odpovědi jsou nejčastěji spojeny s vnímáním určité přesycenosti pozic školních metodiků a dále pak se souvisejícím omezením možností aprobované výuky. V případě řady škol, specificky v případě malých základních škol či škol s kvalifikovanými učiteli, není pozice metodika pohybových aktivit vnímána jako potřebná.

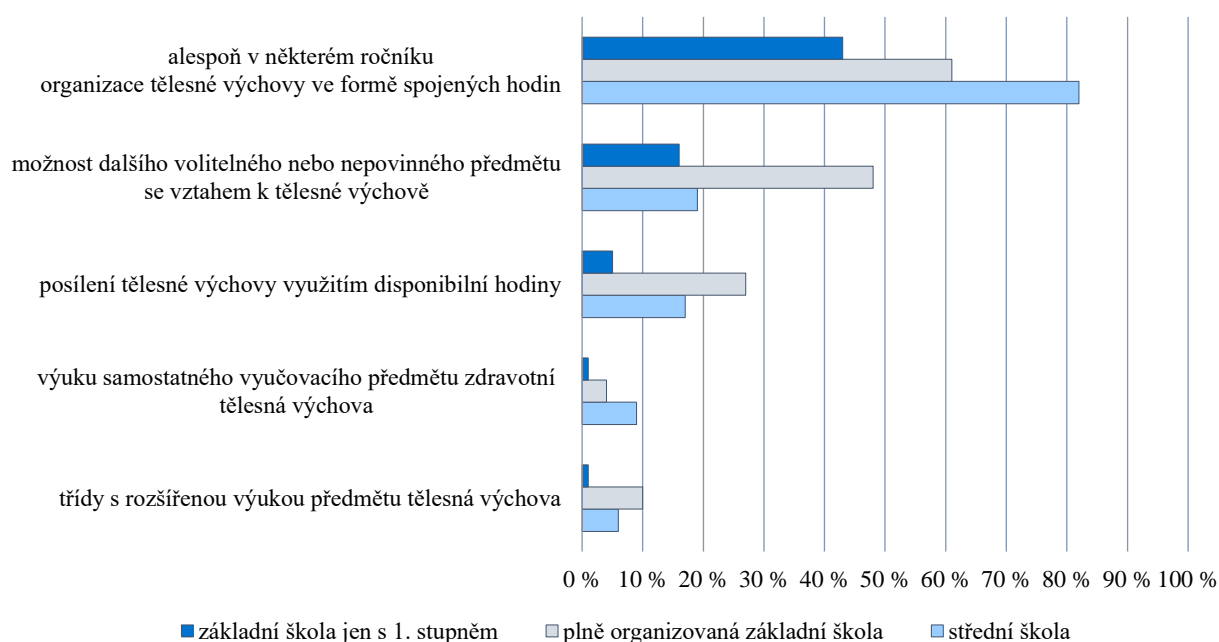
2.3 Průběh tělesné výchovy

Podpora poskytovaná vedením školy je bezesporu důležitým faktorem pro zajištění kvalitní realizace tělesné výchovy. V tomto ohledu je jistě pozitivní, že učitelé tělesné výchovy vnímají přístup vedení školy k tomuto předmětu příznivě – téměř 90 % těchto učitelů uvedlo, že vedení školy považuje tělesnou výchovu za důležitý předmět, a z nich téměř třetina pak dokonce za velmi důležitý předmět. O něco častěji pozorují přezíravý postoj vedení k tělesné výchově učitelé středních škol.³⁸

2.3.1 Tělesná výchova v rámci pravidelného rozvrhu hodin

Přes její vnímanou důležitost převažuje v praxi škol spíše tradiční přístup k realizaci tělesné výchovy v rámci pravidelného rozvrhu hodin výuky. Nejrozšířenějším opatřením je v tomto ohledu poskytnutí možnosti žákům zvolit si další volitelný nebo nepovinný předmět se vztahem k tělesné výchově (např. sportovní hry). Naopak méně časté je zřizování tříd s rozšířenou výukou předmětu tělesná výchova, stejně jako posílení tělesné výchovy prostřednictvím disponibilní časové dotace (graf 14). Uvedená tři opatření jsou častěji volena na 2. stupni základní školy, v základních i středních školách s vyšším počtem žáků, ve středních školách s převládající výukou gymnaziálních oborů vzdělání a ve veřejných základních i středních školách. Zároveň se ukazuje, že tři uvedená opatření jsou poměrně často uplatňována společně, tj. školy s třídami s rozšířenou výukou předmětu tělesná výchova současně posilují její výuku disponibilní časovou dotací a nabídkou možnosti volby dalšího volitelného nebo nepovinného předmětu.

GRAF 14 | Podíl škol dané kategorie, které využívají uvedené opatření při realizaci tělesné výchovy (v %)

³⁸ Jedná se přibližně o 20 % učitelů.

Spíše výjimečně je jako samostatný předmět realizována zdravotní tělesná výchova, naopak rozšířenější je praxe spojená s využitím možnosti organizovat tělesnou výchovu ve formě spojených hodin (graf 14). Rozsah využití tohoto opatření pro organizaci tělesné výchovy se mezi školami výrazně liší, ve všech ročnících je využíván v případě necelých 10 % plně organizovaných škol a 25 % neúplných škol. V obou případech se přitom výrazně častěji jedná o školy, které využívají pronajímané prostory k realizaci tělesné výchovy s potřebou přesunu žáků na místo.

2.3.2 Vybrané znaky hodin tělesné výchovy – poznatky z hospitací

Hospitace realizované během inspekční činnosti ve školách umožňují identifikovat některé charakteristické znaky hodin tělesné výchovy s vazbou jednak na rámcové vzdělávací programy, jednak na porovnání s ostatními předměty.

Primárně se potvrzuje očekávaný poznatek, kdy je tělesná výchova předmětem charakteristickým vysokou aktivitou žáků, k níž učitel nastavuje podmínky a dává podněty (graf 15). Na rozdíl od jiných předmětů se tento znak výuky neztrácí při průchodu žáků vzdělávací soustavou. Méně je v hodinách tělesné výchovy využívána individualizace výuky, což je ovšem dáno také záměrem učitelů volit takový obsah, který nebude zvýrazňovat odlišné předpoklady žáků k tělesné výchově. Takto je v tělesné výchově žádoucí zapojovat do výuky všechny žáky, a to také v kontextu té skutečnosti, že součástí výuky nejsou jen pohybové dovednosti, ale také další kompetence (např. spolupráce žáků). Důležitým tématem diskuse ovšem je, zda by aspekt individualizace neměl být vzhledem k vývojovým charakteristikám žáků posilován při jejich průchodu vzdělávací soustavou. Relevantní v tomto ohledu mohou být také zvyšující se rozdíly v tělesné zdatnosti žáků ve třídách, kdy je pro učitele obtížnější utvářet zajímavé hodiny pro zvyšující se počet žáků s horšími pohybovými dovednostmi a se slabším vztahem k pohybu. Posun k vyššímu využití možností individualizace výuky s věkem žáků ovšem není ve vyhodnocení dat z hospitovaných hodin tělesné výchovy pozorován (graf 15).

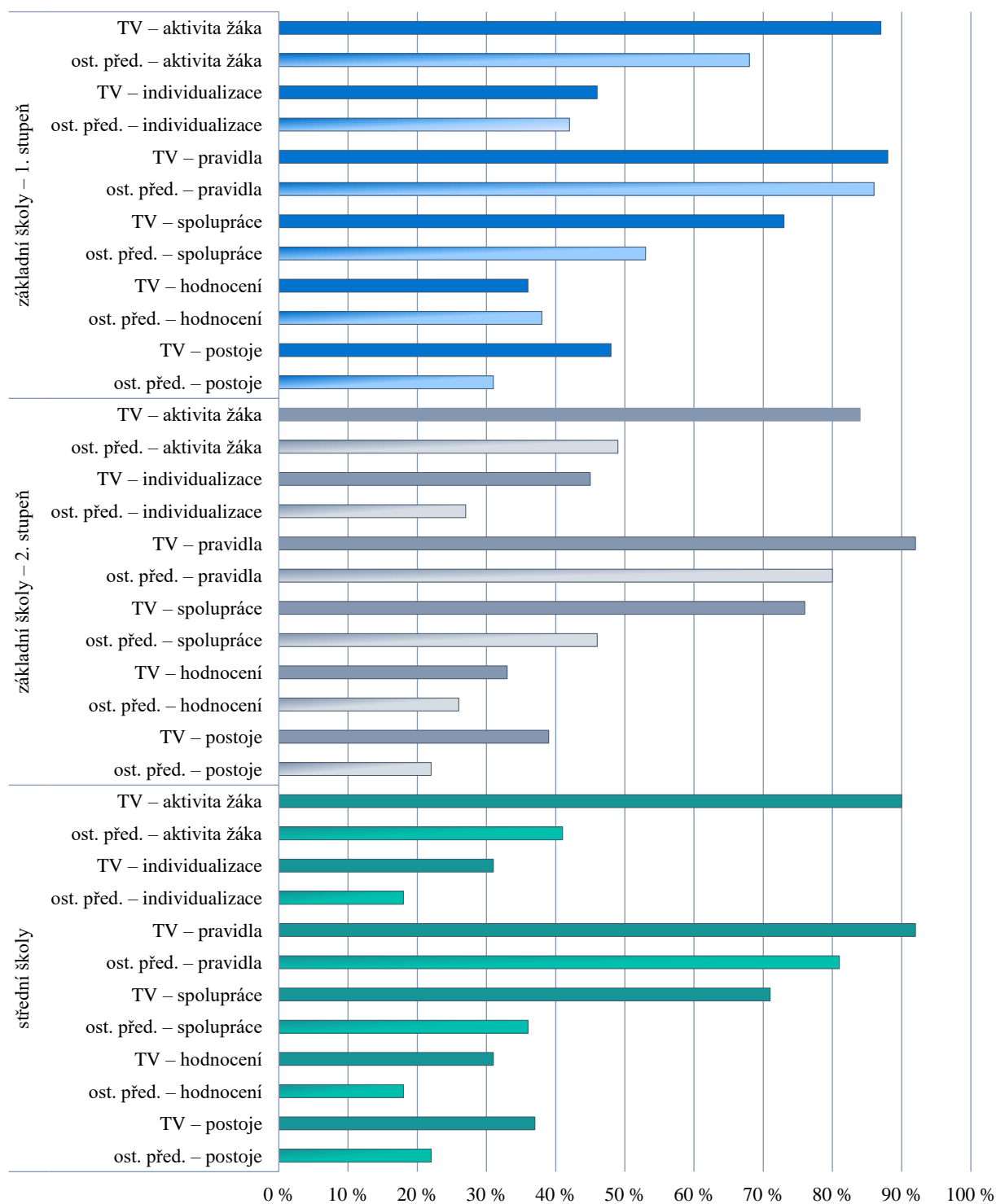
V očekávaných výstupech tělesné výchovy je v rámcových vzdělávacích programech explicitně položen důraz na rozvíjení spolupráce žáků a na respektování pravidel a fair play sportovních a jiných aktivit. Zjištění z hospitovaných hodin potvrzují významné postavení tělesné výchovy při naplňování těchto záměrů, když práce s pravidly i spolupráce žáků byly zaznamenány ve většině z nich, a především spolupráce žáků, ale také rozvíjení postojů a práce s pravidly se vyskytovaly v hodinách tělesné výchovy výrazně častěji než v jiných předmětech (graf 15). Zároveň je však potřeba zdůraznit, že naopak méně často³⁹, a to i ve srovnání s ostatními předměty, byla zaznamenána „hlubší“ forma spolupráce, kdy by žáci k zadanému úkolu (aktivitě) také cíleně diskutovali existující možnosti, případně je učitel k takové diskusi podporující učení a prohlubující poznatky sám pobízel.

Mezi rámcovými vzdělávacími programy uváděné očekávané výstupy tělesné výchovy patří i rozvíjení schopnosti žáků zhodnotit kvalitu jejich pohybové činnosti s označením existujících nedostatků a příčin. Hospitované hodiny tělesné výchovy naznačují existenci příležitostí i v této oblasti, kdy žakovské hodnocení své práce nebo práce spolužáků podle předem známých kritérií nebylo zaznamenáno ve většině hodin (graf 15) a rovněž zhodnocení proběhlé hodiny alespoň některými žáky se vyskytlo jen v polovině hodin na 1. i 2. stupni základní školy a necelé třetině hodin na středních školách. Konečně učitelova zpětná vazba využitelná pro učení byla alespoň některým žákům poskytována v 60 % hospitovaných hodin tělesné výchovy na 1. stupni základní školy, v 67 % hodin na 2. stupni základní školy a v 60 % hodin na střední škole.

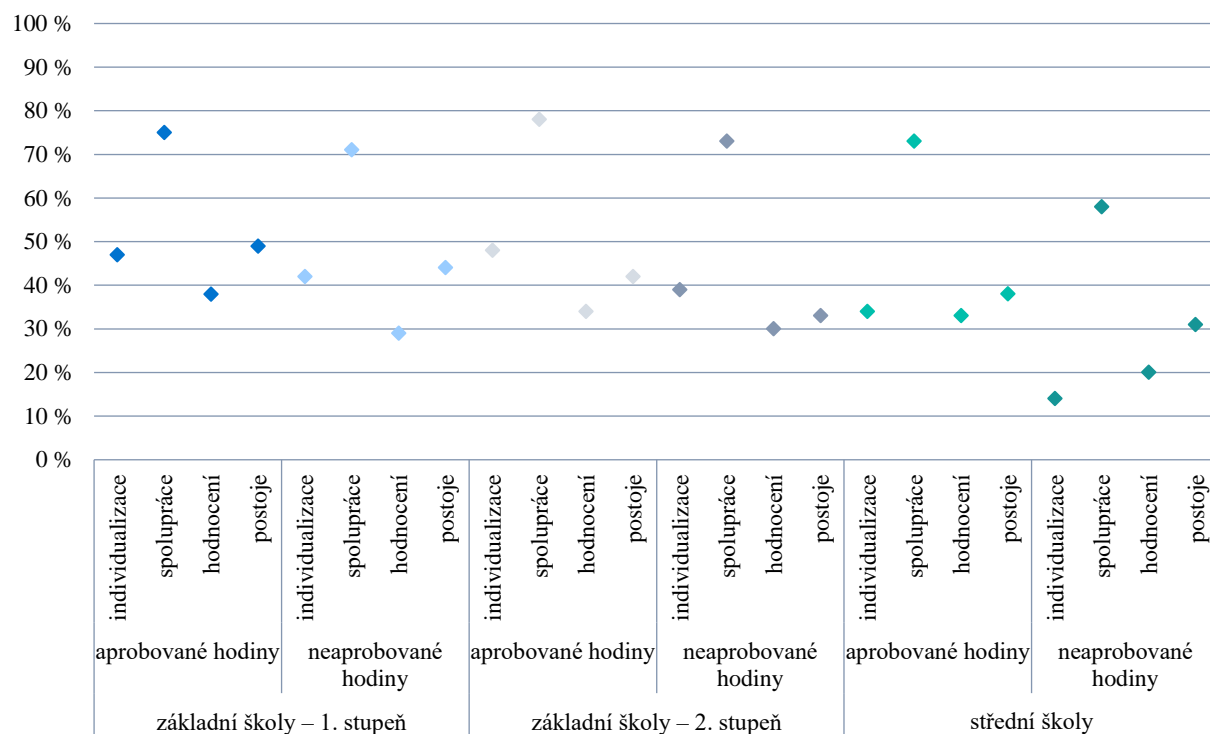
Celkově je tak nutné přínosy hodin tělesné výchovy vnímat nejen v rovině tělesné zdatnosti a zdraví, ale také v rovině rozvíjení sociálně-emočních dovedností žáků (např. spolupráce a práce v týmu, respektování pravidel).

Hodnocení vybraných znaků hospitovaných hodin tělesné výchovy ukazuje, podobně jako v jiných šetřeních České školní inspekce, na vyšší četnost jejich výskytu v hodinách vedených aprobovaným učitelem než v hodinách vedených neaprobovaným učitelem (graf 16). Nejvíce zřetelné jsou tyto rozdíly v případě hospitovaných hodin tělesné výchovy na středních školách, nejméně zřetelné pak na 1. stupni základních škol. Uvedme, že podobná zjištění lze formulovat také pro další znaky spojené s organizací a hodnocením výuky – využití času hodiny tělesné výchovy, aktivizace téměř všech žáků k výuce a poskytování učitelovy zpětné vazby alespoň některým žákům v hodině tělesné výchovy.

³⁹ Přibližně v desetině hodin.

GRAF 15 | Výskyt daného jevu v hospitovaných hodinách tělesné výchovy daného stupně vzdělávání, srovnání s hospitovanými hodinami ostatních předmětů (podíl hodin s výskytem jevu v %)

Pozn.: Sledované jevy zahrnují: (a) aktivita žáka – Učitel v hodině vytvářel podmínky, podněty a aktivní byli především žáci. (b) individualizace – Učitel během hodiny specificky pracoval se žáky celého spektra nadání a potřeb. (c) pravidla – Žáci dodržovali nastavená pravidla, příp. s pravidly učitel vhodně pracoval. (d) spolupráce – Při řešení úloh žáci využívali nebo rozvíjeli spolupráci. © hodnocení – Žákovské hodnocení své práce nebo práce spolužáků bylo podle předem známých kritérií. (f) postoje – Vyučovací hodina cíleně rozvíjela postoje žáků.

GRAF 16 | Výskyt daného jevu v hospitovaných hodinách tělesné výchovy daného stupně vzdělávání a vzhledem k aprobovanosti výuky (podíl hodin s výskytem jevu v %)

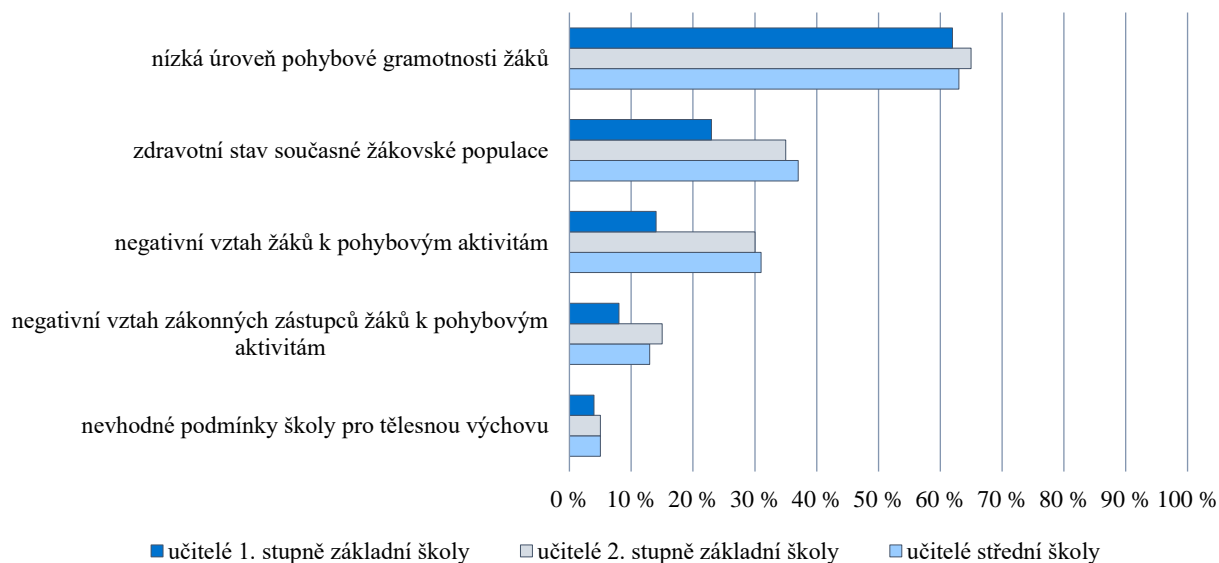
Pozn.: Sledované jevy zahrnují: (a) individualizace – Učitel během hodiny specificky pracoval se žáky celého spektra nadání a potřeb. (b) spolupráce – Při řešení úloh žáci využívali nebo rozvíjeli spolupráci. (c) hodnocení – Žákovské hodnocení své práce nebo práce spolužáků bylo podle předem známých kritérií. (d) postoje – Vyučovací hodina cíleně rozvíjela postoje žáků.

2.3.3 Další charakteristiky tělesné výchovy

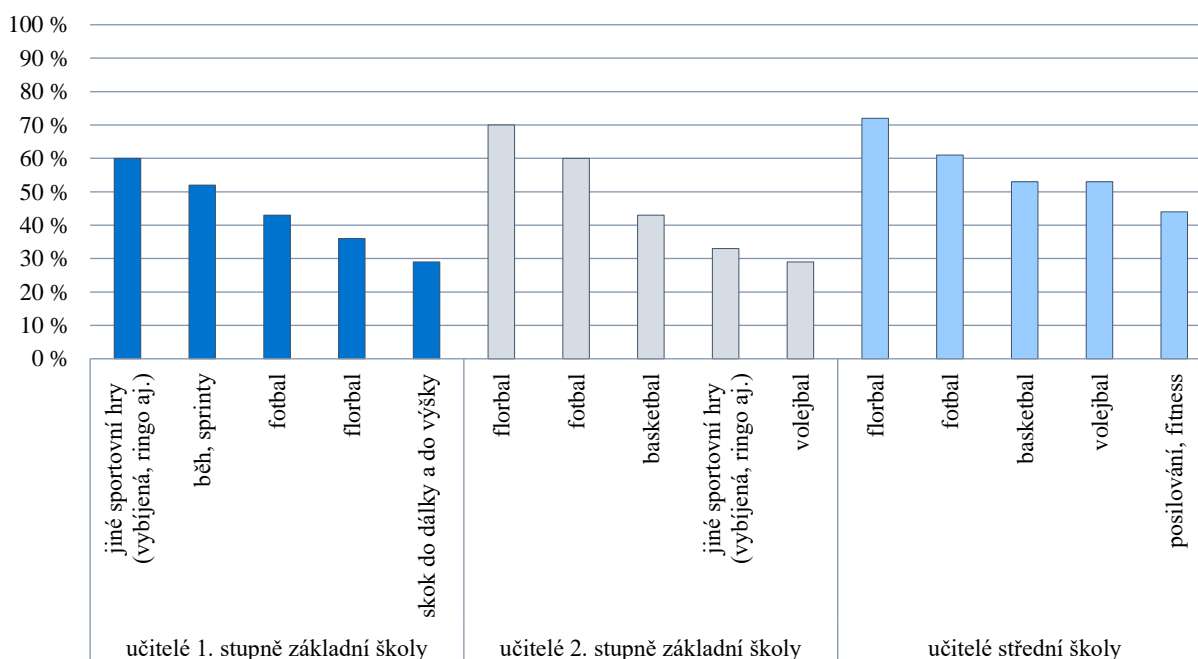
Svým charakterem je tělesná výchova předmětem, který vykazuje vyšší úroveň bezpečnostního rizika (např. úrazy žáků a s nimi spojené právní následky) než jiné předměty. Tento charakter tělesné výchovy vnímají také její učitelé, když jen čtvrtina z nich nepovažuje výuku tohoto předmětu za rizikovou. Za pozornost přitom stojí, že vnímání rizik tělesné výchovy je jen s malými rozdíly vlastní všem skupinám učitelů, včetně učitelů městských a venkovských škol, mírně častěji považují tělesnou výchovu za rizikovou učitelé působící na středních školách s převažující výukou nematuritních oborů vzdělání. Zprostředkovaně spojují učitelé rizikovost tělesné výchovy (úrazy) se dvěma hlavními příčinami (graf 17):

- První příčinou je nízká úroveň a s tím spojená zvyšující se diferenciací pohybových dovedností žáků, kdy se projevují také zhoršující se somatické a motorické charakteristiky žáků.
- Druhou příčinou je nepříznivý vztah žáků, potažmo jejich zákonných zástupců k pohybovým aktivitám, tj. faktor motivace a aktivity žáků, kdy opětovně dochází ke zvýšení diferenciací skupin žáků vzhledem k jejich zájmu o pohybové aktivity.

Celkově se tak opětovně ukazuje potřeba věnovat vysokou pozornost otázkám zhoršujících se pohybových dovedností žáků, snižující se motivace žáků k pohybovým aktivitám a řízení rizik souvisejících s realizací tělesné výchovy.

GRAF 17 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie, kteří považují tělesnou výchovu za rizikovou z uvedených důvodů (v %)

K motivaci žáků má úzký vztah otázka jimi preferovaných pohybových aktivit v hodinách tělesné výchovy. V grafu 18 je zachycen pohled učitelů tělesné výchovy, v němž se bezesporu promítá také vhodnost jednotlivých aktivit pro děti různého věku. Takto podle odpovědí učitelů dávají žáci 1. stupně základní školy přednost především běhání a jiným sportovním hrám (např. vybíjená, přehazovaná, ringo), s vyšším věkem postupně upadá zájem žáků o atletiku a preference směřují k více tradičním (fotbal, volejbal, basketbal) a nověji etablovaným (florbal) sportovním hrám, stejně jako v současnosti často akcentovaným pohybovým aktivitám (posilování a fitness). Za pozornost stojí, že rozdíly v odpovědích učitelů vzhledem k charakteristikám umístění či velikosti školy jsou omezené. Preferenci basketbalu uváděli o něco častěji učitelé tělesné výchovy na 2. stupni větších základních škol v městském typu osídlení. Pozorovat lze také o něco častější uvedení fotbalu v odpovědích učitelů 2. stupně základní školy a středních škol z Prahy a Plzeňského kraje, respektive basketbalu v odpovědích učitelů 2. stupně základní školy a středních škol umístěných v Praze a Karlovarském kraji. Preferenci posilování a fitness pak o něco častěji zmínili učitelé středních škol z Moravskoslezského a Ústeckého kraje.

GRAF 18 | Podíl učitelů tělesné výchovy škol dané kategorie uvádějících uvedenou odpověď na otázku: „Které sportovní aktivity preferují žáci v hodinách TV?“ (v %; pět nejčastěji uváděných sportovních aktivit)

2.4 Další školní a mimoškolní pohybové aktivity

2.4.1 Výuka plavání a kurzovní výuka

Od školního roku 2017/2018 byla opatřením ministryně školství, mládeže a tělovýchovy formulována povinnost škol poskytujících základní vzdělávání zapracovat do svých školních vzdělávacích programů změnu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, která zavedla požadavek na realizaci základní výuky plavání na 1. stupni v celkovém rozsahu 40 vyučovacích hodin. Volba podoby naplnění tohoto požadavku byla ponechána v odpovědnosti ředitele školy.

Vývoj počtu žáků základních škol účastnících se plaveckých kurzů (tabulka 3) naznačuje, že přijetí povinnosti realizace základní výuky plavání na 1. stupni základní školy nelze považovat za „revoluční změnu“, neboť počet takových žáků byl poměrně vysoký již před školním rokem 2017/2018 a svůj význam také má vývoj počtu žáků v základním vzdělávání (tabulka 3). Zároveň lze pozorovat výrazně negativní vliv pandemie covidu-19 na počty žáků v plaveckých kurzech ve školním roce 2020/2021, především pak ve školním roce 2021/2022. Takto bylo i ve školním roce 2020/2021 možné zaznamenat 30 % základních škol, v nichž více než dvě třetiny žáků neabsolvovaly výuku plavání, i když ji absolvovat měly.

Nejvyšší podíl základních škol uskutečňoval ve školním roce 2021/2022 výuku plavání ve 2. a 3. ročníku, a to nejčastěji ve formě souvislého kurzu v několika po sobě jdoucích týdnech (78 %). Na zajištění výuky plavání přispívali rodiče necelých 29 % základních škol, přičemž většina z těchto škol nabízela rodičům možnost pomoci s krytím finančních nákladů spojených s výukou plavání, u 12 % základních škol však nebyla taková podpora uváděna. Častěji byla uvedena situace zaznamenána v případě základních škol s malým počtem žáků a neveřejných základních škol. Svou roli zde hrálo ukončení dotačních programů na podporu dopravy na výuku plavání od školního roku 2020/2021. Na začátku roku 2023 byla problematika financování plavecké výuky upravena v doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění výuky plavání v základních školách, kde je rovněž explicitně uvedeno, pro jaké druhy nákladů nesmí základní škola vyžadovat úplatu od zákonných zástupců.⁴⁰

TABULKA 3 | Vývoj a index změny počtu žáků základních škol v plaveckých a lyžařských kurzech (index změny jako podíl hodnoty pro daný školní rok k hodnotě školního roku 2011/2012)

Kurz – ukazatel	2011/2012	2013/2014	2015/2016	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Plavecký – počet žáků	188 850	193 599	217 047	239 174	255 244	259 521	200 428	71 706
Lyžařský – počet vyslaných žáků	67 910	69 417	74 850	83 966	88 737	97 676	90 462	740
Index změny	2011/2012	2013/2014	2015/2016	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Plavecký – index změny	1,00	1,03	1,15	1,27	1,35	1,37	1,06	0,38
Lyžařský – index změny	1,00	1,02	1,10	1,24	1,31	1,44	1,33	0,01
Počet všech žáků – 1. stupeň ZŠ	1,00	1,07	1,16	1,21	1,21	1,19	1,17	1,15
Počet všech žáků – 2. stupeň ZŠ	1,00	1,00	1,03	1,09	1,15	1,22	1,27	1,31

Zdroj: Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele daného školního roku (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)

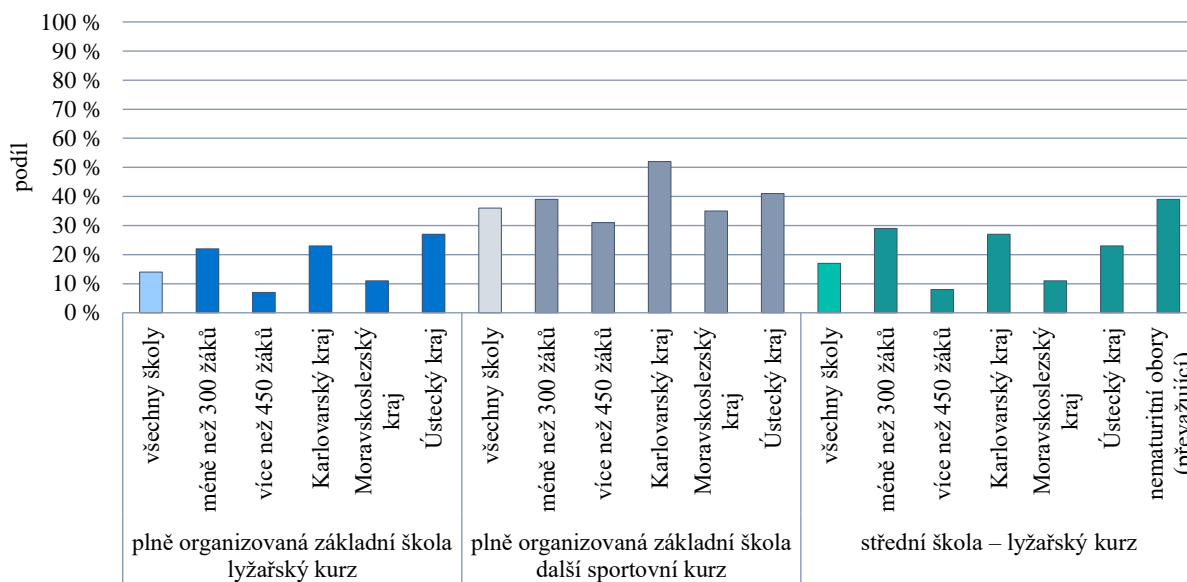
Pro rozvoj pohybových dovedností žáků organizují školy také kurzovní výuku, která je jednou z typických forem výuky v oblasti tělesné výchovy, a to zejména kvůli specifickému prostředí, ve kterém se odehrává a kterého nelze ve škole ani v jejím blízkém okolí dosáhnout. Vedle pozitivního efektu na vlastní výuku je kurzovní výuka specifická rovněž svým sociálním rozměrem, kdy žák absolvuje vícedenní pobyt ve školním kolektivu. V kontextu těchto skutečností je jistě pozitivní, že téměř 80 % základních škol (a téměř 95 % plně organizovaných základních škol) a více než 95 % středních škol kurzovní výuku realizuje.

Z hlediska zaměření jsou školami nejčastěji organizovány lyžařské kurzy (86 % plně organizovaných základních škol a 83 % středních škol), a to především v 7. ročníku základní školy a v 1. ročníku střední školy v každoročním cyklu. Pokud plně organizovaná základní či střední škola lyžařský kurz nerealizuje, pak jde častěji o školy s nižším počtem žáků a také o střední školy s převládající výukou v nematuritních oborech vzdělání (graf 19). Alespoň jeden další sportovní kurz pořádá přibližně 40 % základních škol jen s 1. stupněm, 64 % plně organizovaných základních škol

⁴⁰ MŠMT (2023).

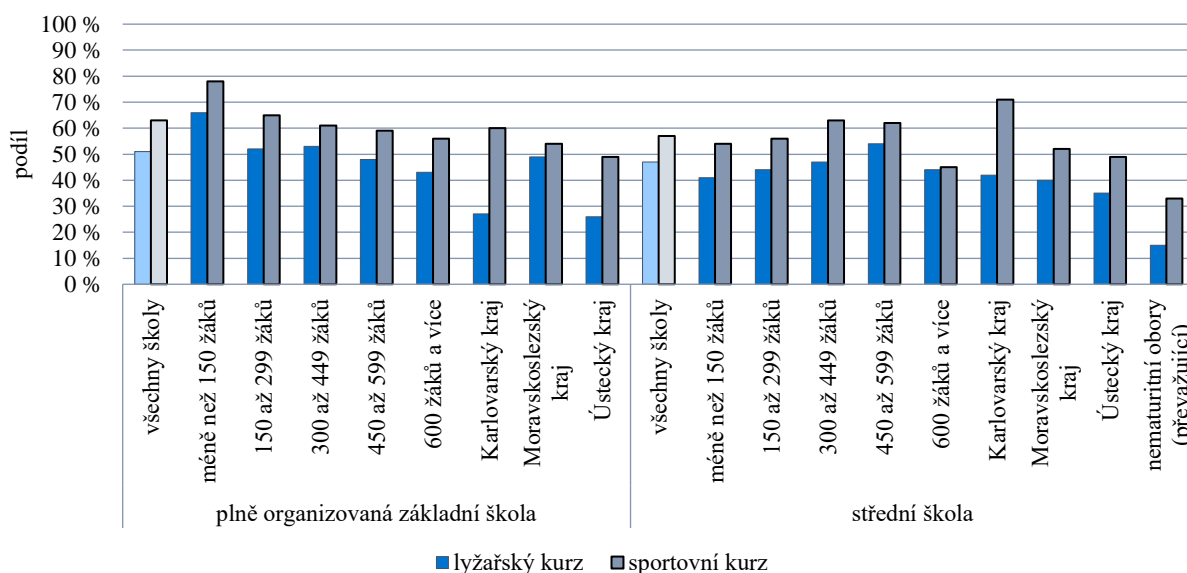
a 95 % středních škol.⁴¹ I zde se projevuje faktor velikosti školy, kdy menší školy neorganizují další sportovní kurz častěji než velké školy (graf 19). Konečně poukážme na poněkud odlišnou situaci tří krajů, které jsou tradičně řazeny mezi strukturálně znevýhodněné kraje (graf 19).

GRAF 19 | Podíl škol dané kategorie, které nerealizují lyžařský kurz či žádný další sportovní kurz (v %)

Lyžařské i další sportovní kurzy, které školy organizují, neabsolvují všichni žáci. V případě čtvrtiny plně organizovaných základních škol a třetiny středních škol, které lyžařské kurzy pořádají, se jich vůbec neúčastní poloviční či ještě vyšší podíl žáků školy. V případě dalších sportovních kurzů se jedná o 30 % středních škol, 20 % plně organizovaných základních škol a 10 % základních škol jen s 1. stupněm. V hodnocení se také ukazuje o něco vyšší podíl menších plně organizovaných škol, v nichž se kurzovní výuky účastní více než 80 % žáků školy. V případě středních škol jsou tyto vztahy komplikovanější, když se rovněž projevuje vliv převažujícího oboru vzdělání (graf 20).

GRAF 20 | Podíl škol dané kategorie, v nichž během školní docházky absolvuje kurzovní výuku více než 80 % žáků – jen školy organizující lyžařský kurz nebo další sportovní kurzy (v %)

⁴¹ V případě základních škol se nejčastěji jedná o kurzy zaměřené na turistiku a bruslení, v případě středních škol organizuje více než 50 % z nich turistické kurzy a kurzy vodní turistiky a více než 40 % škol cykloturistické a všestranné kurzy.

V účasti na lyžařských i sportovních kurzech mohou být specificky limitováni ti žáci, kteří pocházejí z ekonomicky znevýhodněného prostředí. Podpora ve formě bezplatného zapůjčení vybavení či pomoci s krytím finančních nákladů účasti žáků na kurzech je však poskytována jen menšinou škol:

- Možnost bezplatného zapůjčení lyžařského vybavení je nabízena necelými 30 % úplných základních škol a přibližně 25 % středních škol, které pořádají lyžařské kurzy, v případě vybavení pro sportovní kurzy se jedná o přibližně 25 % základních škol jen s 1. stupněm, úplných základních škol i středních škol, které organizují sportovní kurzy.
- Možnost pomoci s krytím finančních nákladů spojených s lyžařským kurzem je nabízena přibližně 25 % úplných základních škol i středních škol, které pořádají lyžařské kurzy, v případě sportovních kurzů se jedná o téměř 25 % základních škol jen s 1. stupněm, úplných základních škol i středních škol, které organizují sportovní kurzy.

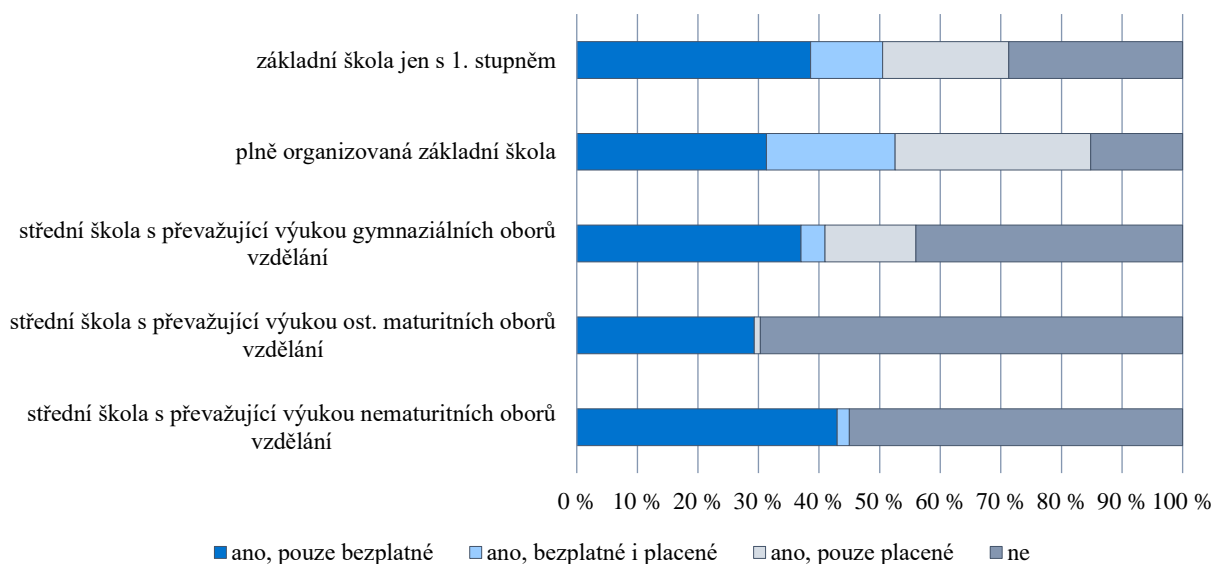
Ze škol, které organizují lyžařské kurzy, nenabízí žákům žádnou materiálně-finanční podporu pro jejich absolvování téměř 40 % úplných základních škol a téměř 50 % středních škol, v případě sportovních kurzů se jedná o více než 50 % základních škol jen s 1. stupněm, úplných základních škol i středních škol. Za pozornost stojí o něco častější podpora poskytovaná školami s převažující výukou nematuritních oborů vzdělání. Organizace lyžařských kurzů byla prakticky zastavena v období pandemie covidu-19 ve školním roce 2021/2022 (tabulka 3).

2.4.2 Další opatření školy v oblasti pohybových aktivit žáků

Školní zájmové sportovní kroužky jsou další důležitou formou podpory pohybových aktivit žáků. Vzhledem k nepříznivému vlivu pandemie covidu-19 na činnost školních zájmových sportovních kroužků je jejich hodnocení vtaženo k období bezprostředně předcházejícímu této události.

V období školního roku 2018/2019 a 1. pololetí školního roku 2019/2020 byly zájmové sportovní kroužky organizovány většinou základních škol, zatímco v případě středních škol – především s převažující výukou negymnaziálních oborů vzdělání – byl podíl takových škol výrazně nižší (graf 21). Méně často byl zájmový sportovní kroužek nabízen v malých a neveřejných základních a středních školách. V případě vysokého podílu škol tak existuje potenciál k podpoře pohybových aktivit žáků prostřednictvím školních zájmových sportovních kroužků.

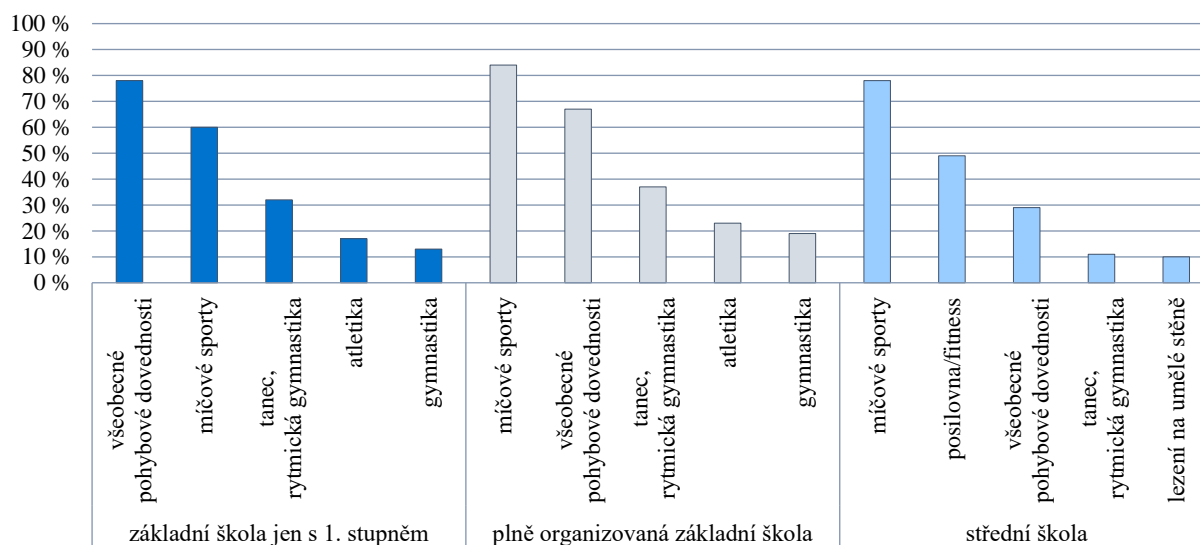
GRAF 21 | Podíl škol dané kategorie, které ve školním roce 2018/2019 a v prvním pololetí školního roku 2019/2020 pravidelně uskutečňovaly zájmové sportovní kroužky (v %)

Podíl žáků 1. stupně základní školy, kteří v prvním pololetí školního roku 2019/2020 navštěvovali školou nabízené bezplatné zájmové sportovní kroužky, vůči těm žákům školy, kterým byly tyto kroužky nabízeny, byl v průměru 40 %, v případě placených zájmových sportovních kroužků pak 34 %. Korespondující hodnoty pro 2. stupeň základních škol a střední školy byly 17 % a 23 % žáků pro bezplatné zájmové sportovní kroužky, respektive 19 % a 22 % žáků pro placené zájmové sportovní kroužky. I v případě zájmových sportovních kroužků lze identifikovat působení faktoru velikosti školy s lepšími možnostmi malých škol zajistit místa v takových kroužcích pro vyšší podíl žáků. Takto například na 1. stupni základních škol s méně než 75 žáky byla sledovaná hodnota návštěvnosti bezplatných zájmových sportovních kroužků 58 % a placených zájmových sportovních kroužků 46 %, což jsou vyšší hodnoty, než je průměrná hodnota pro všechny základní školy organizující na 1. stupni zájmové sportovní kroužky.

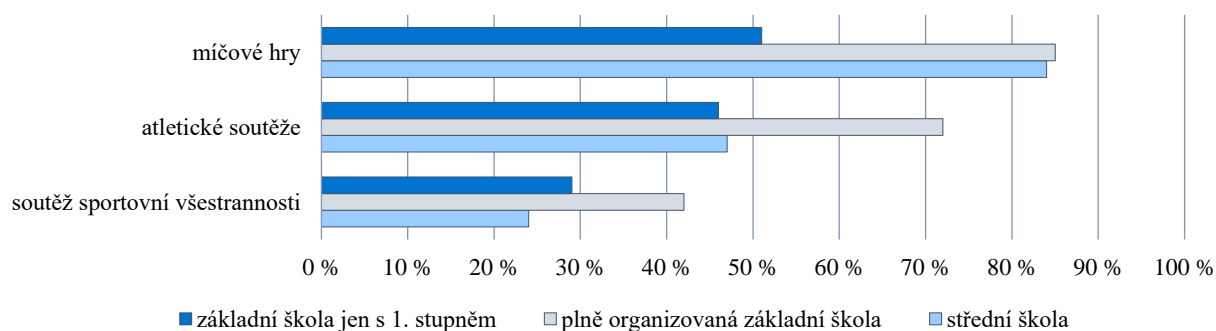
Míčové sporty byly velmi častým zaměřením nabízených zájmových sportovních kroužků v základním i středním vzdělávání, v případě základních škol se rovněž jednalo o zájmové sportovní kroužky orientované na všeobecné pohybové dovednosti. Ve středních školách se více do popředí dostaly zájmové sportovní kroužky věnující se posilování a fitness žáků (graf 22). Za pozornost stojí, že uvedené poznatky dobře korespondují s preferencemi žáků tak, jak jsou vnímány jejich učiteli (graf 18), což opodstatňuje zaměření nabízených zájmových sportovních kroužků na školách. Ve vedení zájmových sportovních kroužků hráli zásadní roli aprobovaní učitelé tělesné výchovy školy, využívána je ovšem i spolupráce s externisty, včetně externistů s trenérskou licenci. Konečně doplňme, že podobně jako v případě kurzovní výuky je možnost finanční podpory žákům pro jejich účast na nabízených zájmových sportovních kroužcích deklarovaná ze strany čtvrtiny základních škol nabízejících placenou formu těchto kroužků.

GRAF 22 | Zaměření zájmových sportovních kroužků, které školy dané kategorie pravidelně uskutečňovaly ve školním roce 2018/2019 a v prvním pololetí školního roku 2019/2020 – podíl na počtu těchto škol (v %); pět nejčastěji uváděných zaměření

Školní sportovní klub působí na 5 % základních škol jen s 1. stupněm, na třetině úplných základních škol a čtvrtině středních škol. Častěji je školní sportovní klub aktivní v základních a středních školách s vyšším počtem žáků, ve veřejných základních i středních školách a ve středních školách s převažující výukou gymnaziálních oborů vzdělání. Uváděný počet žáků činných ve sportovním klubu školy je různý, v průměru se jedná o 78 žáků v případě školních sportovních klubů základních škol a 61 žáků v případě školních sportovních klubů středních škol. Za nejčastější důvod, který brání vytvoření školního sportovního klubu, byl na středních školách označen malý zájem žáků⁴², a to především v případě středních škol s převažující výukou v nematuritních oborech vzdělání. V případě základních škol jsou hlavní důvody spojené s absencí školního sportovního klubu různorodější, když zahrnují prostorově-materiální podmínky především v případě malých škol, personální podmínky včetně nalezení klíčového nositele aktivit, zájem žáků, ale také celkovou potřebnost institucionalizace sportovního klubu školy v kontextu působení jiných sportovních organizací v území.

GRAF 23 | Podíl škol dané kategorie, jejichž žáci se účastní školních sportovních soutěží s uvedeným zaměřením (v %)

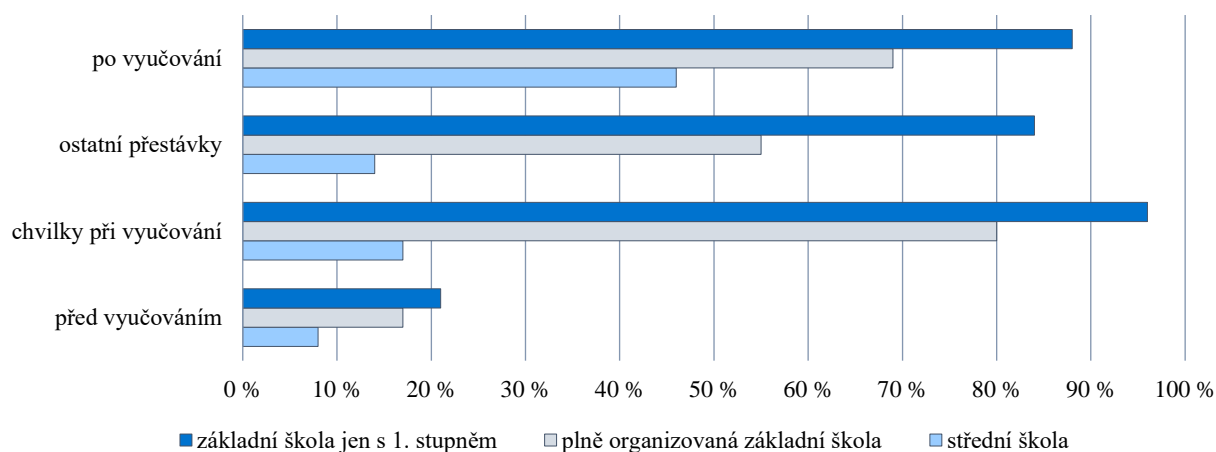

⁴² Konkrétně se jedná o 63 % středních škol, které nezřizují školní sportovní klub.

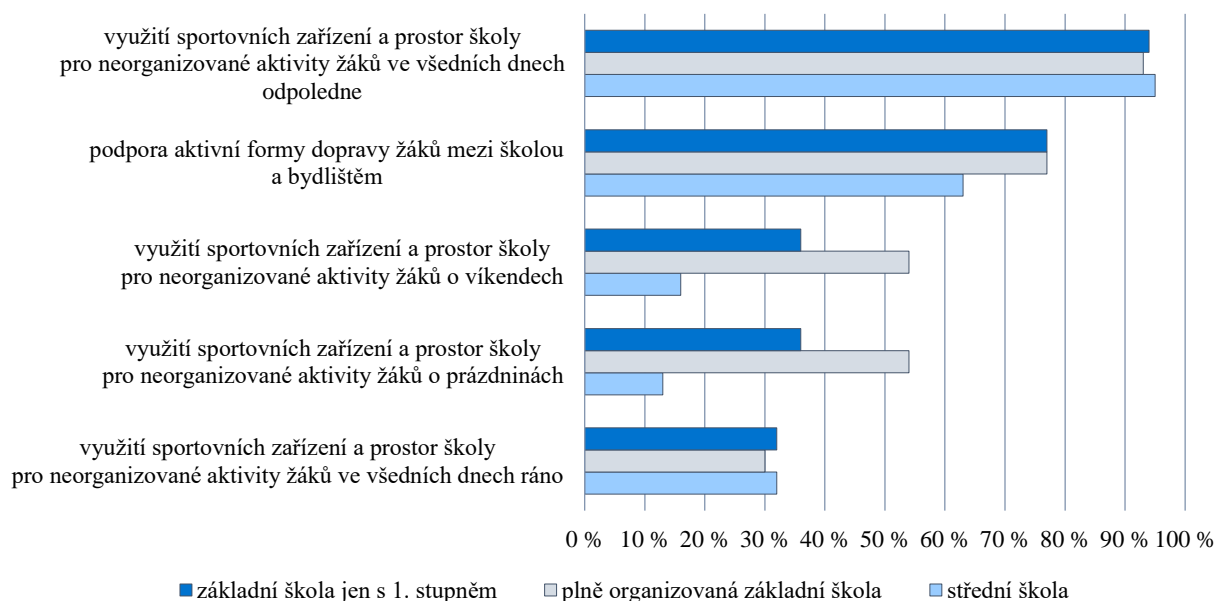
Rozvíjení pohybových dovedností žáků prostřednictvím školních sportovních soutěží je běžnou praxí většiny škol, když do takto koncipovaných soutěží nejsou zapojeni žáci přibližně desetiny úplných základních škol i středních škol a přibližně čtvrtiny základních škol jen s 1. stupněm. V četnosti organizace školních sportovních soutěží se opětovně projevuje vyšší podíl menších a neveřejných základních i středních škol, které sportovní soutěže v rámci školy nepořádají. S ohledem na náročnost organizace a oblíbenost disciplín se podle očekávání liší četnost zaměření školních sportovních soutěží, kdy nejvyšší podíl škol pořádá školní soutěže v míčových hrách, časté jsou rovněž školní soutěže v atletice či sportovní všestrannosti (graf 23).

Podpora pohybových aktivit žáků přímo ve škole je možná také mimo hodiny tělesné výchovy. Postoj základních škol k této možnosti lze vnímat příznivě, když jen desetina z nich uvedla, že nepodporuje pohybové aktivity žáků mimo hodiny tělesné výchovy (např. o přestávkách, ve volných hodinách), ať již z prostorových, bezpečnostních, či personálně-organizačních důvodů. Podíl středních škol, které nepodporují pohybové aktivity žáků mimo hodiny tělesné výchovy, je znatelně vyšší (42 %), svou roli zde hraje nižší zájem žáků o tyto aktivity. Doplňme, že polovina základních škol podporuje pohybové aktivity žáků mimo hodiny tělesné výchovy na základě neformální dohody vedení školy, učitelů a žáků, v případě 40 % základních škol je podpora založena na organizačních opatřeních, která jsou součástí režimu školy. V případě středních škol výrazně převládá podpora vycházející z neformální dohody aktérů školy. Podíl základních a středních škol, které organizují pohybové aktivity pro většinu žáků během jednotlivých částí školních dnů a mimo hodiny tělesné výchovy, je zachycen v grafu 24.

GRAF 24 | Podíl škol dané kategorie, které organizují pohybové aktivity během uvedené části školních dnů a mimo hodiny tělesné výchovy (v %)

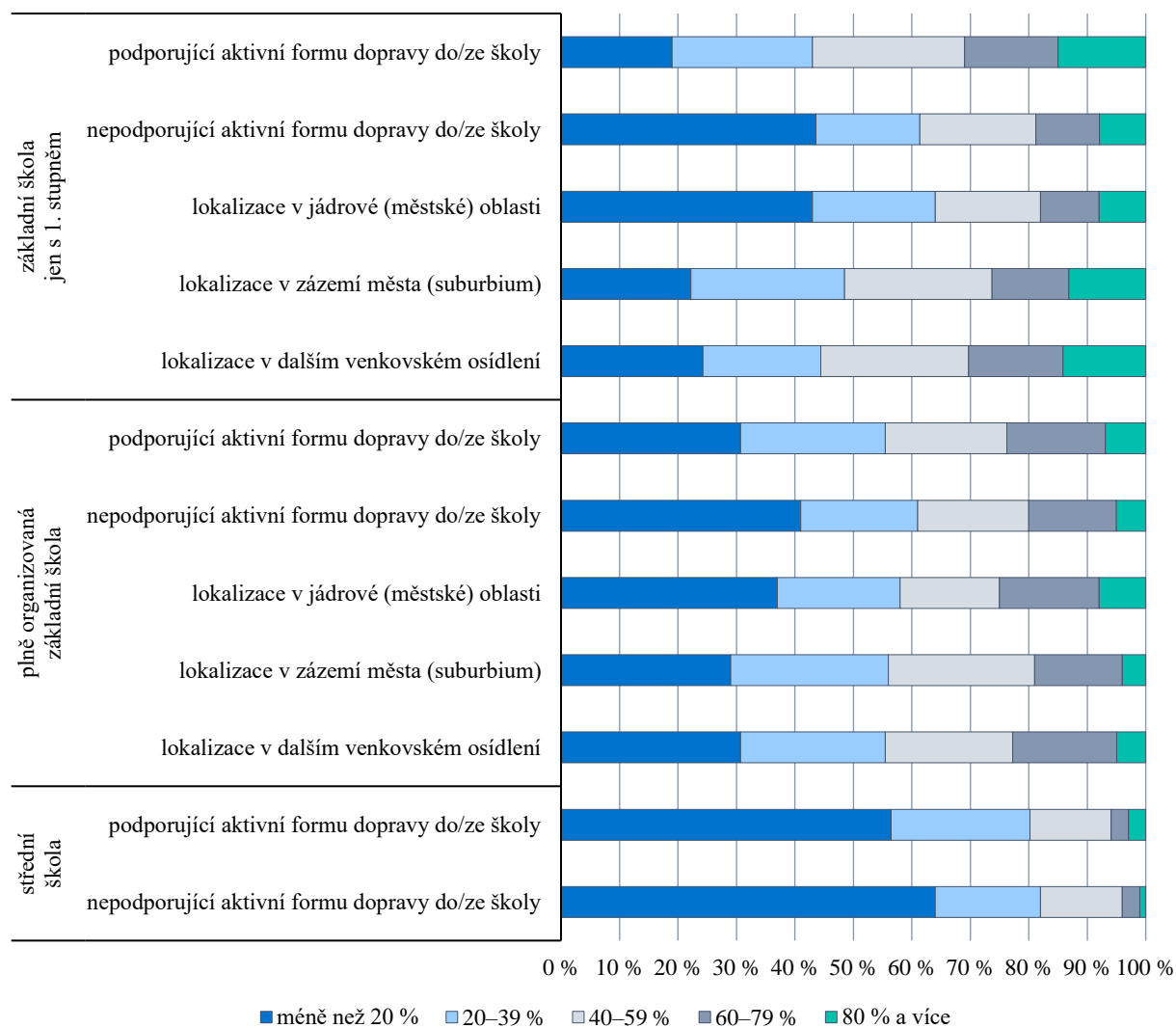

GRAF 25 | Podíl škol dané kategorie, které využívají uvedená opatření na podporu pohybových aktivit žáků (v %)

Nepřímo může škola podporovat pohybové aktivity žáků také dvěma organizačními opatřeními v podobě jednak vytvoření prostorových podmínek pro realizaci neorganizovaných aktivit žáků mimo vyučování, jednak podpory aktivní formy dopravy žáků mezi bydlištěm a školou. Postoj většiny základních i středních škol k realizaci těchto opatření je příznivý v případě využití sportovních zařízení a prostor školy pro neorganizované aktivity především odpoledne ve dnech školního vyučování, méně často již v jiných časech (graf 25). Podpora aktivního pohybu žáků při jejich cestách z a do školy je typicky spojena s možností vjezdu do areálu školy s následným bezpečným odstavením kola, koloběžky či jiného prostředku dopravy v prostorách školy. V případě (především úplných) základních škol je poměrně častá také spolupráce se zřizovatelem či policií při regulaci dopravy či při dohledu na dopravně exponovaných místech (např. přechody pro chodce) v blízkosti školy.

GRAF 26 | Odhadovaný podíl žáků škol dané kategorie, kteří využívají aktivní formu dopravy z a do školy (v %)

Přes často deklarovanou podporu lze pozorovat poměrně vysoký podíl škol, jejichž odhad procentuálního zastoupení žáků využívajících aktivní formu dopravy mezi místem bydliště a školou je nízký, za pozornost v tomto ohledu stojí především situace středních škol (graf 26). Vedle toho se ukazuje, že:

- podíl žáků, kteří volí aktivní způsob dopravy mezi školou a místem bydliště, je (o něco) vyšší v případě těch základních a středních škol, které vhodnými opatřeními takový způsob dopravy žáků podporují (graf 26);
- podíl žáků, kteří volí aktivní způsob dopravy mezi školou a místem bydliště, je nižší v případě neveřejných základních i středních škol;
- podíl žáků, kteří volí aktivní způsob dopravy mezi školou a místem bydliště, je vyšší v případě středních škol s převažující výukou gymnaziálních oborů vzdělání a naopak nižší v případě středních škol s převažující výukou ostatních maturitních oborů a nematuritních oborů.

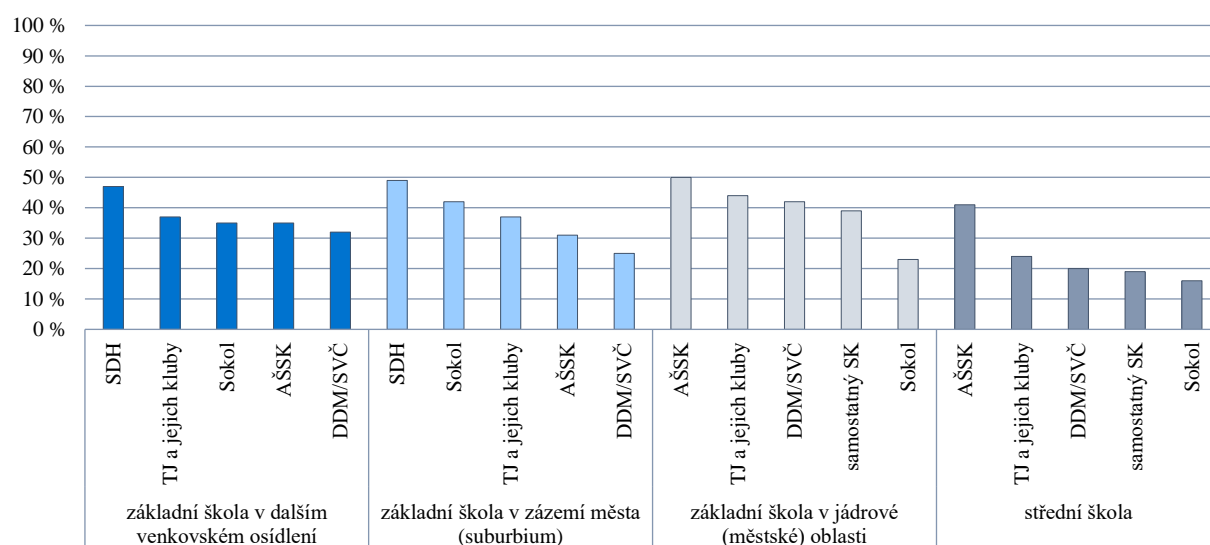
Předpoklad, že aktivní způsob dopravy mezi školou a místem bydliště je častěji volen žáky venkovských základních škol, se potvrzuje především v případě základních škol jen s 1. stupněm, méně již v případě plně organizovaných základních škol, v jejichž okolí lze očekávat vyšší intenzitu silniční dopravy. I v případě základních škol jen s 1. stupněm však zůstává podíl žáků, kteří nevyužívají aktivní způsob dopravy z a do školy, vysoký (graf 26).⁴³

Za pozornost stojí ještě jedna skutečnost, kdy Jihlava a Pardubice byla dvě krajská města s nejvyšším odhadovaným podílem žáků základních škol využívajících aktivní způsob dopravy mezi školou a místem bydliště a vysoké hodnoty byly charakteristické také pro města Kopřivnice a Rožnov pod Radhoštěm. Právě Jihlava a Pardubice se přitom umístily mezi čtyřmi nejlepšími obcemi v soutěži Cykloměsto 2022 a velmi dobrého umístění dosáhla také města Kopřivnice a Rožnov pod Radhoštěm. Města Jihlava, Kopřivnice i Rožnov pod Radhoštěm zároveň patří do kategorie „šampion“ v lize Národní sítě Zdravých měst, v jejímž rámci je vysoký důraz kladen také na udržitelné formy dopravy. Uvedené příklady tak ukazují, že aktivní přístup obcí, které jsou rovněž zřizovateli základních škol, může být pozitivně vztažen k aktivnímu způsobu žáků při jejich cestě do a ze školy.

2.4.3 Spolupráce a účast školy ve sportovních soutěžích a programech

Pro rozvoj pohybových dovedností a zvyšování motivace a zájmu žáků je nesporně relevantní také spolupráce školy se sportovními či jinými volnočasovými organizacemi působícími v oblasti sportu, stejně jako jejich účast ve sportovních soutěžích a programech. Spolupráci s některou ze sportovních či jiných volnočasových organizací aktivních v oblasti sportu má nastavenou většina základních i středních škol, přesto však zůstává 10 % základních škol, a dokonce 30 % středních škol, které spolupráci s těmito organizacemi neuvádějí. Častěji se přitom jedná o malé základní i střední školy s nižším počtem žáků, neveřejné základní i střední školy a střední školy s převažující výukou v negymnaziálních oborech vzdělání. Množina spolupracujících sportovních či jiných volnočasových organizací, které působí také v oblasti sportu, je poměrně široká, podíl základních a středních škol, které s konkrétní organizací spolupracují, závisí i na tom, v jakém území je škola lokalizovaná. Takto například venkovské školy spolupracují při pohybových aktivitách výrazně častěji se sbory dobrovolných hasičů, než je tomu v případě městských základních škol. Ty naopak výrazně častěji spolupracují se samostatnými sportovními kluby (graf 27).

GRAF 27 | Podíl škol dané kategorie, které spolupracují s uvedenou sportovní organizací (v %)

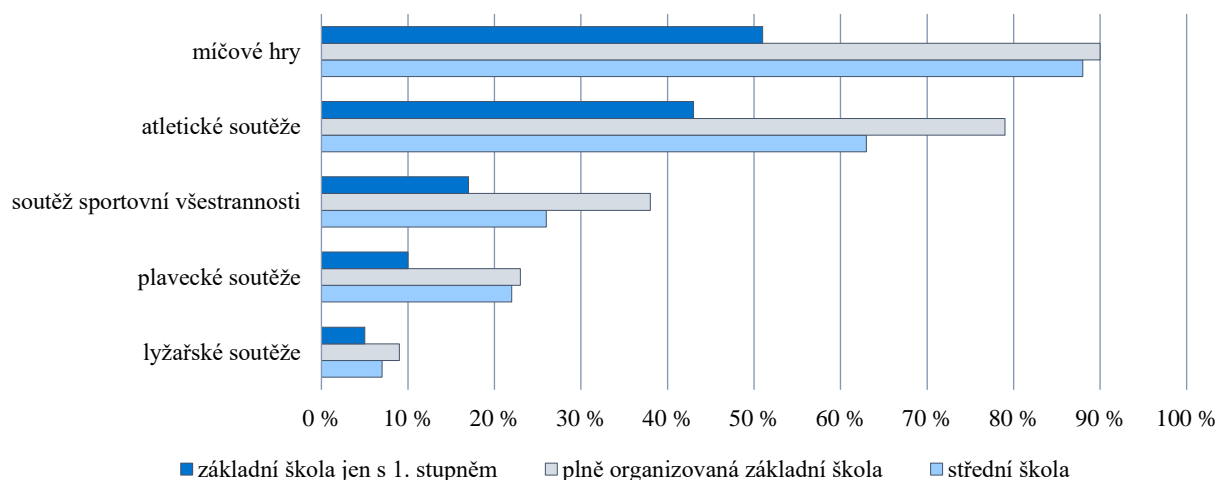
Pozn.: SDH – sbor dobrovolných hasičů; TJ – tělovýchovná jednota; AŠSK – Asociace školních sportovních klubů; DDM – děm dětí a mládeže; SVČ – středisko volného času; SK – sportovní klub

Spolupráce základních i středních škol s významnými sportovci je méně častá, než je tomu v případě sportovních či jiných volnočasových organizací aktivních v oblasti sportu. Takto 58 % základních škol a 56 % středních škol uvedlo, že s významnými sportovci nespolupracuje. I v tomto případě se výrazně častěji jedná o malé školy s nižším počtem žáků a o střední školy s převažující výukou v negymnaziálních oborech vzdělání. Pokud škola s významnými sportovci spolupracuje, pak se typicky jedná o spíše jednorázovou či příležitostnou akci, každoročně tak činí pouze 3 % základních škol a 4 % středních škol.

⁴³ Uváděné zjištění nicméně může být silně ovlivněno způsobem sběru dat. Národní zpráva k pohybovým aktivitám českých dětí a dospívajících z roku 2022 uvádí vyšší podíl dětí a dospívajících, kteří využívají aktivní formu dopravy pro cestu do školy nebo ze školy – 66 %.

Podíl základních a středních škol, které se neúčastní sportovních soutěží mezi školami, je podobný jako v případě sportovních soutěží v rámci školy – 25 % základních škol jen s 1. stupněm, 6 % plně organizovaných základních škol a 8 % středních škol, přičemž zachováno zůstává i zaměření takových soutěží (graf 28). Opakovaně lze zaznamenat, že se sportovních soutěží mezi školami častěji neúčastní malé základní a střední školy s nižším počtem žáků, neveřejné základní a střední školy a střední školy s převládající výukou v negymnaziálních oborech vzdělání. Silný vztah existuje v praxi škol organizovat vlastní školní soutěže a účastnit se soutěží mezi školami.

GRAF 28 | Podíl škol dané kategorie, jejichž žáci se účastní meziškolních sportovních soutěží s uvedeným zaměřením (v %)

Méně často se jak základní, tak střední školy zapojují do nesoutěžních sportovních programů a aktivit (např. pohybové aktivity s hudebním doprovodem, pohybové činnosti v přírodě), stejně jako do návštěv sportovních akcí, kde jsou žáci v roli diváků. Do nesoutěžních sportovních programů a aktivit se častěji (vícekrát do roka) zapojuje 20 % základních škol a 8 % středních škol, vůbec ne pak 62 % základních škol a 75 % středních škol. Sportovní akce s žáky v roli diváků pravidelně navštěvují 3 % základních škol a 4 % středních škol, vůbec ne pak 69 % základních škol a 61 % středních škol. Konečně většina základních škol (cca 80 %) se aktivně zapojila do některého pro ně vytvořeného sportovního programu. Nejčastěji se jednalo o programy McDonald's Cup a Sazka Olympijský vícejboj.

2.5 Širší vztahy podpory pohybových aktivit žáků

2.5.1 Vztahy mezi dílčími možnostmi podpory pohybových aktivit žáků

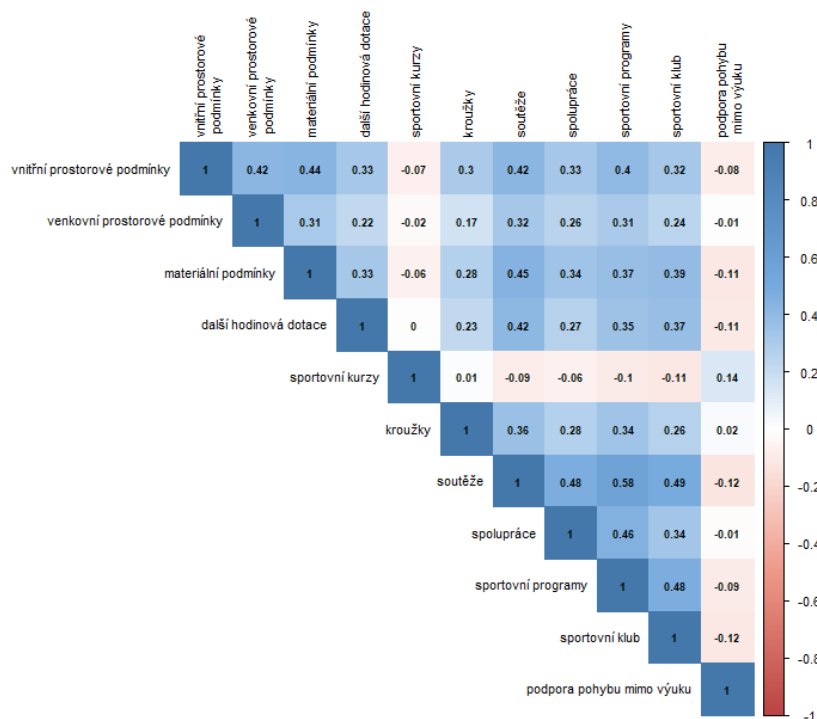
Na dílčí možnosti škol podporovat pohybové aktivity žáků je vhodné nahlížet komplexně v duchu celostního přístupu k vnitřnímu a vnějšmu prostředí školy.⁴⁴ V tomto ohledu je důležitá také otázka, jaké jsou vztahy mezi dílčími možnostmi podpory pohybových aktivit žáků na úrovni školy. Pro alespoň částečné zodpovězení uvedené otázky byly základní školy s rozlišením 1. a 2. stupně vzdělávání i střední školy kategorizovány do čtyř skupin vzhledem ke kvalitativní úrovni následujících možností podpory pohybových aktivit žáků:

- vnitřní a venkovní prostorové podmínky školy pro tělesnou výchovu a pohybové aktivity;
- materiální podmínky školy pro tělesnou výchovu a pohybové aktivity;
- posílení hodinové dotace tělesné výchovy;
- organizace sportovních kurzů, respektive pravidelných zájmových sportovních kroužků;
- organizace a účast žáků ve sportovních či pohybově založených soutěžích;
- zapojení školy a jejích žáků ve sportovních programech;
- širší spolupráce školy s externími partnery v oblasti tělesné výchovy a pohybových aktivit;
- přítomnost sportovního klubu ve škole;
- nastavení školní podpory pohybových aktivit žáků mimo vlastní výuku.

⁴⁴ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Morton et al. (2016).

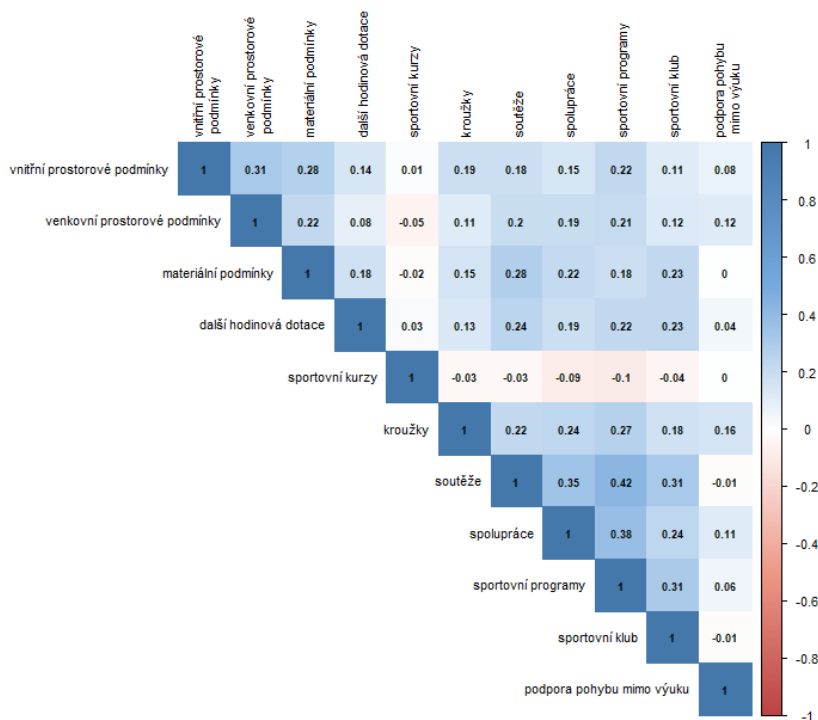
Vztahy mezi uvedenými možnostmi školy podporovat pohybové aktivity žáků byly následně hodnoceny prostřednictvím polychorických korelací s výsledky zachycenými v grafech 29, 30 a 31. Vyšší kladné hodnoty vyjadřují silnější vztah mezi kategorizací škol současně do vyšších a současně do nižších skupin vzhledem ke dvojici hodnocených oblastí podpory pohybových aktivit žáků.

GRAF 29 | Vztahy mezi možnostmi podpory pohybových aktivit žáků – 1. stupeň základní školy (polychorické korelace)

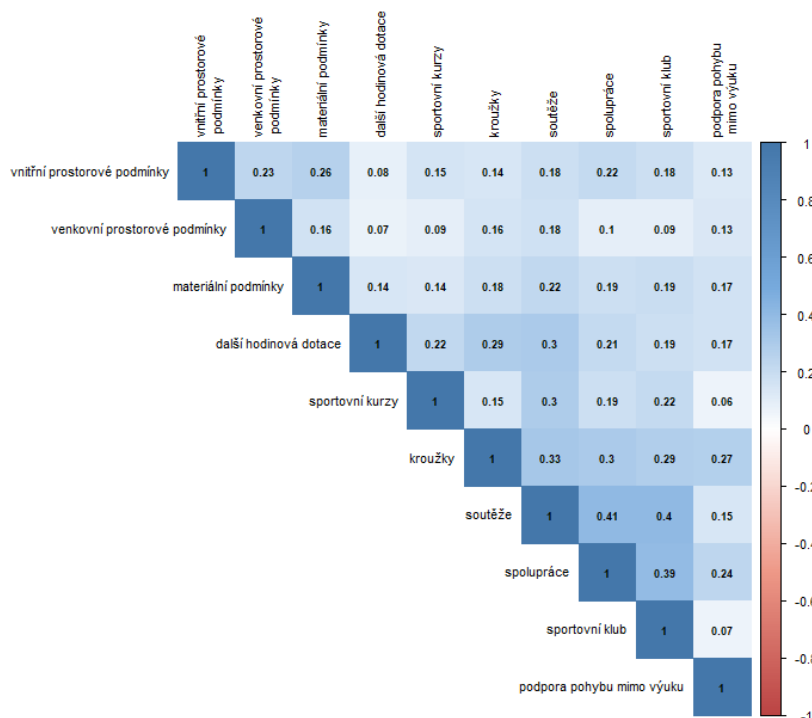

Pozn.: Pro výpočet korelací byla využita kategorizace škol do čtyř skupin vzhledem ke kvalitativní charakteristice dané možnosti podpory pohybových aktivit žáků. Sportovní klub má dvě kategorie – přítomnost či nepřítomnost ve škole.⁴⁵

⁴⁵ Balíček corrplot – Wei a Simko (2021).

GRAF 30 | Vztahy mezi možnostmi podpory pohybových aktivit žáků – 2. stupeň základní školy (polychorické korelace)

Pozn.: Pro výpočet korelací byla využita kategorizace škol do čtyř skupin vzhledem ke kvalitativní charakteristice dané možnosti podpory pohybových aktivit žáků. Sportovní klub má dvě kategorie – přítomnost či nepřítomnost ve škole.⁴⁶

GRAF 31 | Vztahy mezi možnostmi podpory pohybových aktivit žáků – střední školy (polychorické korelace)

Pozn.: Pro výpočet korelací byla využita kategorizace škol do čtyř skupin vzhledem ke kvalitativní charakteristice dané možnosti podpory pohybových aktivit žáků. Sportovní klub má dvě kategorie – přítomnost či nepřítomnost ve škole.⁴⁷

⁴⁶ Balíček corplot – Wei a Simko (2021).

⁴⁷ Balíček corplot – Wei a Simko (2021).

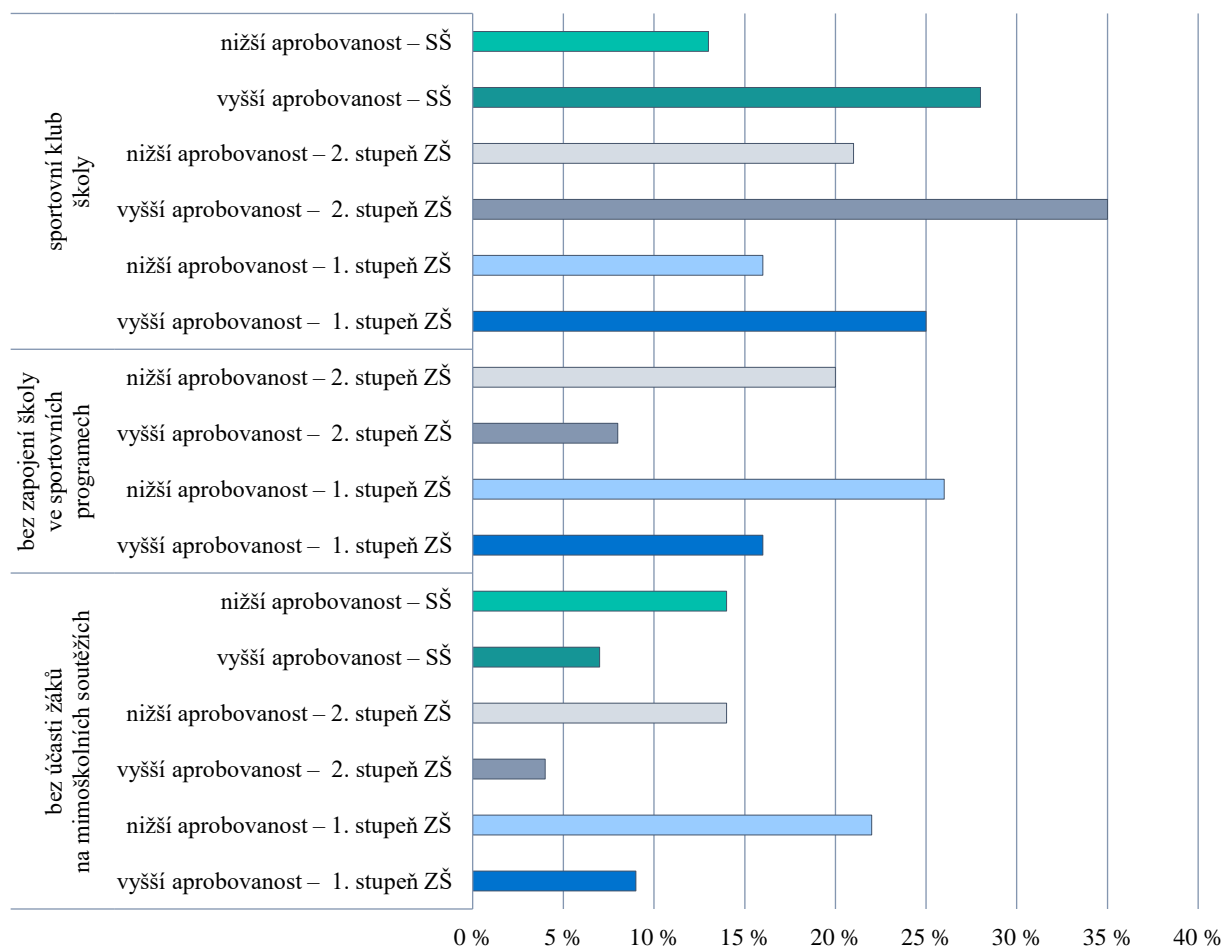
Grafy 29, 30 a 31 ukazují různě silný pozitivní vztah mezi dílčími možnostmi školy podporovat pohybové aktivity žáků. Výjimkou jsou v tomto ohledu dvě oblasti podpory pohybových aktivit žáků v podobě jednak organizace sportovních kurzů, jednak podpory pohybových aktivit žáků mimo vlastní výuku (např. pohyb během přestávek, aktivní doprava žáků z a do školy). Vedle toho se ukazuje, že:

- silnější (ale silou asociací nízké až středně silné) vazby lze pozorovat mezi dílčími oblastmi, které jsou spojeny s účastí žáků školy ve sportovních soutěžích, se zapojením školy do sportovních programů, s nastavením širší spolupráce s partnery v oblasti tělesné výchovy a sportu, s fungováním školního sportovního klubu a zájmových sportovních kroužků;
- silnější vazby mezi dílčími možnostmi škol podporovat pohybové aktivity žáků lze zaznamenat v případě 1. stupně základní školy než v případě 2. stupně základní školy a středních škol.

Takto přes určitou tendenci škol dosahovat vyšší podpory pohybových aktivit žáků současně v rámci vyššího počtu hodnocených opatření je taková tendence různě silná, když nepříznivé hodnocení jednoho dílčího opatření může být nahrazeno příznivým hodnocením jiného dílčího opatření.

O opakovaně zmiňovaném významu aprobované výuky pro nastavení podpory pohybových aktivit žáků svědčí i ta skutečnost, že školy s nižší úrovní aprobované výuky využívají různé možnosti podpory pohybových aktivit žáků méně často než školy s vyšší aprobovaností tělesné výchovy. Graf 32 dokládá uvedený poznatek pro oblasti spojené s působením školního sportovního klubu, se zapojením školy ve sportovních programech a s účastí žáků na soutěžích mezi školami. Stejná zjištění se ovšem týkají také organizace pravidelných zájmových sportovních kroužků nebo spolupráce s partnery působícími v oblasti sportu a pohybových aktivit. Vedle aprobovanosti učitelů působí v tomto směru pozitivně také faktor vyšší důležitosti, kterou tělesné výchově a pohybovým aktivitám přikládá vedení školy.

GRAF 32 | Podíl škol dané kategorie s uvedeným znakovým podporou pohybových aktivit žáků (v %)

Pozn.: Vyšší aprobovanost zahrnuje školy, v nichž je více než 80 % žáků učeno aprobovaným učitelem. Nižší aprobovanost zahrnuje školy, v nichž je méně než 60 % žáků učeno aprobovaným učitelem.

2.5.2 Šetření ve školním roce 2015/2016 – diskuse zjištění

Ve školním roce 2015/2016 realizovala Česká školní inspekce tematickou inspekční činnost zaměřenou jednak na realizaci tělesné výchovy, jednak na školní podporu rozvoje tělesné zdatnosti a pohybových aktivit žáků. Pozitivní zjištění, která toto šetření přinesla, poukázala na:⁴⁸

- dostatečnou úroveň prostorových a materiálních podmínek základních i středních škol pro tělesnou výchovu;
- rozšířenou praxi organizace dalších pohybových aktivit pro žáky základních a středních škol mimo vlastní hodiny tělesné výchovy – zájmové sportovní kroužky, školní soutěže i soutěže mezi školami, organizace výuky plavání a lyžařských kurzů;
- vysokou míru spolupráce základních i středních škol se zájmovými sportovními organizacemi;
- vysokou úroveň hospitovaných hodin tělesné výchovy na základních i středních školách.

Vedle toho však byla formulována také negativní zjištění zahrnující:⁴⁹

- nižší úroveň aprobovanosti tělesné výchovy na 2. stupni základní školy;
- spíše výjimečné využívání disponibilních hodin k posílení tělesné výchovy;
- významný podíl žáků, kteří se neúčastní lyžařských a sportovních kurzů, přestože je školy nabízejí;
- nevyužití příležitosti dalších pohybových aktivit, jako je například doprava žáků mezi školou a místem bydliště;
- vysoký počet žáků středních škol, kteří jsou částečně či úplně osvobozeni od tělesné výchovy.

Aktuálně realizované šetření primárně naznačuje jen malé změny stavu popisovaného ve zjištěních šetření ze školního roku 2015/2016. Zařadíme-li do srovnání pouze základní a střední školy, které se účastnily šetření ve školním roce 2015/2016 i současného šetření, pak se ukazují následující skutečnosti:

- Podíl základních i středních škol, které nedisponují pro tělesnou výchovu vlastní či pronajatou tělocvičnou či sportovní halou, respektive vlastním či pronajatým venkovním sportovištěm (hráštěm), zůstal prakticky beze změny. Podobná zjištění lze zaznamenat také pro využití posilovny, o něco vyšší podíl základních škol mohl pro tělesnou výchovu využívat vlastní atletickou dráhu a mírně se zvýšil také podíl základních škol s vlastním, nikoliv pronajatým venkovním sportovištěm (hráštěm).
- Základní i střední školy hodnotí v aktuálním šetření kvalitu svých materiálních podmínek pro tělesnou výchovu o něco častěji pozitivně než v šetření v roce 2015/2016, i v tomto případě však nejsou rozdíly nijak výrazné. Zřetelněji je možné zaznamenat častější pozitivní pohled základních i středních škol na vybavení pomůckami pro zdravotní tělesnou výchovu.
- Disponibilní hodiny jsou využívány pro posílení tělesné výchovy v rozvrhu výuky i nadále spíše výjimečně. Ve vzorku základních i středních škol, které absolvovaly obě šetření České školní inspekce, došlo navíc ke snížení zastoupení těch škol, které posílily tělesnou výchovu přidáním disponibilní hodiny. Podíl škol, které mají třídy s rozšířenou výukou předmětu tělesná výchova, zůstal stabilní.
- Podíl škol, které pro žáky organizují lyžařský kurz, zůstal zachován, mírně se zvýšil podíl základních škol, které organizují lyžařský kurz každoročně. Srovnání rovněž naznačuje mírné snížení podílu žáků, kteří lyžařský kurz během svého studia na základní či střední škole neabsolvovali ani jednou. Celkový počet těchto žáků však zůstává i nadále vysoký. Analogické poznatky lze zaznamenat také pro další sportovní kurzy a celkovou účast žáků základních i středních škol na nich. Podobný zůstává také podíl základních a středních škol, které mohou žákům poskytnout finanční podporu při jejich účasti na lyžařském či sportovním kurzu, podíl takových škol však zůstává spíše malý.
- V případě základních škol zůstal zachován podíl škol, které nabízejí zájmové sportovní kroužky, naopak v případě středních škol se jejich podíl snížil o 10 p. b.
- Průměrný počet žáků středních škol, kteří jsou buď úplně, nebo částečně osvobozeni od tělesné výchovy, se snížil z 18 úplně osvobozených žáků na 11 úplně osvobozených žáků na školu a z 9 částečně osvobozených žáků na 5 částečně osvobozených žáků na školu.

V souladu se zjištěními tematické zprávy k šetření České školní inspekce ve školním roce 2015/2016 zůstává zachována nižší úroveň aprobovanosti tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a významné příležitosti zůstávají ve zvyšování pohybové aktivity žáků mimo pravidelné hodiny tělesné výchovy, včetně aktivní dopravy žáků mezi školou a místem bydliště. Zachován je také aktivní přístup škol k podpoře různých opatření ke stimulaci pohybové aktivity žáků (např. účast ve školních soutěžích i soutěžích mezi školami), a to včetně aspektu spolupráce s externími partnery v oblasti sportu a tělovýchovy.

⁴⁸ ČŠI (2016).

⁴⁹ ČŠI (2016).

3

Výsledky měření tělesné zdatnosti žáků

3 VÝSLEDKY MĚŘENÍ TĚLESNÉ ZDATNOSTI ŽÁKŮ

3.1 Metodika měření

Realizované měření tělesné zdatnosti žáků vychází z metodiky pro monitoring tělesné zdatnosti a pohybové aktivity žáků v České republice z roku 2020⁵⁰, která byla vytvořena Vysokoškolským sportovním centrem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a spolupracujícími pracovišti vysokých škol⁵¹. Tato metodika využívá testy testové baterie *Unifittest (6-60)*⁵², které prošly ověřováním své validity i reliability⁵³. Z nabídky testů, které jsou součástí této baterie, byly žákům 3. a 7. ročníku základní školy a žákům 2. ročníku střední školy přiřazeny vždy čtyři testy k absolvování. Testy, které byly zadány žákům základního a středního vzdělávání, nebyly zcela totožné, v případě jednoho z testů se odlišovaly. Tabulka 4 blíže charakterizuje jednotlivé testy, a to včetně uvedení ověřované schopnosti žáků a způsobu hodnocení jimi dosažených výsledků.

TABULKA 4 | Testy využití v rámci šetření – základní charakteristika

Název motorického testu	Ověřovaná schopnost žáka a způsob hodnocení výsledku	Cílová skupina testu
Člunkový běh 4 × 10 metrů	- Běžecká rychlostní obratnost, hbitost a explozivní rychlost - Výsledek vyjádřený v sekundách s přesností na jedno desetinné místo	Žáci 3. a 7. ročníku základní školy
Skok daleký z místa	- Dynamická explozivně silová schopnost dolních končetin - Výsledek odpovídající délce skoku vyjádřené v centimetrech	Všechny testované ročníky žáků
Leh-sed	- Silově-dynamická vytrvalost břišního svalstva a flexorů kyčelního kloubu - Výsledek vyjádřený jako počet správně provedených cyklů leh-sed	Všechny testované ročníky žáků
Vytrvalostní člunkový běh	- Vytrvalostní schopnost, aerobní kapacita, kardiorepirační zdatnost - Výsledek odpovídající počtu dokončených přeběhů vzdálenosti 20 metrů ve vymezeném a zkracujícím se časovém intervalu	Všechny testované ročníky žáků
Shyb	- Vytrvalostní a dynamická síla primárně svalstva paží a pletence ramenního - Výsledek vyjádřený jako počet správně provedených shybů	Chlapci 2. ročníku střední školy
Výdrž ve shybu	- Vytrvalostní a dynamická síla primárně svalstva paží a pletence ramenního - Výsledek odpovídající času výdrže ve shybu s přesností na 1 sekundu	Dívky 2. ročníku střední školy

Měření tělesné zdatnosti žáků bylo připraveno pro základní a střední školy, které měly ve školním roce 2022/2023 žáky v testovaných ročnících. Z testování byli uvolněni žáci škol, v nichž jsou žáci vzdělávání výhradně ve speciálních třídách, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami pak měli možnost podstoupit testování dobrovolně. Tato omezení výběrového souboru testovaných žáků je potřeba mít při práci s výsledky na paměti. Výsledky, které žáci dosáhli v jednotlivých vykonávaných testech, byly učiteli základních a středních škol zaznamenány v modulu InspIS FITPA inspekčního informačního systému InspIS. Takto uložená data byla pro účely zpracování této zprávy zkontrolována a identifikované nedostatky odstraněny či napraveny.⁵⁴ Počet hodnocených záznamů za jednotlivé testy a testované ročníky žáků je uveden v tabulce 5. Celkový počet dále hodnocených záznamů odpovídá více než 90 % žáků 3. a 7. ročníku základních škol a více než 80 % žáků 2. ročníku středních škol České republiky.

⁵⁰ Agricola et al. (2020).

⁵¹ Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova; Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita; Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého v Olomouci; Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita; Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci; Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové; Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita v Plzni; Pedagogická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem; Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

⁵² Měkota a Kovář (1996); Chytráková et al. (2002); Měkota et al. (1995).

⁵³ Detailněji především Měkota et al. (1995).

⁵⁴ Například přesunutí výsledků žáků zadaných v databázi pro nesprávný ročník, odstranění duplicitních výsledků, odstranění záznamů bez zadaného výsledku, vynechání výsledků žáků netestovaných ročníků.

TABULKA 5 | Testy využití v rámci šetření – počet hodnocených záznamů

Test	3. ročník základní školy	7. ročník základní školy	2. ročník střední školy
Člunkový běh 4 × 10 metrů	103 tis.	111 tis.	-
Skok daleký z místa	104 tis.	112 tis.	90 tis.
Leh-sed	104 tis.	112 tis.	90 tis.
Vytrvalostní člunkový běh	101 tis.	109 tis.	87 tis.
Shyb / výdrž ve shybu	-	-	89 tis.

Dosažené výsledky žáků byly primárně hodnoceny s využitím tradičních ukazatelů popisné statistiky. Vedle toho byla využita ta skutečnost, že testy testové baterie *Unifittest (6-60)* byly normovány na desetibodové stupnici vůči výsledkům populace dívek a chlapců daného věku převážně z 80. a 90. let 20. století. Výsledek žáků pak byl vyjádřen odpovídajícím počtem bodů⁵⁵, přičemž hodnocení výsledků pro každý test zvlášť zahrnuje:

- výrazně podprůměrný výsledek v případě dosažení 1 či 2 bodů;
- podprůměrný výsledek v případě dosažení 3 či 4 bodů;
- průměrný výsledek v případě dosažení 5 či 6 bodů;
- nadprůměrný výsledek v případě dosažení 7 či 8 bodů;
- výrazně nadprůměrný výsledek v případě dosažení 9 či 10 bodů.

V souladu s využitou metodikou byl počítán také souhrnný výsledek žáků – skóre testové baterie – jako součet bodů dosažených ve čtyřech absolvovaných testech. Skóre testové baterie žáka tak může nabývat hodnot v intervalu od 4 do 40 bodů. Výrazně podprůměrný výsledek odpovídá rozpětí 4 až 14 bodů, podprůměrný výsledek rozpětí 15 až 19 bodů, průměrný výsledek rozpětí 20 až 24 bodů, nadprůměrný výsledek rozpětí 25 až 29 bodů a výrazně nadprůměrný výsledek rozpětí 30 až 40 bodů.⁵⁶ Skóre testové baterie bylo rovněž využito pro posouzení rozdílů v dosažených výsledcích vzhledem k vybraným charakteristikám.⁵⁷

Pro rychlou zpětnou vazbu bylo pro jednotlivé testy a skupiny žáků využito posouzení výkonů dívek a chlapců v rámci tří vymezených zón (zdatnosti), přičemž pozornost zde byla věnována tzv. „kritické zóně“ úrovně zdatnosti žáků. Zařazení žáka do této zóny je spojováno s vysokou úrovní zdravotních rizik, asociovaných rizik zranění a s nízkou připraveností pro výuku a zvládnání každodenních pohybových úkolů. Zvýšení úrovně zdatnosti těchto žáků je proto žádoucí považovat za prioritu výuky v rámci tělesné výchovy i v rámci různých dalších denních aktivit.⁵⁸ „Kritická zóna“ úrovně zdatnosti žáků v jednotlivých testech byla stanovena na úrovni 1 až 3 bodů hodnocení výsledků jednotlivých testů testové baterie *Unifittest (6-60)*.

3.2 Dosažené výsledky žáků – charakteristika ve vývojovém kontextu

3.2.1 Základní charakteristika výsledků

Dosažené výsledky dívek a chlapců příslušných ročníků v zadaných testech jsou prostřednictvím základních ukazatelů popisné statistiky zachyceny v tabulce 6. Uvedené výsledky lze dát do kontextu poznatků, které se opakovaně objevují v literatuře zabývající se vývojem tělesné zdatnosti dívek a chlapců v závislosti na jejich věku:

- S vyšším věkem žáci, podle očekávání, dosahují s ohledem na svůj tělesný vývoj a rozvíjení pohybových dovedností a zkušeností zpravidla lepších výsledků.⁵⁹ Výjimkou v tomto ohledu především bývá stagnace výsledků dívek ve věku dospívání.⁶⁰

⁵⁵ Pro žáky 3. ročníku základní školy byly využity normy pro osmileté žáky, pro žáky 7. ročníku základní školy normy pro dvanáctileté žáky a pro žáky 2. ročníku střední školy normy pro šestnáctileté žáky. Konkrétní hodnoty jsou uvedeny v Agricola et al. (2020) nebo Chytráčková et al. (2002).

⁵⁶ Blíže viz Agricola et al. (2020), Chytráčková et al. (2002), Měkota a Kovář (1996).

⁵⁷ V závislosti na povaze dat byla významnost rozdílů hodnocena s využitím vhodného parametrického či neparametrického testu.

⁵⁸ V případě, že se ve výuce takoví žáci vyskytují v menšině či ojedinele, měl by vyučující výuku vhodně modifikovat s důrazem na individualizaci potřeb žáka.

⁵⁹ Emeljanovas et al. (2020); Drenowatz, Hinterkömer a Greier (2021); Miguel-Etayo et al. (2014).

⁶⁰ Příkladem jsou rovněž hodnoty norem testů testové baterie *Unifittest (6-60)* pro dospívající dívky – viz Měkota a Kovář (1996), Chytráčková et al. (2002), případně hodnoty norem testů utvářených v rámci projektu FitBack (Ortega et al., 2023).

- Chlapci dosahují lepších výsledků než dívky v testech zaměřených na kardiorespirační vytrvalost (zdatnost), rychlost (výbušnost), svalovou sílu (vytrvalost) a svalovou dynamiku, přičemž rozdíly mezi oběma pohlavími se stávají více zřetelné s narůstajícím věkem a s akcelerací rozdílů kolem 12 let věku.⁶¹

Dosažené výsledky žáků v aktuálním měření jejich tělesné zdatnosti potvrzují relevanci prvních dvou z uvedených úvah také pro české základní a střední školy. Takto chlapci dosáhli v průměru lepších výsledků ve všech srovnatelných testech, přičemž ve vyšších ročnících rozdíly mezi dívkami a chlapci narůstají. Vedle toho lze pozorovat lepší průměrné výsledky žáků ve vyšším ročníku s výjimkou srovnání hodnot dívek 7. ročníku základní školy a 2. ročníku střední školy (tabulka 6).

Hodnocení variability hodnot ukazuje, že nejvyšší rozdíly ve výsledcích žáků stejného věku a pohlaví byly pro všechny tři sledované ročníky zaznamenány ve vytrvalostním člunkovém běhu a především pak ve výsledcích žáků 2. ročníku středních škol v disciplíně shyb / výdrž ve shybu (tabulka 6; pro percentilové hodnoty viz příloha 1). Pro disciplíny shyb / výdrž ve shybu, vytrvalostní člunkový běh a člunkový běh 4 × 10 metrů je rovněž charakteristické více zešíkmené rozdělení výsledků žáků směrem k nižším hodnotám, disciplíny skok daleký z místa a leh-sed lépe sledují normální rozdělení výsledků žáků.

TABULKA 6 | Výsledky žáků v testech – základní ukazatele popisné statistiky

Žáci 3. ročníku základní školy	Člunkový běh 4 × 10 metrů		Skok daleký z místa		Leh-sed		Vytrvalostní člunkový běh		Shyb / výdrž ve shybu	
	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci
Průměrný výsledek	14,0 s	13,5 s.	129 cm	139 cm	26	28	23	27	–	–
Směrodatná odchylka	1,37	1,44	20,5	22,3	9,22	9,74	10,5	13,6	–	–
Počet žáků	50,3 tis.	52,2 tis.	51,0 tis.	52,9 tis.	50,9 tis.	52,8 tis.	49,4 tis.	51,2 tis.	–	–
Žáci 7. ročníku základní školy	Člunkový běh 4 × 10 metrů		Skok daleký z místa		Leh-sed		Vytrvalostní člunkový běh		Shyb / výdrž ve shybu	
	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci
Průměrný výsledek	12,5 s	12,0 s.	160 cm	174 cm	30	34	30	38	–	–
Směrodatná odchylka	1,26	1,29	25,7	28,0	8,85	10,03	14,1	18,6	–	–
Počet žáků	53,9 tis.	56,5 tis.	54,5 tis.	56,9 tis.	54,4 tis.	56,7 tis..	53,0 tis.	55,6 tis.	–	–
Žáci 2. ročníku střední školy	Člunkový běh 4 × 10 metrů		Skok daleký z místa		Leh-sed		Vytrvalostní člunkový běh		Shyb / výdrž ve shybu	
	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci
Průměrný výsledek	–	–	164 cm	211 cm	30	37	29	49	9 s	5
Směrodatná odchylka	–	–	27,7	33,1	8,82	10,04	15,7	23,9	11,5	4,7
Počet žáků	–	–	42,6 tis.	47,1 tis.	42,8 tis.	47,0 tis.	40,6 tis.	45,9 tis.	42,3 tis.	46,7 tis.

Pozn.: Do hodnocení nebyly zařazeny záznamy žáků tříd, v nichž byl zaznamenán vysoký podíl výsledků charakteru odlehých hodnot. Takto bylo z hodnocení vynecháno nejvýše 0,7 % záznamů pro jeden test. Problém odlehých hodnot byl rovněž kontrolován výpočtem useknutého aritmetického průměru (1 % a 2 % hodnot).

Orientační informaci o stavu tělesné zdatnosti žáků základních a středních škol podává hodnocení jejich podílu v „kritické zóně“ zdatnosti. Primární poznatek ukazuje, že podíl dívek i chlapců, jejichž výsledek spadá do „kritické zóny“ zdatnosti, je vysoký a zároveň narůstá s vyšším ročníkem studia. Velmi nepříznivě se především jeví výsledek žáků ve vytrvalostním člunkovém běhu, tj. v testu jejich kardiorespirační zdatnosti (graf 33). V ostatních testech je podíl žáků v „kritické zóně“ zdatnosti nižší, přesto je i v těchto případech nutné celkový stav vnímat jako varující, a to v kontextu také té skutečnosti, že:

- v případě 19 % žáků 3. ročníku základní školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 12 % žáků ve třech testech a v případě 6 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti;
- v případě 16 % žáků 7. ročníku základní školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 12 % žáků ve třech testech a v případě 10 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti;
- v případě 22 % žáků 2. ročníku střední školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 18 % žáků ve třech testech a v případě 15 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti.

⁶¹ Fühner et al. (2021); Colley et al. (2019); Tomkinson et al. (2018); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Miguel-Elayo et al. (2014); Ortega et al. (2023). Doplňme, že chlapci nedosahují lepších výsledků než dívky v testech zaměřených na pohyblivost a rovnováhu (např. Tomkinson et al., 2018; Colley et al., 2019; Drenowatz, Hinterkörner a Greier, 2021; Miguel-Elayo et al., 2014).

Z uvedených zjištění je patrné, že s narůstajícím věkem je v populaci tendence častějšího výskytu dětí s kritickou úrovní zdatnosti.

Zjištěné poznatky opodstatňují úvahy o významnosti zdravotních rizik a asociovaných rizik zranění spojených nejen s realizací tělesné výchovy ve školách, ale také se zvládnutím pohybových úkolů v běžném životě. S ohledem na vysokou četnost situací, kdy byl výsledek žáků kategorizován v kritické zóně zdatnosti, je nutné považovat potřebu zvyšování úrovně tělesné zdatnosti žáků – ať již prostřednictvím tělesné výchovy, nebo dalších pohybových aktivit – za do značné míry systémovou. Dobře srozumitelný je také vysoký podíl učitelů, kteří vnímají závažnost rizik tělesné výchovy utvářených nižší úrovní pohybových dovedností žáků (graf 17).

GRAF 33 | Podíl dívek a chlapců daného ročníku školy s výkonem v kritické zóně zdatnosti jednotlivých testů (v %)

3.2.2 Výsledky v kontextu vývoje tělesné zdatnosti českých žáků

Hodnocení vývoje tělesné zdatnosti českých žáků je možné zasadit do kontextu zjištění, která přinesla šetření realizovaná v různých časových obdobích. Pro účely této zprávy byly především využity poznatky z následujících šetření:

- celostátní výzkum tělesné výkonnosti žáků ve věku 7 až 19 let realizovaný v roce 1966;⁶²
- celostátní výzkum tělesného a funkčního rozvoje a pohybové výkonnosti mládeže ve věku 7 až 18 let realizovaný v roce 1987;⁶³
- výzkum zaměřený na vymezení norem testů testové baterie *Unifittest (6-60)* v 90. letech 20. století.⁶⁴

Komparaci zjištění z různých testování je ovšem potřeba interpretovat s opatrností, neboť využívané testové baterie nejsou zpravidla stejné a rovněž podmínky jednotlivých šetření se mohou lišit.

Srovnání výsledků žáků v odpovídajících si testech posuzovaných šetření je zachyceno v tabulce 7. Základní poznatek ukazuje tendenci zhoršení aktuálních výsledků žáků ve srovnání s výsledky žáků z dřívějších šetření i se středními hodnotami norem testů testové baterie *Unifittest (6-60)*. Vedle toho lze, ve srovnání se střední hodnotou norem testů testové baterie *Unifittest (6-60)*, pozorovat (tabulka 7):

- nejzřetelnější zhoršení výsledků žáků ve vytrvalostním člunkovém běhu bez ohledu na pohlaví s tím, že srovnání výsledků dívek a především chlapců v silově orientovaných testech poskytuje více různorodé závěry;
- zřetelnější zhoršení výsledků žáků vyšších ročníků studia, především pak 2. ročníku střední školy;
- zvýšení celkových rozdílů (variability) ve výsledcích žáků.

Hodnocení četností žáky dosažených kategorií počtu bodů ve čtyřech testech testové baterie *Unifittest (6-60)* vůči metodikou očekávanému teoretickému rozdělení⁶⁵ potvrzuje uvedená zjištění. Primárně se ve srovnání s očekávaným teoretickým rozložením ukazuje horší dosažený výsledek dívek i chlapců, tj. častější dosažení podprůměrného a výrazně podprůměrného výsledku, bez ohledu na ročník studia. Vedle toho dosáhli žáci vyšších ročníků a dívky podprůměrného a výrazně podprůměrného výsledku častěji než žáci nižších ročníků a chlapci (graf 34). V příloze 2 je doplněno hodnocení podle jednotlivých testů testové baterie *Unifittest (6-60)*.

TABULKA 7 | Průměrný výsledek žáků v testech vybraných šetření – výsledek chlapců před lomítkem, výsledek dívek za lomítkem, variační koeficient v závorkách

Test	Ročník	ČŠI 2022	Měření v roce 1966 ⁶⁶ věk 8, 12, 16 let	Měření v roce 1987 ⁶⁷ věk 8, 12, 16 let	Střední hodnota normy <i>Unifittest (6-60)</i> ⁶⁸ věk 8, 12, 16 let
Člunkový běh 4 × 10 metrů (s)	3 (ZŠ)	13,5 (0,11) / 14,0 (0,10)	– / –	– / –	13,0–13,1 / 13,3–13,4
	7 (ZŠ)	12,0 (0,11) / 12,5 (0,10)	– / –	– / –	11,6–11,7 / 12,2–12,3
Skok daleký z místa (cm)	3 (ZŠ)	139 (0,16) / 129 (0,16)	140 (0,16) / 133 (0,17)	139 (0,12) / 135 (0,13)	139–140 / 133–134
	7 (ZŠ)	174 (0,16) / 160 (0,16)	169 (0,13) / 164 (0,14)	175 (0,12) / 168 (0,12)	174–175 / 167–168
	2. (SŠ)	213 (0,15) / 165 (0,16)	218 (0,10) / 176 (0,12)	219 (0,10) / 180 (0,11)	219–220 / 182–183
Leh-sed (počet)	3 (ZŠ)	28 (0,35) / 26 (0,36)	– / –	27 (0,30) / 26 (0,32)	26–27 / 25–26
	7 (ZŠ)	34 (0,29) / 30 (0,29)	– / –	38 (0,24) / 34 (0,27)	36–37 / 34–35
	2. (SŠ)	38 (0,26) / 30 (0,29)	– / –	45 (0,19) / 37 (0,24)	44–45 / 35–36
Vytrvalostní člunkový běh (počet přeběhů)	3 (ZŠ)	27 (0,50) / 23 (0,46)	– / –	– / –	35–36 / 30–31
	7 (ZŠ)	38 (0,49) / 30 (0,47)	– / –	– / –	52–53 / 45–46
	2. (SŠ)	50 (0,48) / 30 (0,52)	– / –	– / –	77–78 / 45–46
Shyb (počet) / výdrž ve shybu (s)	2 (SŠ)	5 (0,99) / 9 (1,29)	6 (0,54) / –	5 (0,65) / 13 (0,89)	5–6 / 8–9

Pozn.: Do hodnocení ČŠI byli zařazeni jen žáci ve věku očekávaném pro daný ročník (8 a 9 let, 12 a 13 let, 16 a 17 let), zjištění přitom zůstávají konzistentní také v případě hodnocení, které zahrnuje pouze hodnocené žáky ve věku 8, 12 a 16 let.

⁶² Pávek (1977).

⁶³ Moravec et al. (1990).

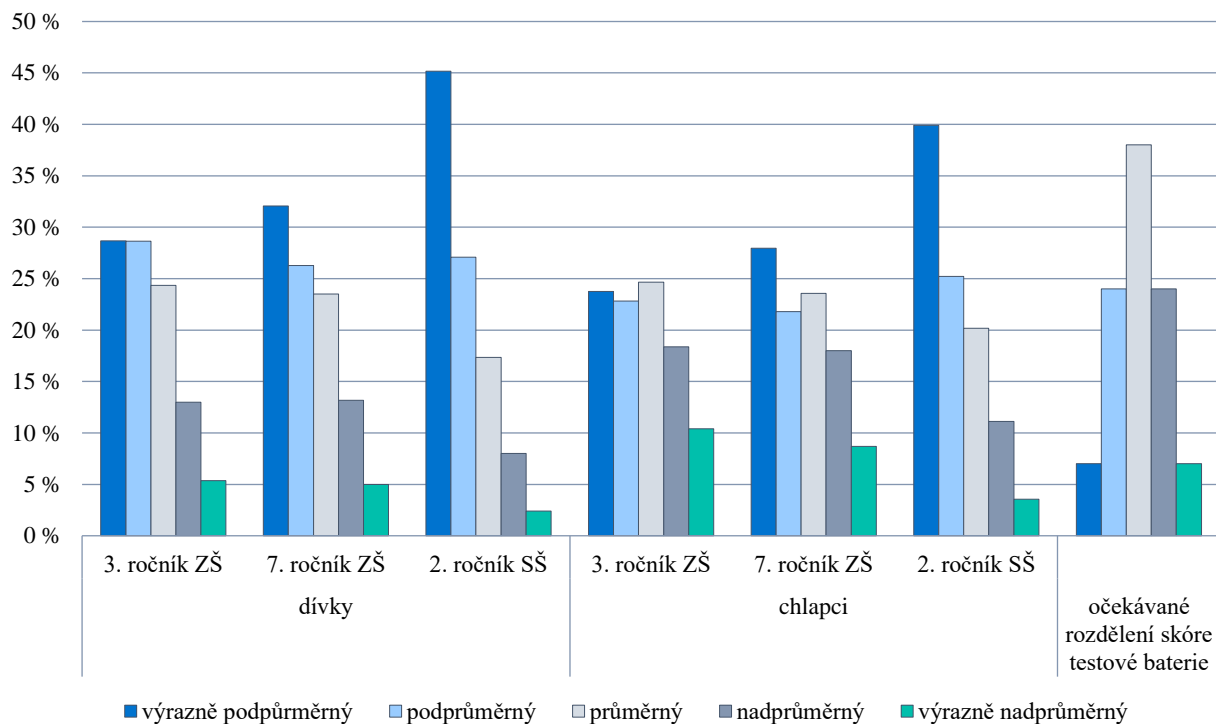
⁶⁴ Měkota et al. (1995).

⁶⁵ Agricola et al. (2020); Chytráčková et al. (2002); Měkota a Kovář (1996).

⁶⁶ Pávek (1977) in Měkota et al. (1995)

⁶⁷ Moravec et al. (1990) in Měkota et al. (1995)

⁶⁸ Agricola et al. (2020); Chytráčková et al. (2002); Měkota a Kovář (1996).

GRAF 34 | Podíl žáků podle kategorie dosaženého výsledku, tj. souhrnného počtu bodů ze všech čtyř testů testové baterie Unifittest (6-60) – skóre testové baterie (v %)

Pozn. 1: V případě výrazně podprůměrného výsledku dosáhl žák 4 až 14 bodů, podprůměrného výsledku 15 až 19 bodů, průměrného výsledku 20 až 24 bodů, nadprůměrného výsledku 25 až 29 bodů a výrazně nadprůměrného výsledku 30 až 40 bodů.

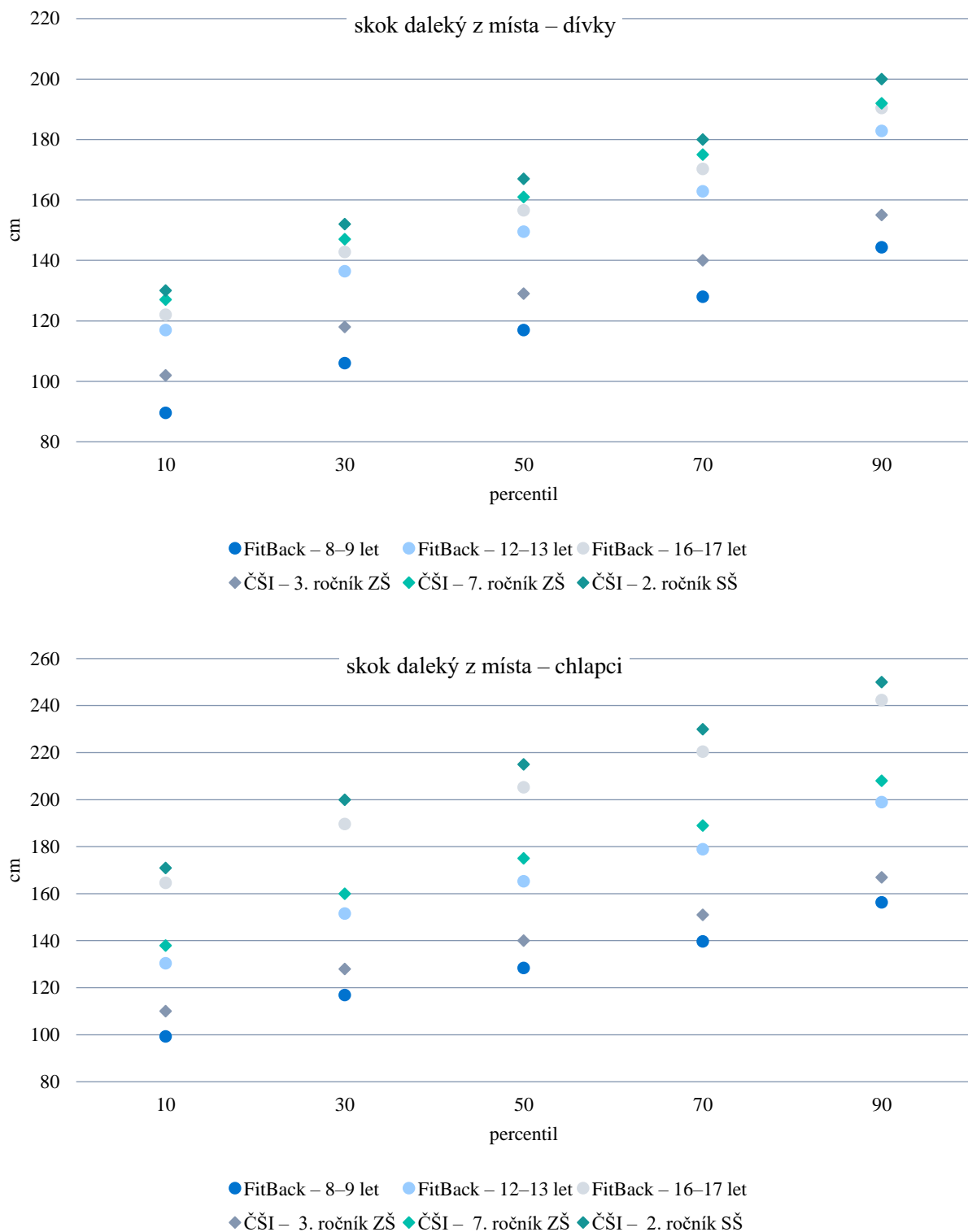
Pozn. 2: Do hodnocení ČŠI byli zařazeni žáci ve věku očekávaném pro daný ročník (8 a 9 let, 12 a 13 let, 16 a 17 let), zjištění však zůstávají konzistentní také v případě hodnocení, které zahrnuje pouze žáky ve věku 8, 12 a 16 let. Očekávané (teoretické) rozdělení je uvedeno ve využitě metodice⁶⁹.

3.2.3 Dosažené výsledky žáků v perspektivě mezinárodního srovnání

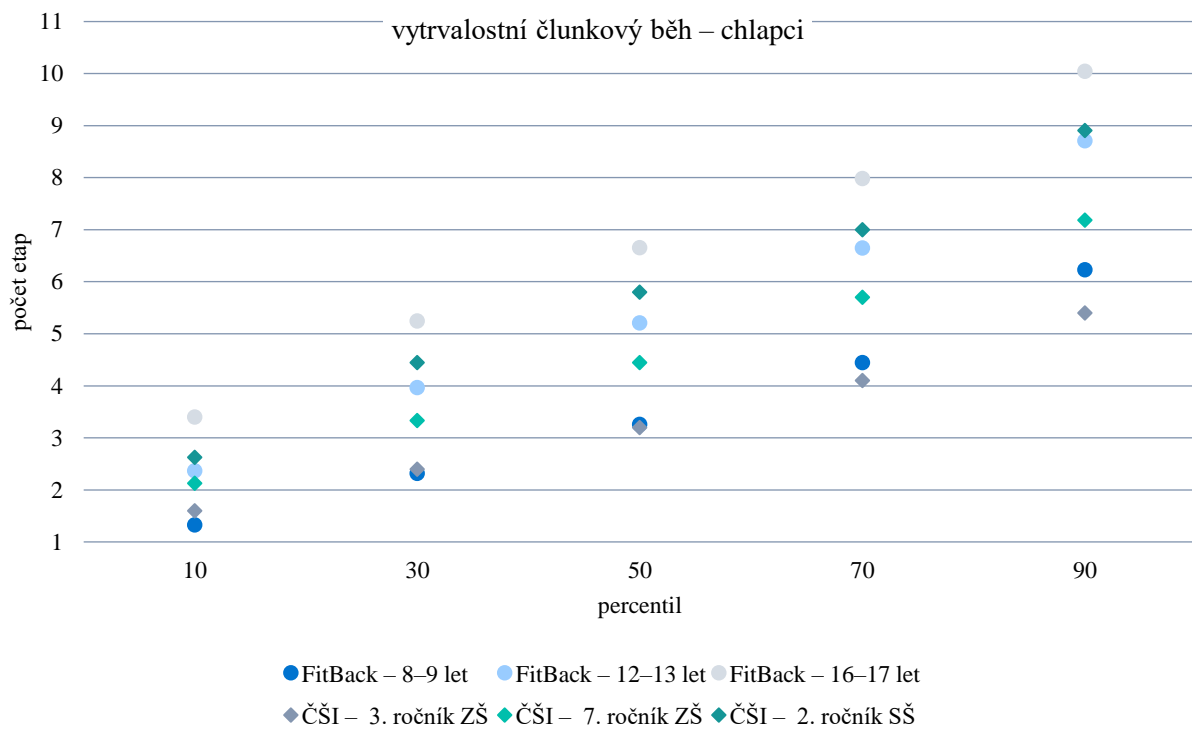
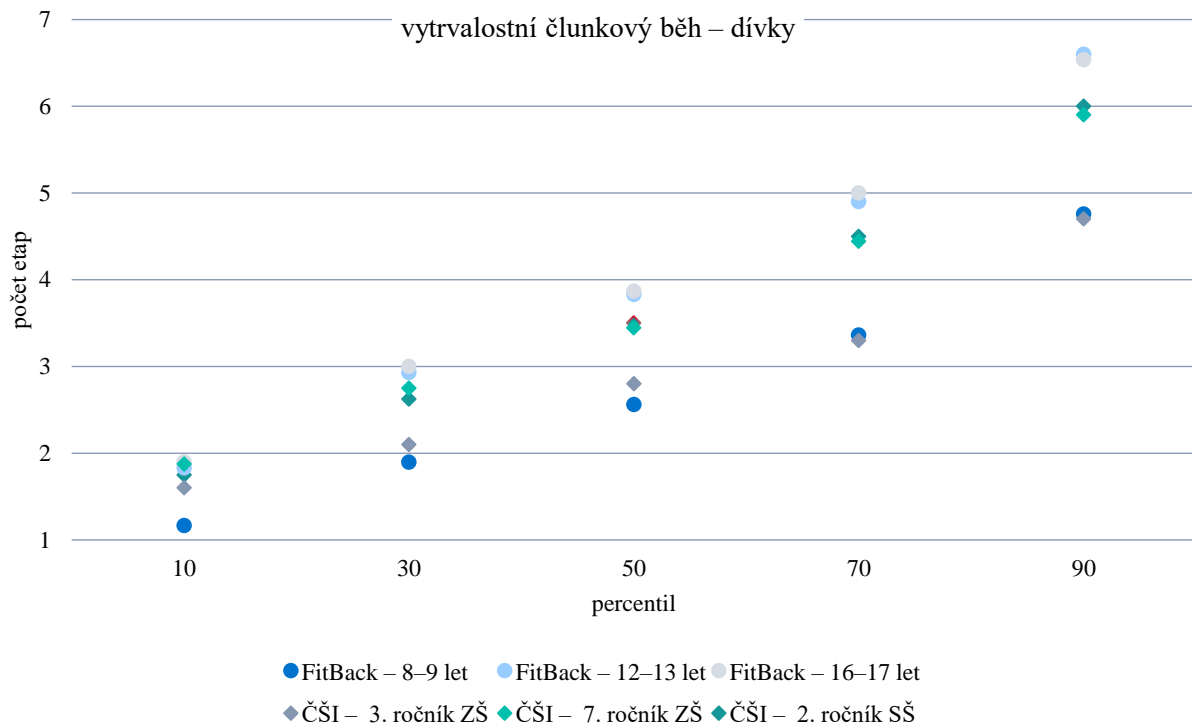
Vedle hodnocení dlouhodobého vývoje tělesné zdatnosti českých žáků se lze na jejich výsledky dívat také optikou mezinárodního srovnání. V evropském prostoru jsou v současnosti aktuální percentilové normy, které byly pro vybrané testy a chlapce i dívky ve věku 6 až 18 let vytvořeny v návaznosti na Evropskou unii financované projekty ALPHA a FitBack.⁷⁰ Součástí těchto testů jsou také skok daleký z místa a vytrvalostní člunkový běh, tedy dva testy využívané v aktuálním šetření České školní inspekce. S opětovným uvedením možných kontextových či jiných odlišností různých šetření (např. mechanismus zařazení žáka do vzorku, úroveň motivace) lze v rámci srovnání uvedených percentilových norem a percentilových hodnot ze šetření českých žáků především pozorovat: (a) vyšší hodnoty percentilových výsledků českých dívek i chlapců všech testovaných ročníků ve skoku dalekém (graf 35); a (b) častěji nižší hodnoty percentilových výsledků českých dívek i chlapců ve vytrvalostním člunkovém běhu se zřetelnějšími rozdíly v případě žáků vyšších ročníků, chlapců a žáků vyšších percentilů výsledků (graf 36).

⁶⁹ Agricola et al. (2020); Chytráčková et al. (2002); Měkota a Kovář (1996).

⁷⁰ Podrobně viz Ortega et al. (2023).

GRAF 35 | Hodnoty percentilů výsledků žáků ve skoku dalekém z místa – dívky a chlapci (v cm)

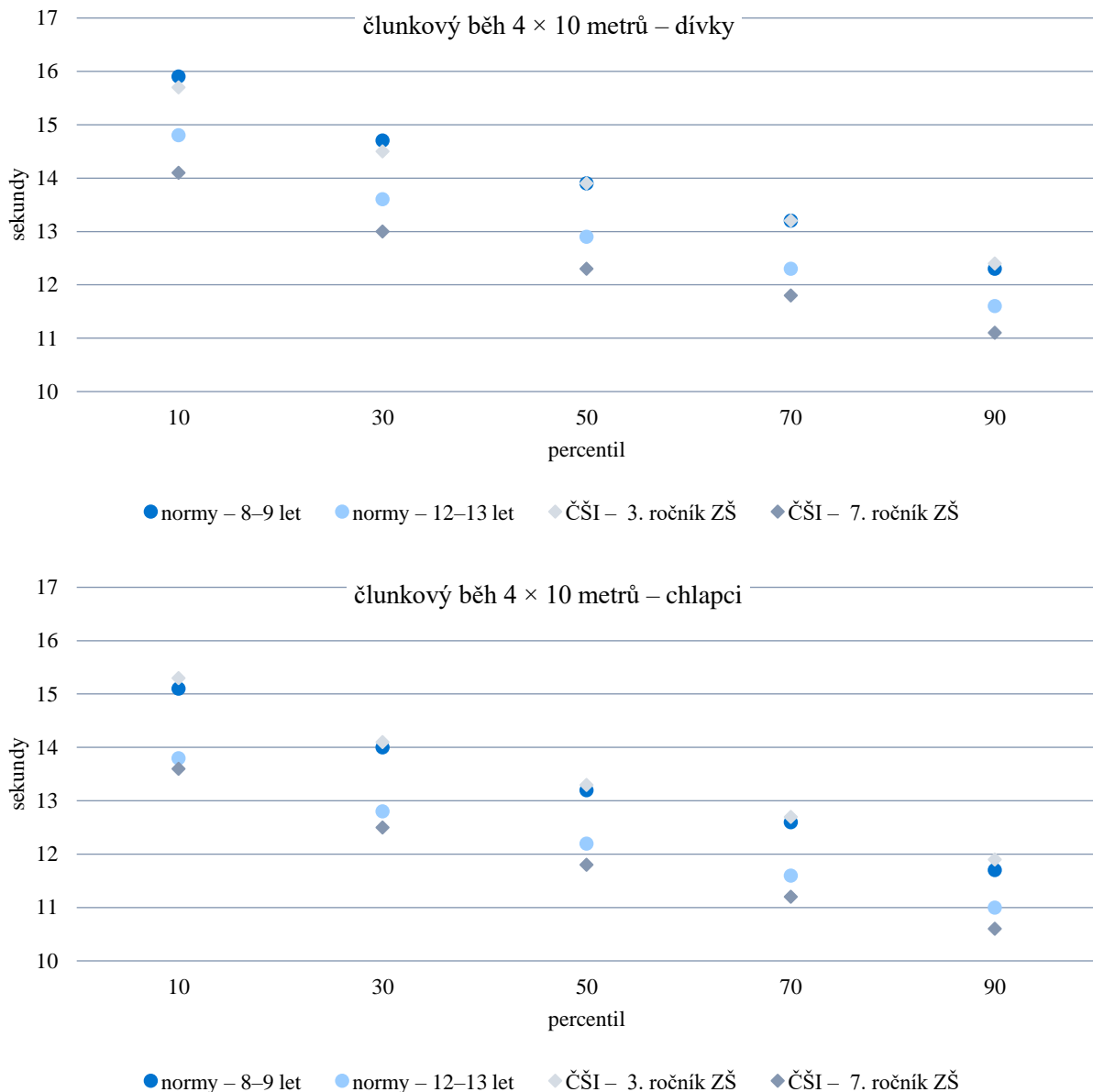
Pozn.: Data pro projekt FitBack jsou převzata z Ortega et al. (2023), přičemž hodnoty jsou stanoveny z percentilů odpovídajících dětem daného věku (dvojice let), a to v poměru zastoupení žáků příslušného věku (dvojice let) v testovaném ročníku. Do výpočtu percentilů pro české žáky jsou zařazeni pouze žáci v daném věku.

GRAF 36 | Hodnoty percentilů výsledků žáků ve vytrvalostním člunkovém běhu – dívky a chlapci (počet ukončených etap)

Pozn.: Data pro projekt FitBack jsou převzata z Ortega et al. (2023), přičemž hodnoty jsou stanoveny z percentilů odpovídajících dětem daného věku (dvojice let), a to v poměru zastoupení žáků příslušného věku (dvojice let) v testovaném ročníku. Do výpočtu percentilů pro české žáky jsou zařazeni pouze žáci v daném věku. Data pro české žáky byla přepočtena z počtu přeběhů na počet ukončených etap.

Další – svým obsahem méně rozsáhlá – studie⁷¹ poskytla percentilové normy pro člunkový běh 4 × 10 metrů. Tyto normy byly na základě evropských nadnárodních studií HELENA⁷² a IDEFICS⁷³ interpolovány pro dívky a chlapce ve věku 5 až 18 let. Srovnání s těmito normami ukazuje na srovnatelné či lepší výsledky českých dívek i chlapců v 3. i 7. ročníku základní školy (graf 37). Hodnocení založené na percentilových normách doby výdrže ve shybu, které byly odvozeny z výsledků dívek ve studiích založených na testové baterii Eurofit⁷⁴, ukazují relativně horší výsledky českých žákyň 2. ročníku střední školy s nižší tělesnou zdatností (dolní percentily) a naopak relativně lepší výsledky českých žákyň 2. ročníku střední školy s vyšší tělesnou zdatností (horní percentily).

GRAF 37 | Hodnoty percentilů výsledků žáků ve člunkovém běhu 4 × 10 metrů – dívky a chlapci (v sekundách)

Pozn.: Data pro normy jsou převzata z Kolimechkov, Petrov a Alexandrova (2019), přičemž hodnoty jsou stanoveny z percentilů odpovídajících dětem daného věku (dvojice let), a to v poměru zastoupení žáků příslušného věku (dvojice let) v testovaném ročníku. Do výpočtu percentilů pro české žáky jsou zařazeni pouze žáci v daném věku.

⁷¹ Blíže viz Kolimechkov, Petrov a Alexandrova (2019).

⁷² Ortega et al. (2011).

⁷³ Miguel-Etayo et al. (2014).

⁷⁴ Tomkinson et al. (2018).

3.3 Diskuse širšího kontextu dosažených výsledků žáků

Součástí šetření České školní inspekce nebyla realizace somatických měření (např. tělesná výška, tělesná hmotnost, podkožní tuk) ani zjišťování chování, postojů či motivace žáků k pohybovým aktivitám formou žákovských dotazníků. Pro porozumění zjištění týkajících se úrovně a dlouhodobějšího vývoje tělesné zdatnosti českých žáků je však jistě cenné uvedení zjištění dalších českých či zahraničních prací. V tomto ohledu je však opětovně potřeba mít na paměti, že srovnání závěrů se nutně potýká s řadou omezení, která jsou mimo jiné spojena s různými způsoby utváření výběrových souborů hodnocených žáků. Příkladem tohoto druhu je vzorek dětí, u nichž byla měřena tělesná zdatnost v rámci projektu *Sazka Olympijský víceboj* a který je utvářen na základě dobrovolnosti. Výběrový soubor dětí pak může, ale také nemusí reprezentovat populaci českých dětí. Úroveň výkonnosti v jednotlivých testech a související trendy mohou být následně odlišné od celé populace.

První častěji uváděný závěr českých i zahraničních studií poukazuje na tendenci dlouhodobého poklesu tělesné zdatnosti dětí.⁷⁵ Takový poznatek byl pro testy sprintu na 60 metrů a skoku dalekého z místa zaznamenán i při srovnání výsledků z měření tělesné zdatnosti dětí, které bylo realizováno jako součást projektu *Sazka Olympijský víceboj*, s výsledky z dříve zmiňovaného celostátního výzkumu z roku 1966.⁷⁶ Na pokles zdatnosti dívek a chlapců ve věku 3. a 7. ročníku základní školy v silově orientovaných disciplínách⁷⁷ (člunkový běh 4 × 10 metrů, skok daleký z místa, lehy-sedy) upozorňuje také studie z roku 2013 na výběrovém souboru základních škol Plzeňského kraje.⁷⁸ V šetření České školní inspekce ze školního roku 2015/2016 pak byl pokles tělesné zdatnosti žáků za období posledních 10 let vnímán třemi čtvrtinami učitelů tělesné výchovy na základních a středních školách a pouze 6 % učitelů základních škol a 2 % učitelů středních škol považovalo výsledky žáků za lepší.⁷⁹ Mezinárodní empirické či metaanalytické studie zároveň ukazují na skutečnost, že tendence dlouhodobého poklesu tělesné zdatnosti dětí se obecně týkají kardiopulmonální zdatnosti (aerobní kapacity) se silnějšími dopady v případě chlapců a s možností velmi dramatického poklesu⁸⁰, zatímco závěry z testů rychlosti (výbušnosti), svalové síly (vytrvalosti) a svalové dynamiky nejsou takto jednoznačné.⁸¹ Na lepší výsledky českých žáků v silových disciplínách a slabší výsledky ve vytrvalostním běhu poukazuje v mezinárodní perspektivě také aktuální studie projektu FitBack.⁸² Za pozornost bezpochyby stojí, že zjištění z hodnocení stavu a vývoje tělesné zdatnosti českých dívek a chlapců v aktuálním šetření České školní inspekce, která byla představena v předchozích kapitolách, dobře korespondují s uvedenými zjištěními českých i zahraničních studií.

V úvahách o tom, co ovlivňuje stav a vývoj tělesné zdatnosti dětí, je v odborných studiích – vedle genetických predispozic – opakovaně uváděna řada faktorů, mezi které patří:

- životní styl dětí, kdy je vyšší tělesná zdatnost spojována s plněním doporučení k pohybovým aktivitám a k sedavému způsobu trávení volného času,⁸³ přičemž důležitá je také zpětná vazba poskytovaná dětem k jejich pohybové aktivitě;⁸⁴
- somatické charakteristiky, kdy je především zdůrazňován nepříznivý vztah nadváhy či obezity a tělesné zdatnosti dětí,⁸⁵ silně je tento nepříznivý vztah pozorován především u kardiopulmonální zdatnosti dětí;⁸⁶
- motivace dětí k pohybovým aktivitám, přičemž se ukazuje obousměrná vazba, kdy vyšší zdatnost dětí je sama o sobě motivem k aktivnímu životnímu stylu.⁸⁷

K výsledkům žáků v motorických testech má vztah také jejich vnitřní či vnější motivace podat v testu co nejlepší výkon a s tím související schopnost učitele motivovat žáky k takovým výkonům.⁸⁸ K dalším faktorům ovlivňujícím tělesnou zdatnost dětí pak patří mimo jiné podpora poskytovaná rodinou či dalšími členy sociálního prostředí dítěte⁸⁹ včetně

⁷⁵ Miguel-Etayo et al. (2014); Emeljanovas et al. (2020); Colley et al. (2019); Tong et al. (2022).

⁷⁶ Adamec et al. (2021).

⁷⁷ Takto byl v rámci norem testů testové baterie *Unifittest (6-60)* kategorizován výsledek tří čtvrtin účastníků se žáků jako podprůměrný či výrazně podprůměrný.

⁷⁸ Müllerová et al. (2015).

⁷⁹ ČŠI (2016).

⁸⁰ Takto například opakovaná měření litevských žáků ukázala, že mezi roky 1992 a 2012 poklesla úroveň jejich výkonů ve vytrvalostním běhu o 50 % (Venckunas et al., 2017).

⁸¹ Fühner et al. (2021); Horváth, Petrikán a Ružbarská (2020); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Venckunas et al. (2017).

⁸² V silově zaměřených testech je Česká republika dokonce řazena mezi pět zemí s nejlepšími výsledky (Ortega et al., 2023).

⁸³ Colley et al. (2019); Fühner et al. (2021); Venckunas et al. (2017); Horváth, Petrikán a Ružbarská (2020); Adamec et al. (2021); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2020).

⁸⁴ Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021).

⁸⁵ Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Měkota a Kovář (1996); Venckunas et al. (2017); Horváth, Petrikán a Ružbarská (2020); Zinner et al. (2022); Machado-Rodrigues et al. (2012).

⁸⁶ Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Fühner et al. (2021); Venckunas et al. (2017).

⁸⁷ Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2021); Kalajas-Tilga et al. (2020).

⁸⁸ Fühner et al. (2021).

⁸⁹ Adamec et al. (2021); Müllerová et al. (2015).

vazby na socioekonomické předpoklady rodinného zázemí (např. dostupnost organizovaných sportovních a pohybových aktivit), podoba stravování⁹⁰ či užívání návykových látek⁹¹. Zdůrazněme, že mezi uvedenými faktory navíc existují přirozené zpětné vazby, což utváří pomyslný „začarovaný kruh“ zesilujících se vlivů.

Hodnocení stavu a vývoje uvedených faktorů v České republice může poskytnout indicie pro důvody dlouhodobě nepříznivého vývoje tělesné zdatnosti dívek a chlapců. Primární poznatek ukazuje na významné zvýšení podílu dívek i chlapců s nadváhou či obezitou. Takto se podle studie HBSC zpracované výzkumným týmem Univerzity Palackého Olomouc zvýšil podíl dívek ve věku 15 let s nadváhou či obezitou ze 7 % v roce 2002 na 13 % v roce 2018 a podíl chlapců ve věku 15 let s nadváhou či obezitou z 16 % v roce 2002 na 25 % v roce 2018.⁹² Také zpráva o prvních předběžných výsledcích studie antropologických dat českých dětí v roce 2021 ukazuje na výrazné zvýšení podílu takto dotčených dětí z 10 % v roce 1991 na 26 % v roce 2021.⁹³ Na výrazné zvýšení podílu žáků s nadváhou či obezitou upozorňují také další studie.⁹⁴ Zvyšující se podíl žáků s nadváhou či obezitou je bezpochyby jeden z důležitých faktorů, který je spojený se zhoršením výsledků českých žáků ve svalově zaměřených testových disciplínách⁹⁵ a především ve vytrvalostním běhu tak, jak je zachycen v realizovaném šetření České školní inspekce.

Nepříznivě je dále hodnocen vývoj celkové pohybové aktivity českých dětí mladších 14 let a dospívajících ve věku 14 až 17 let, a to také v dlouhodobější časové perspektivě od konce 80. let 20. století⁹⁶. Podle Národní zprávy o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže z roku 2022 se jen 58 % dětí a dospívajících věnovalo středně až vysoce náročné pohybové aktivitě alespoň hodinu čtyři dny v týdnu.⁹⁷ Oproti předchozí zprávě z roku 2018 přitom bylo toto kritérium zmírněno a při sledování jeho původních požadavků každodenní pohybové aktivity by naopak došlo k výraznému poklesu podílu žáků tyto požadavky naplňujících, a to až na 22 % chlapců, a dokonce 15 % dívek ve věku 11 až 15 let.⁹⁸ Vedle toho je negativně hodnocen také stav spojený s tím, že více než 70 % dětí a dospívajících tráví příliš mnoho času před obrazovkou, tj. sedavým způsobem. Dále se ukazuje, že to jsou především dospívající, kteří jsou pohybově méně aktivní.⁹⁹ A jsou to právě žáci 2. ročníku středních škol, u nichž je v realizovaném šetření České školní inspekce dlouhodobé zhoršení tělesné zdatnosti nejvíce patrné.

Výrazné rezervy identifikovala Národní zpráva o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže z roku 2022 také v oblasti motivace dětí k pohybu, kdy jen necelá polovina dětí a mladistvých se v tomto ohledu vyjádřila pozitivně.¹⁰⁰ Preference nových aktivit sedavého charakteru (např. komunikace a sledování obsahu v online prostředí) může být spojena se ztrátou potěšení z pohybu.¹⁰¹ Nižší motivace je přitom opětovně pozorovaná u dospívajících¹⁰², tj. skupiny žáků s nejvíce patrným zhoršením úrovně tělesné zdatnosti v šetření České školní inspekce. Za pozornost stojí v tomto ohledu také ta skutečnost, že kladné sebehodnocení vlastních pohybových aktivit dětí má pozitivní vztah k jejich výsledkům testů tělesné zdatnosti.¹⁰³ Celkově se pak motivace žáků může promítat také v jejich vnitřní ochetě dosahovat v testech tělesné zdatnosti co nejlepší výsledků. O existenci tohoto mechanismu může svědčit i zřetelně vyšší korelace výsledků žáků mezi jednotlivými absolvovanými testy testové baterie *Unifitest (6-60)*, než tomu bylo ve velkých šetřeních z doby socialismu. Svou roli konečně může hrát také celkové nastavení současné společnosti na jedné straně a socialistické společnosti na straně druhé vůči požadavkům na dosahování stanoveného výkonu (norem), případně celková kritika testů tělesné zdatnosti orientovaných na výkon, nikoliv na zdraví¹⁰⁴.

Dílčí vliv na výsledky šetření České školní inspekce mohou mít také události spojené s přerušением sportovních aktivit ve školách či sportovních klubech v období pandemie covidu-19. Česká školní inspekce v tomto ohledu poukázala na to, že právě výchovné předměty byly v rozvrhu distanční výuky nejčastěji redukovány.¹⁰⁵ Zjištění řady zahraničních studií, které se změnou úrovně tělesné zdatnosti dětí v období pandemie covidu-19 zabývaly, nicméně poskytují různorodé závěry.¹⁰⁶

⁹⁰ Müllerová et al. (2015).

⁹¹ Venckunas et al. (2017).

⁹² Kalman et al. (2023).

⁹³ Procházka et al. (2022).

⁹⁴ Např. Sigmund et al. (2020); Bunc (2008). Také studie z roku 2013 na výběrovém souboru základních škol Plzeňského kraje uvádí zdvojnásobení podílu žáků s nadváhou a obezitou oproti roku 1991 (Müllerová et al., 2015).

⁹⁵ Např. Müllerová et al. (2015) uvádí existenci inverzního vztahu mezi indexem tělesné hmotnosti (BMI) a úrovní svalové zdatnosti. Musálek et al. (2020) poukazují na celkově nižší tělesnou zdatnost žáků s nadváhou či obezitou.

⁹⁶ Bunc (2008); Gába et al. (2018).

⁹⁷ Gába et al. (2022a); Gába, A. et al. (2022b). Zároveň je poukazováno na možnou odlišnost mezi žákem reportovanou dobou pohybové aktivity a skutečností s možností uvádět vyšší četnost pohybové aktivity, než je aktivita skutečná (např. Müllerová et al., 2015; Gába et al., 2022a).

⁹⁸ Kalman et al. (2023); Gába et al. (2022a); Gába et al. (2022b).

⁹⁹ Gába et al. (2022a); Gába, A. et al. (2022b); Bunc (2008); Kutac et al. (2022).

¹⁰⁰ Gába et al. (2022a); Gába, A. et al. (2022b).

¹⁰¹ Müllerová et al. (2015).

¹⁰² Gába et al. (2022a); Gába, A. et al. (2022b).

¹⁰³ Adamec et al. (2021).

¹⁰⁴ Pate, Welk a McIver (2013); Cate a Harris (2009).

¹⁰⁵ Blíže viz ČŠI (2021a).

¹⁰⁶ Eberhardt, Bös a Niessner (2022).

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '4' with a black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

4

Vybrané kontextové faktory
dosažené tělesné zdatnosti
žáků – úroveň školy

4 VYBRANÉ KONTEXTOVÉ FAKTORY DOSAŽENÉ TĚLESNÉ ZDATNOSTI ŽÁKŮ – ÚROVEŇ ŠKOLY

Vedle zajištění informací z měření tělesné zdatnosti bylo záměrem šetření rovněž vyhodnotit vztah dosažených výsledků žáků k vybraným kontextovým faktorům na úrovni školy, což je předmětem zájmu této kapitoly. Využit je ukazatel souhrnného výsledku žáků – skóre testové baterie, které je součtem bodů dosažených ve čtyřech absolvovaných testech testové baterie *Unifittest (6-60)*. Skóre testové baterie žáka může nabývat hodnot v intervalu od 4 do 40 bodů, kde 4 body jsou nejhorší možný výsledek a 40 bodů nejlepší možný výsledek (viz také kapitola 3.1).

Primárně poukážme na skutečnost, že ve srovnání s testováním úrovně znalostí a dovedností žáků v hlavních předmětech (český jazyk, matematika) je podíl variability v tělesné zdatnosti žáků, kterou lze vysvětlit na úrovni školy, nižší. Rozdíly mezi školami ve zjištěné tělesné zdatnosti jejich žáků jsou přitom vyšší v případě žáků 2. ročníku středních škol než v obou hodnocených ročnících základních škol.¹⁰⁷

4.1 Územní souvislosti, rozdíly město – venkov

Na úroveň tělesné zdatnosti dětí může mít vliv společné působení přírodních (např. členitost reliéfu), socioekonomických (např. demografické a socioekonomické charakteristiky obyvatelstva, úroveň urbanizace) či kulturně-politických (např. životní styl obyvatel území, důležitost pohybových aktivit ve vzdělávací politice) faktorů charakteristických pro jednotlivá území.¹⁰⁸ Takto lze území chápat jako systém utvářený dílčími elementy, které se ve svém výsledku promítají v tělesné zdatnosti dětí. Široce jsou územní aspekty tělesné zdatnosti dětí diskutovány v kontextu rozdílů mezi městským a venkovským prostředím, kdy:¹⁰⁹

- existují různé závěry studií o vyšší tělesné zdatnosti a ukazatelích nadváhy a obezity dětí žijících v městském či venkovském prostředí, kdy v některých případech vychází lepší výsledky pro děti z městských oblastí a v jiných případech pro děti z venkova;
- nevýhody městského prostoru pro rozvíjení tělesné zdatnosti dětí jsou spojovány s horší dostupností bezpečných venkovních prostor pro neorganizované sportování, se snáží dostupností lákadel nezdravého životního stylu (např. podoba stravování, konzumace návykových látek) či s existencí socioekonomicky znevýhodněných městských lokalit;
- výhody městského prostoru pro rozvíjení tělesné zdatnosti dětí jsou spojovány s lepším přístupem ke sportovištím a k organizovanému sportu, s vyšším socioekonomickým statusem obyvatel sledujících principy zdravého životního stylu (např. přístup ke stravování, přístup k pohybu), s kratšími vzdálenostmi mezi školou a místem bydliště a s nižší závislostí na individuální automobilové dopravě.

Územně založené hodnocení tělesné zdatnosti žáků, kteří se účastnili šetření České školní inspekce v roce 2022, si všímá jednak krajské diferenciaci výsledků dívek a chlapců, jednak rozdílů v jejich výsledcích v závislosti na umístění školy v některém ze tří typů osídlení – městské oblasti, venkovské oblasti v zázemí měst (suburbium) a ostatní venkovské osídlení.¹¹⁰

Z krajského hlediska ukazuje hodnocení průměrného skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*, tj. průměrného počtu bodů ze všech čtyř testů, horší výsledek dívek i chlapců Ústeckého a Karlovarského kraje bez ohledu na ročník studia (graf 38). Takto je opakován jeden z tradičních znaků regionální diferenciaci vzdělávacích výsledků, kdy žáci škol ze strukturálně znevýhodněných krajů severozápadních Čech opakovaně dosahují v průměru nejslabších výsledků. V tomto ohledu stojí za detailnější posouzení lepší výsledek žáků Moravskoslezského kraje, který bývá rovněž řazen mezi strukturálně postižené regiony České republiky. Hodnocení jen částečně potvrzuje druhý typický znak krajské diferenciaci vzdělávacích výsledků – zřetelně nejlepší výsledky žáků pražských škol (graf 38).¹¹¹

¹⁰⁷ Hodnota koeficientu vnitřitřídní korelace (ICC) pro celkovou zdatnost žáků vyjádřenou prostřednictvím skóre testové baterie odpovídá hodnotě 0,14 pro hodnocení tělesné zdatnosti žáků 3. ročníku základní školy, hodnotě 0,12 pro hodnocení tělesné zdatnosti žáků 7. ročníku základní školy a hodnotě 0,20 pro hodnocení tělesné zdatnosti žáků 2. ročníku střední školy.

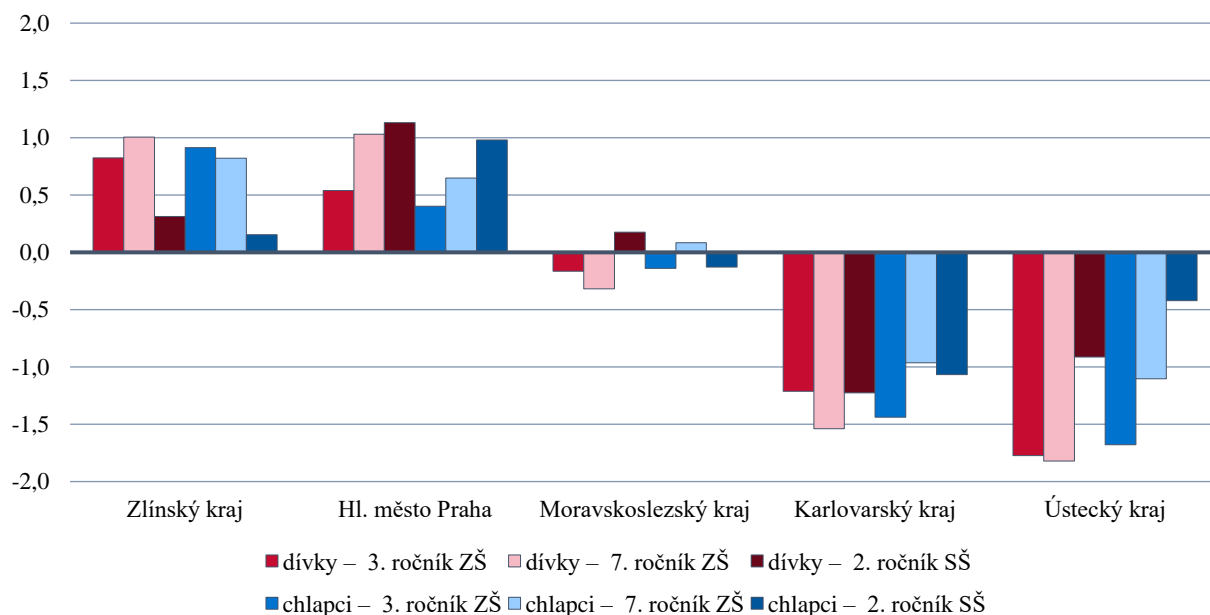
¹⁰⁸ Tong et al. (2022); Dollman, Norton a Tucker (2002).

¹⁰⁹ Dollman, Norton a Tucker (2002); Drenowatz, Hinterkörner a Greier (2020); Machado-Rodrigues et al. (2012); Stadler-Altman (2021); Delidou, Matsouka a Nikolaidis (2015); Bailey, Ries a Scheuer (2023); Tinazzi a Emiroglu (2009); Sember et al. (2018); Sylejmani et al. (2019).

¹¹⁰ Také Raistenskis et al. (2015) doporučují vymežit alespoň tři typy osídlení – městské, suburbánní a venkovské.

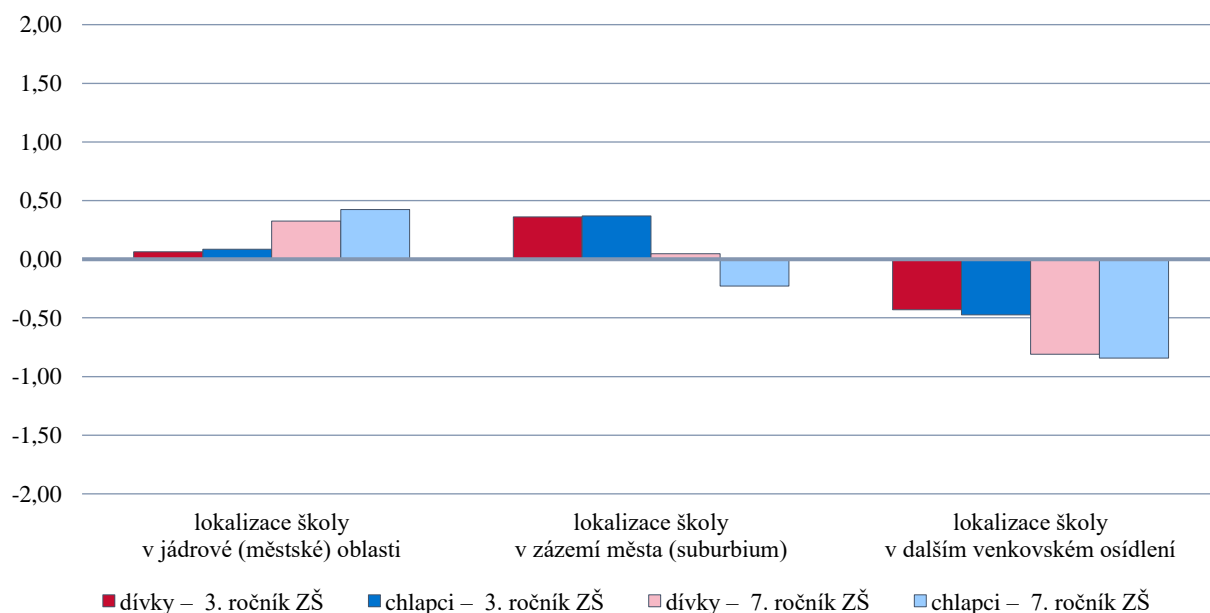
¹¹¹ Obdobná zjištění uvádí také analýza výkonů dětí účastnících se projektu *Sazka Olympijský víceboj* (Adamec et al., 2021).

GRAF 38 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol daného kraje souhrnně ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn.: Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Hodnoty žáků škol z daného kraje byly zprůměrovány a odečteny od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech účastnících se žáků. Kladné hodnoty znamenají, že žáci škol z daného kraje dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku v testech než všichni žáci České republiky.

GRAF 39 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol daného typu území souhrnně ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn. 1: Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Hodnoty žáků škol z daného typu území byly zprůměrovány a odečteny od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech účastnících se žáků. Kladné hodnoty znamenají, že žáci škol z daného typu území dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku v testech než všichni žáci České republiky.

Pozn. 2: Lokalizace školy v příslušném typu území byla stanovena na základě vymezení jádrových a suburbánních území podle Ouředníček, Špačková a Klsák (2018).

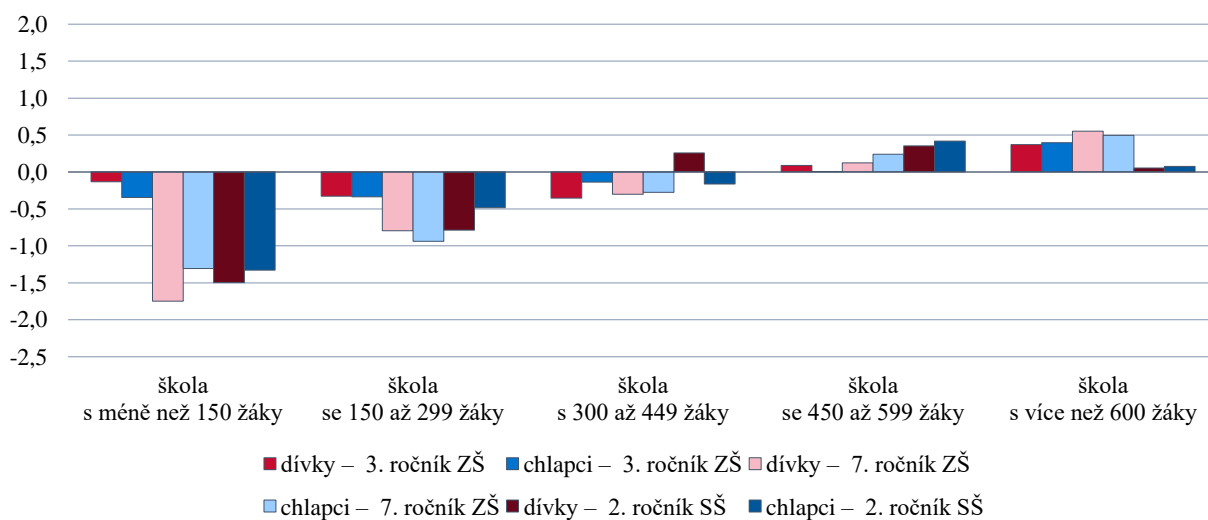
Z hlediska typu osídlení se ukazuje vyšší průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*, tj. vyšší průměrný počet bodů ze všech testů, dívek i chlapců 3. ročníku základních škol, které jsou umístěny v zázemí měst, v případě 7. ročníku základní školy jsou v průměru lepší výsledky žáků městských škol.¹¹² V obou hodnocených ročnících základní školy vykazují v průměru horší výsledky žáci škol umístěných v dalším venkovském osídlení (graf 39). Uvedená zjištění tak naznačují význam faktorů tělesné zdatnosti žáků, které zvýhodňují městské oblasti, zároveň je však potřeba respektovat trend stírání rozdílů mezi městským a venkovským způsobem života. Specifické se v tomto ohledu zdá být postavení území v zázemí velkých měst, kde může docházet ke spojení výhod městského a venkovského prostředí. Hodnocení pro 2. stupeň základní školy je pak již ve vyšší míře zkresleno dojížděnkou žáků z venkovského území do městských základních škol.¹¹³

4.2 Velikost, převažující obor výuky a socioekonomické podmínky území školy

Jedním z faktorů, které ovlivňují možnosti škol podporovat rozvoj znalostí a dovedností žáků nejen v tělesné výchově, je jejich velikost. Podobně jako v případě území existují i zde protisměrné argumenty zdůrazňující výhody buď velké, nebo malé školy. Výhody velkých škol jsou spojovány s jejich lepší možností dosahovat ekonomické efektivity prostorového, materiálního a personálního zabezpečení výuky, utvářet širší kurikulární nabídku a sledovat koncepční přístup založený na kvalitě řízení školy, osobním rozvoji pedagogů a decentralizaci rozhodování.¹¹⁴ Prostředí malých škol naopak utváří vyšší potenciál pro snazší poznání žáka jeho učitelem, individualizaci výuky, utváření kvalitních sociálních vazeb a interakcí, stejně jako kvalitního disciplinárního klimatu školy.¹¹⁵

V šetření tělesné zdatnosti realizovaném Českou školní inspekcí se rozdíly ve výsledcích dívek a chlapců ukazují být nejvýznamnější v případě žáků 2. stupně velikostně menších základních škol a žáků velikostně menších středních škol (graf 40). Poznatek o horších charakteristikách podmínek, průběhu i výsledků vzdělávání škol této charakteristiky byl zaznamenán i v jiných šetřeních České školní inspekce.¹¹⁶ V tomto případě může být vliv nevýhod malých škol (na rozdíl od 1. stupně základní školy) dále zesílen mobilitou žáků při přechodu mezi jednotlivými stupni vzdělávací soustavy.

GRAF 40 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané velikostní kategorie souhrnně ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn.: Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Hodnoty žáků škol dané velikostní kategorie byly zprůměrovány a odečteny od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech účastníků se žáků. Kladné hodnoty znamenají, že žáci škol dané velikostní kategorie dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku v testech než všichni žáci České republiky.

¹¹² Hodnocení pro 2. ročník střední školy není uváděno, neboť výsledky jsou zde silně ovlivněny dojížděnkou žáků venkovského prostoru do městských středních škol.

¹¹³ Také Adamec et al. (2021) hovoří o vyšších výkonech městských dětí účastnících se projektu *Sazka Olympijský víuceboj*.

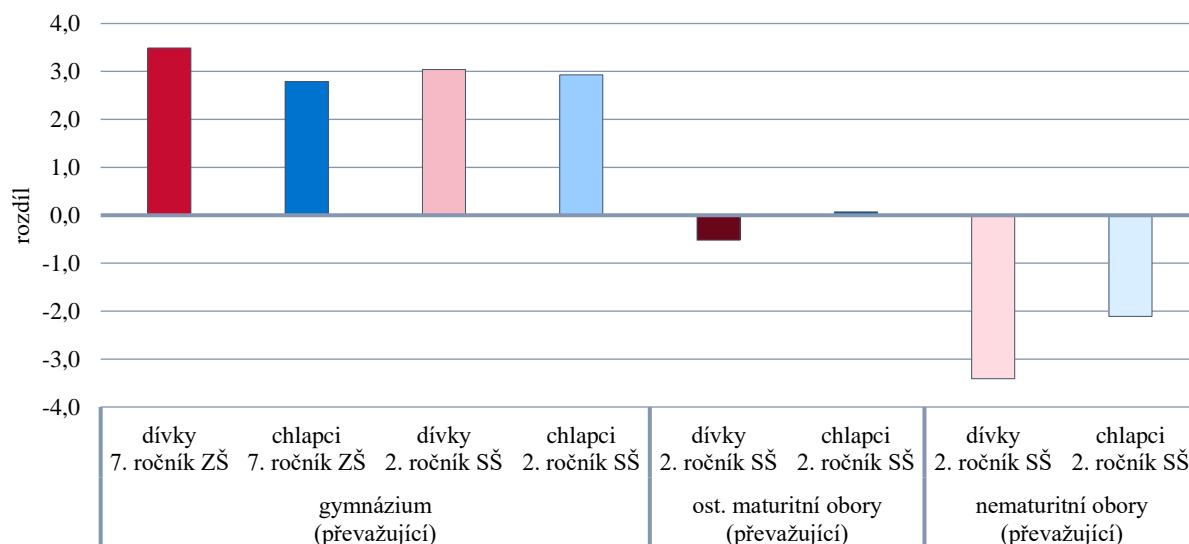
¹¹⁴ Slate a Jones (2005); Scheerens, Hendriks a Luyten (2014); Giambona a Porcu (2018); Gershenson a Langbein (2015).

¹¹⁵ Giambona a Porcu (2018); Gershenson a Langbein (2015); Scheerens, Hendriks a Luyten (2014).

¹¹⁶ ČŠI (2022a).

Společným znakem prakticky všech hodnocení vzdělávacích výsledků českých žáků je jejich odkaz na zásadní význam studovaného oboru, kdy lepších výsledků opakovaně dosahují žáci gymnázií v základním i středním vzdělávání a slabších výsledků žáci nematuritních oborů vzdělání na střední škole. Tato zjištění se však vztahují ke kognitivně orientovaným šetřením, což přirozeně vyvolává otázku jejich opakování také pro hodnocení tělesné zdatnosti žáků. Českou školní inspekcí realizované šetření tělesné zdatnosti českých žáků potvrzuje uváděné předpoklady, když jak v 7. ročníku základní školy, tak v 2. ročníku střední školy dosáhli v průměru lepších výsledků žáci základních i středních škol s převažující výukou gymnaziálních oborů vzdělání a naopak v průměru horších výsledků dosáhli žáci středních škol s převažující výukou nematuritních oborů vzdělání (graf 41).

GRAF 41 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané kategorie převažujícího oboru vzdělání ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn.: Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Hodnoty žáků škol dané kategorie převažujícího oboru vzdělání byly zprůměrovány a odečteny od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech účastníků se žáků. Kladné hodnoty znamenají, že žáci škol dané kategorie převažujícího oboru vzdělání dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku v testech než všichni žáci České republiky.

Zdůvodnění představených rozdílů v tělesné zdatnosti žáků je omezeno absencí dat vztahujících se k hlavním faktorům ovlivňujícím stav a vývoj tělesné zdatnosti dětí, přesto však dosavadní poznatky (krajská diferenciacce, diferenciacce vzhledem k sídelní hierarchii, oborová diferenciacce) naznačují, že i v případě hodnocení tělesné zdatnosti žáků hrají důležitou roli socioekonomické podmínky jejich prostředí. Ty se mohou především projevat v příznivém působení rodiny a sociálního okolí na vedení dětí ke zdravému životnímu stylu (včetně stravování) a k pohybu¹¹⁷, respektive ve snazší finanční i fyzické dostupnosti organizovaného sportu.¹¹⁸ Zaznamenán byl i vztah nižšího socioekonomického statusu a závažnosti problému nadváhy/obezity¹¹⁹, a to rovněž ve studii českých dětí¹²⁰. Konečně předpokládat lze vyšší motivaci žáků gymnaziálních oborů vzdělání k dosahování vysoké výkonnosti (nejen) v pohybových aktivitách.

Pro hodnocení vztahu mezi tělesnou zdatností žáků a socioekonomickými podmínkami jejich prostředí byl využit proxy ukazatel socioekonomických charakteristik lokalit, v nichž jsou umístěny základní školy účastníci se šetření. Na tomto základě byly základní školy rozděleny do čtyř kvartilů a hodnoceno dosažené průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*, tj. průměrný počet bodů ze všech čtyř testů. Zjištění potvrzují předpoklad horších výsledků žáků 3. i 7. ročníku, jejichž školy byly zařazeny do kvartilu s nejméně příznivými socioekonomickými charakteristikami své lokality, a to i při kontrole typu osídlení v případě žáků 3. ročníku, respektive převažujícího oboru vzdělání v případě žáků 7. ročníku (graf 42).¹²¹

¹¹⁷ Bunc (2007) například upozorňuje na výrazně vyšší předpoklad pohybové aktivity dítěte, pokud jsou aktivní jeho rodiče.

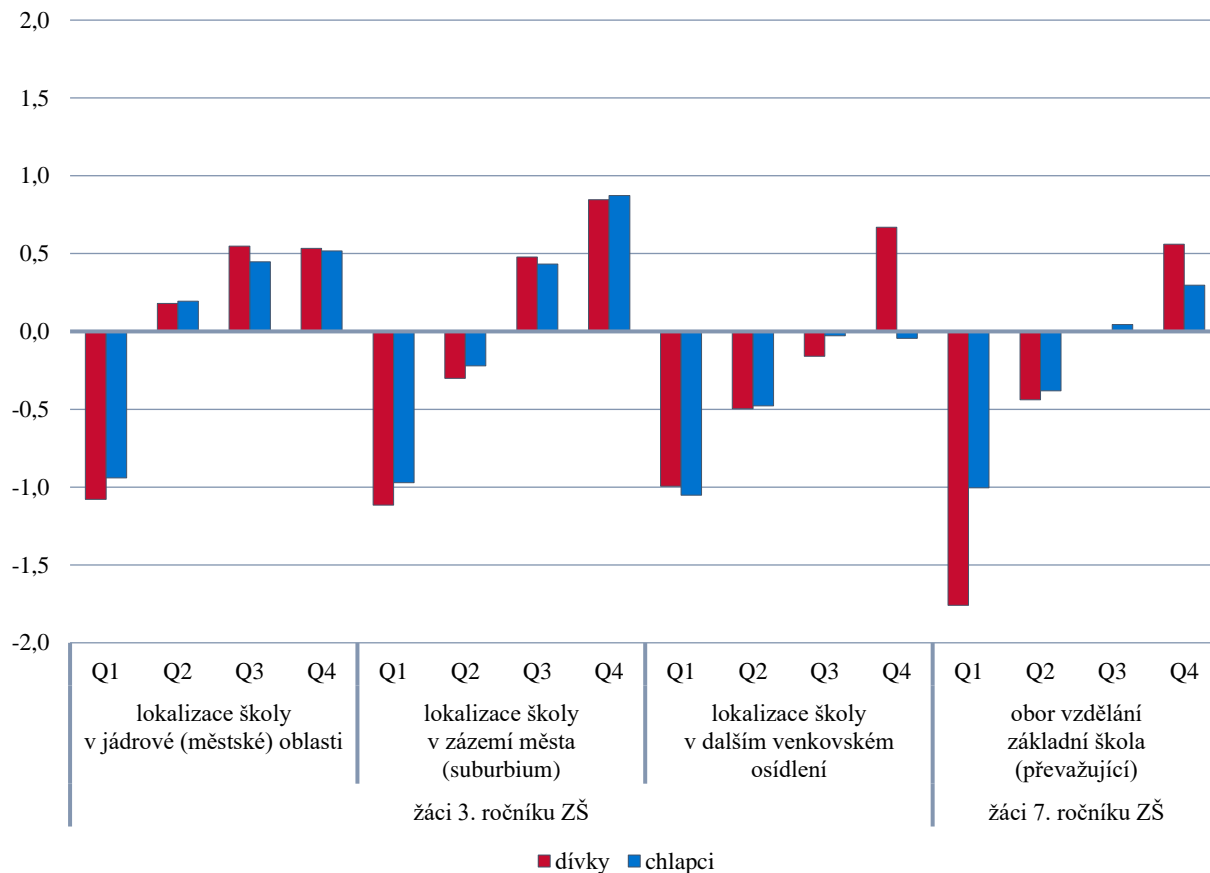
¹¹⁸ Adamec et al. (2021); Westerståhl, Barnekow-Bergkvist a Jansson (2005); Wolfe, Lee a Laurson (2020).

¹¹⁹ Wolfe, Lee a Laurson (2020); Hunt et al. (2019).

¹²⁰ Takto pro české prostředí a pro období let 2002–2018 poukazují Sigmund et al. (2020) na vyšší nárůst obezity u dětí s nižším socioekonomickým statusem.

¹²¹ Analogická zjištění přináší využití alternativního ukazatele socioekonomických podmínek žáků, který vychází ze šetření České školní inspekce v roce 2022 a který je založen na socioekonomických charakteristikách rodinného zázemí žáků (blíže viz ČŠI, 2022b). Doplňme, že Wolfe, Lee a Laurson (2020) poukazují na možnost různorodosti poznatků o vztahu mezi tělesnou zdatností žáků a socioekonomickými podmínkami jejich prostředí při využití odlišných socioekonomických ukazatelů pro operacionalizaci konceptu.

GRAF 42 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané kategorie socioekonomických podmínek její lokality ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn. 1: Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Na základě charakteristiky lokality školy byli žáci 3. či 7. ročníku základní školy zařazeni do některé z kategorií školy. Příkladem je kategorie škol v městské oblasti v 1. kvartilu (Q1) socioekonomických podmínek lokality, v níž je škola umístěna. Školy v 1. kvartilu jsou charakteristické horšími socioekonomickými podmínkami lokalit, v níž jsou umístěny. Hodnoty žáků škol dané kategorie byly zprůměrovány a odečteny od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech účastníků se žáků. Kladné hodnoty znamenají, že žáci škol dané kategorie dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku v testech než všichni žáci České republiky.

Pozn. 2: Q1 – 1. kvartil; Q2 – 2. kvartil; Q3 – 3. kvartil; Q4 – 4. kvartil

4.3 Podpora pohybových aktivit žáků ze strany školy

V kontextu významu pohybových aktivit pro tělesnou zdatnost žáků je jedním z důležitých souvisejících témat také podpora, která je těmto aktivitám poskytována ze strany školy. Zjištění, která byla v rámci prováděného šetření k tomuto tématu získána, byla přehledně shrnuta v jedné z předcházejících kapitol. Pro detailní posouzení asociací, či dokonce příčinných závislostí mezi školní podporou pohybových aktivit žáků na jedné straně a tělesnou zdatností žáků na straně druhé nejsou informace získané z realizovaného šetření dostatečné, přesto však poznání alespoň základních vztahů poskytuje jistě zajímavý vstupní vhled do problematiky s předpokladem dalšího ověřování formulovaných poznatků či hypotéz v rámci sekundárních analýz.

Primární poznatek ukazuje, že žáci navštěvující školu s vyšší úrovní realizace dílčích oblastí podpory jejich pohybové aktivity dosahují zpravidla vyššího průměrného skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*, tj. vyššího průměrného počtu bodů ze všech čtyř testů (tabulka 8). Dalším směrem zkoumání by mohlo být poznání vlivu dalších proměnných na úrovni školy na vztah mezi dílčími oblastmi podpory pohybové aktivity žáků a jimi dosaženými výsledky v testech testové baterie *Unifittest (6-60)*.

TABULKA 8 | Rozdíl průměrného počtu bodů ve všech čtyřech testech (skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*), kterého dosáhli žáci ze škol s vyšší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků a průměrného počtu bodů ve všech čtyřech testech (skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*), kterého dosáhli žáci ze škol s nižší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků

Pozn.: Pro oblast podpory pohybových aktivit žáků (např. vnitřní prostorové podmínky) byly vybrány dvě skupiny škol. V první skupině byly školy s vyšší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků (např. lepší vnitřní prostorové podmínky), ve druhé skupině školy s nižší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků (např. horší vnitřní prostorové podmínky). Pod tabulkou je uvedeno, které dvě skupiny byly pro jednotlivé oblasti podpory pohybových aktivit žáků zvoleny. Takto byly také vytvořeny dvě skupiny žáků – žáci první skupiny škol a žáci druhé skupiny škol. Výsledek žáka v každém testu byl převeden na počet bodů (1 až 10 bodů) a body sečteny za všechny testy (možnost 4 až 40 bodů). Pro obě skupiny škol byl vypočten průměrný počet bodů, kterého žáci příslušné skupiny dosáhli, a od průměrného počtu bodů pro skupinu škol s vyšší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků byl odečten průměrný počet bodů pro skupinu škol s nižší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků. Kladná hodnota proto ukazuje, že žáci škol s vyšší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků dosáhli v průměru lepšího souhrnného výsledku ve všech čtyřech testech než žáci škol s nižší úrovní dané oblasti podpory pohybových aktivit žáků.

Oblast podpory pohybových aktivit žáků	Dívky			Chlapci		
	3. roč. ZŠ	7. roč. ZŠ	2. roč. SŠ	3. roč. ZŠ	7. roč. ZŠ	2. roč. SŠ
Vnitřní prostorové podmínky*	+0,2	+0,9	+1,1	+0,3	+0,9	+0,5
Venkovní prostorové podmínky*	+0,6	+0,6	+0,8	+0,5	+0,1	+0,5
Materiální podmínky*	+0,5	+0,8	+0,6	+0,5	+0,7	+0,5
Podpora tělesné výchovy v rámci rozvrhu výuky*	+0,3	+0,6	+1,6	+0,4	+0,9	+1,5
Nabídka sportovních kurzů*	0,0	+1,1	+1,3	0,0	+1,0	+0,5
Nabídka zájmových sportovních kroužků*	+0,6	+0,2	+0,5	+0,6	+0,3	+0,3
Účast ve sportovně/pohybově zaměřených soutěžích*	+0,2	+0,6	+1,8	+0,6	+0,7	+0,6
Podpora pohybu žáků mimo výuku*	+0,5	-0,2	+0,6	+0,4	-0,1	0,0
Existence školního sportovního klubu**	+0,3	+0,7	+0,7	+0,4	+0,4	+0,4
Spolupráce s partnery v oblasti sportu***	+0,5	+0,6	+1,2	+0,7	+0,6	+0,4
Zapojení do sportovních programů****	+0,5	+0,6	-	+0,7	+0,7	-
Aprobovanost výuky tělesné výchovy*****	+0,4	+1,5	+1,9	+0,5	+1,3	+1,3
Osobní a profesní rozvoj učitelů tělesné výchovy*	+0,8	+1,1	+0,9	+0,6	+1,0	+0,9
Vedením vnímaná důležitost tělesné výchovy*****	+0,5	+0,4	+0,8	+0,6	+0,6	+0,2

* Skupina nejlepších škol podle kvality dané charakteristiky (cca čtvrtina škol) a skupina nejhorsích škol podle kvality dané charakteristiky (cca čtvrtina škol).

** Skupina škol, v nichž školní sportovní klub působí, a skupina škol, v nichž školní sportovní klub nepůsobí.

*** Skupina škol s širokou spoluprací s partnery v oblasti sportu (5 a více partnerů) a skupina škol s úzkou spoluprací s partnery v oblasti sportu (ne výše než 2 partneři).

**** Skupina škol s širokým zapojením do sportovních programů (4 a více programů) a skupina škol s úzkým zapojením do sportovních programů (ne výše než 1 program).

***** Skupina škol, v nichž je nejméně 80 % žáků vedeno v hodinách tělesné výchovy aprobovaným učitelem, a skupina škol, v nichž je méně než 60 % žáků vedeno v hodinách tělesné výchovy aprobovaným učitelem.

***** Skupina škol, jejichž vedení přičítá tělesné výchově velmi vysokou důležitost, a skupina ostatních škol.

Česká školní inspekce ve svých tematických zprávách upozornila na výhody přístupu k podpoře žáků v dané vzdělávací oblasti, který současně využívá více opatření.¹²² Na možnou existenci tohoto mechanismu upozorňují i některé odborné studie věnující se pohybovým aktivitám a tělesné zdatnosti žáků. Takto například koncept aktivní školy poukazuje na možnost načítání času věnovaného pohybovým aktivitám žáků při současném využití širšího spektra podpůrných opatření, včetně kvality personálních podmínek výuky.¹²³ Závěrečná dílčí analýza této zprávy nastiňuje, opětovně s vědomím existujících metodických omezení, některé další úvahy k tomuto tématu.

Výchozím krokem analýzy je kategorizace škol podle souhrnného (syntetizujícího) indexu podpory pohybových aktivit žáků. Index bere do úvahy, jak škola využívá různé oblasti podpory pohybových aktivit žáků (viz grafy 29, 30 a 31 pro přehled oblastí podpory) a je chápán jako (proxy) ukazatel úrovně využití různých oblastí podpory pohybových aktivit. Vyšší hodnoty indexu jsou vnímány pozitivně. Pomocí hodnoty indexu byly školy opětovně rozděleny do skupin, typicky do čtyř skupin se stejným počtem škol (kvartilů). Následně byl pro příslušnou skupinu škol počítán průměrný počet bodů, kterého dosáhli žáci těchto škol souhrnně ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*), a tento průměrný počet bodů byl odečten od průměrné hodnoty dosažených výsledků všech

¹²² Např. ČŠI (2020).

¹²³ Bailey, Ries a Scheuer (2023); Morton et al. (2016).

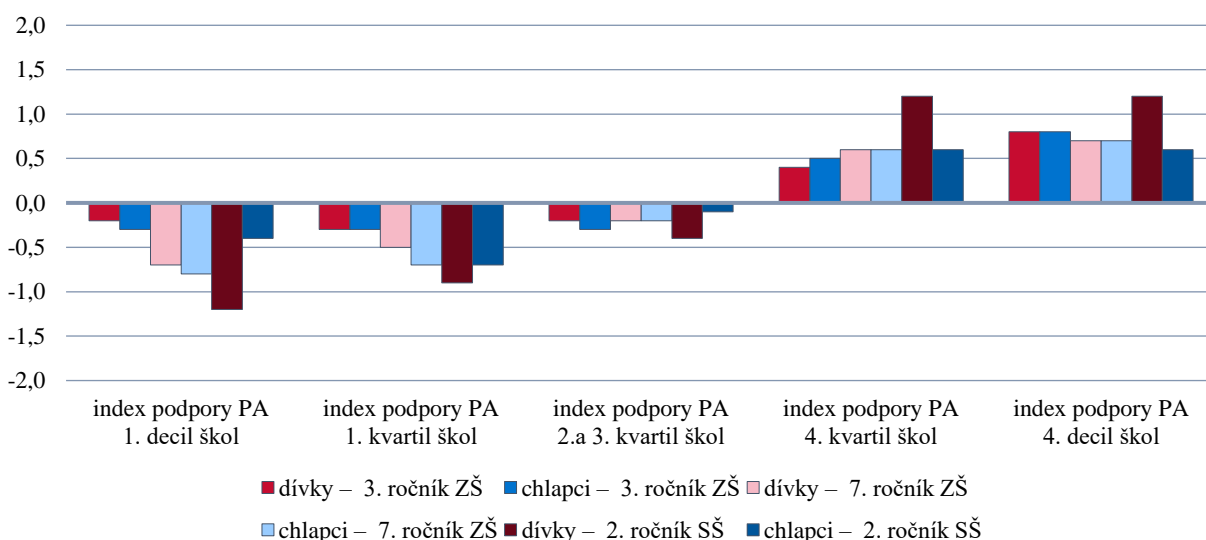
účastnících se žáků. Kladné hodnoty tak znamenají v průměru lepší souhrnný výsledek žáků dané skupiny škol ve všech čtyřech testech, než dosáhli všichni žáci České republiky.

Vlastní hodnocení ukazuje lepší výsledek žáků těch škol, které jsou charakteristické vyšší hodnotou indexu podpory pohybových aktivit žáků (graf 43). Velikost rozdílů přitom může být ovlivňována následujícími mechanismy:

- Síla vztahů (korelací) mezi dílčími oblastmi podpory pohybových aktivit žáků je různá, školy tak využívají různé oblasti podpory pohybových aktivit žáků s předpokladem utváření vyrovnávacího efektu. Takto například školy s horšími prostorovými a materiálními podmínkami mohou být schopny takový nedostatek nahradit prací učitele.
- Hodnocení nebere do úvahy další faktory, které ovlivňují pohybové aktivity žáků. Mezi takové faktory patří také výhody menších škol (např. účast vyššího podílu žáků na pohybových aktivitách), které jsou přitom charakteristické horšími kvalitativními charakteristikami hodnocených opatření podpory pohybových aktivit žáků (např. prostorové a materiální podmínky, širě nabízených aktivit pro sport a pohybové aktivity).
- Rozdíly mezi školami ve výsledcích žáků jsou relativně nižší než rozdíly uvnitř škol, přičemž hodnocení je provedeno právě na úrovni školy.

Při zohlednění těchto zjištění je velikost rozdílů ve výsledcích žáků vzhledem k indexu podpory pohybových aktivit žáků lépe srozumitelná.

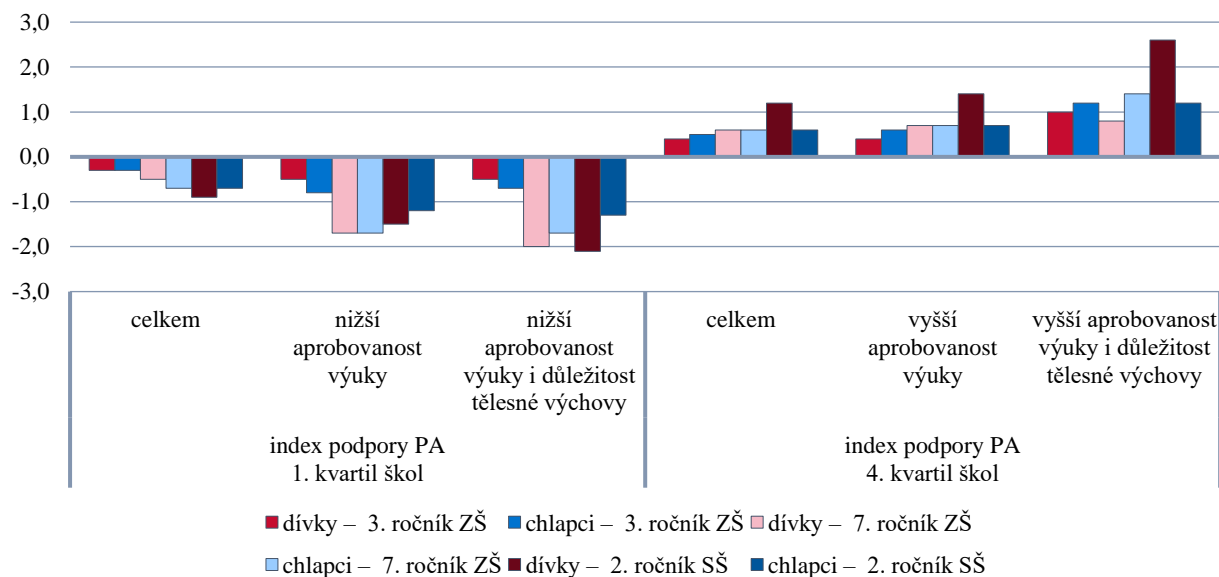
GRAF 43 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané kategorie indexu podpory pohybových aktivit žáků souhrnně ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

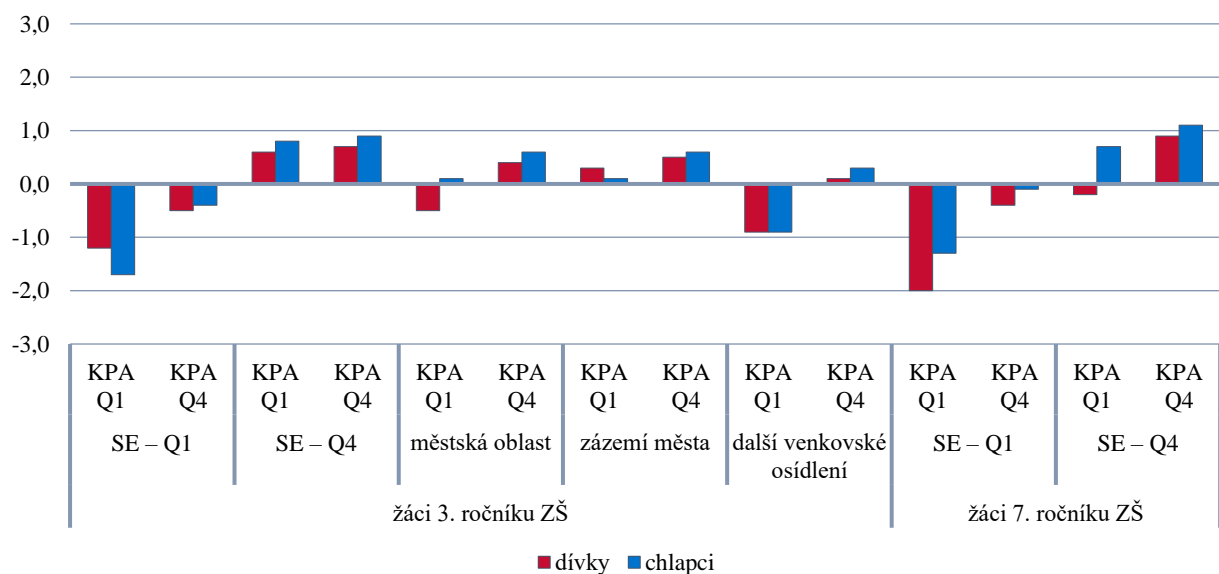
O důležitosti celostního přístupu škol k podpoře pohybových aktivit žáků však svědčí některá doplňující zjištění. Takto se především rozdíly v průměrném počtu bodů ve čtyřech řešených testech testové baterie *Unifittest (6-60)*, které dosáhli žáci škol s odlišnou hodnotou indexu podpory pohybových aktivit, zvyšují, pokud je do hodnocení přidán faktor aprobovanosti výuky. Pozitiva komplexního přístupu k podpoře pohybových aktivit žáků tak jsou výrazně zesílena ve spojení se znalostmi a dovednostmi aprobovaného učitele. K dalšímu zesílení tohoto efektu pak dochází v situaci, kdy vedení školy přikládá tělesné výchově vysokou důležitost. Za pozornost stojí velmi vysoké rozdíly v případě dívek 2. stupně základní školy (graf 44).

Konečně poukažme ještě na jeden poznatek charakterizující vztah mezi průměrným počtem bodů ve čtyřech řešených testech testové baterie *Unifittest (6-60)*, indexem podpory pohybových aktivit žáků a socioekonomickými charakteristikami lokality školy. Takto se ukazuje, že komplexně pojímaná podpora pohybových aktivit žáků hraje vyšší roli v případě žáků 3. a 7. ročníku základních škol, jejichž lokalita se vyznačuje horšími socioekonomickými charakteristikami (graf 45). Dobře nastavený systém podpory pohybových aktivit žáků se takto jeví jako kompenzující prvek socioekonomického znevýhodnění a naopak nedostatečná podpora pohybových aktivit žáků má na jejich tělesnou zdatnost významnější vliv než v případě žáků škol umístěných v lokalitách s lepšími socioekonomickými charakteristikami. V případě žáků 2. ročníku středních škol se důležitým faktorem ukazuje být převažující obor vzdělání, který opětovně úzce souvisí se socioekonomickým statusem školy. I v tomto případě má komplexně nastavená podpora pohybových aktivit žáků kompenzační efekt, nicméně působení jiných vlivů vede k zachování oborových rozdílů. Na tento jev má vliv také ta skutečnost, že celková podpora pohybových aktivit žáků škol s převažující výukou nematuritních oborů je častěji hodnocena hůře, než je tomu v případě škol s převažující výukou maturitních oborů.

GRAF 44 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané kategorie indexu podpory pohybových aktivit žáků, aprobovanosti výuky a důležitosti tělesné výchovy ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest* (6-60)) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

GRAF 45 | Rozdíl průměrného počtu bodů, kterého dosáhli žáci ze škol dané kategorie indexu podpory pohybových aktivit žáků a charakteristiky území školy ve všech čtyřech testech (průměrné skóre testové baterie *Unifittest* (6-60)) a průměrného počtu bodů, kterého souhrnně ve všech čtyřech testech dosáhli všichni žáci (rozdíl v počtu bodů)

Pozn.: SE – Q1 – 1. kvartil vzhledem k socioekonomickým charakteristikám území školy; KPA – Q1 – 1. kvartil vzhledem k indexu podpory pohybových aktivit žáků; SE – Q4 – 4. kvartil vzhledem k socioekonomickým charakteristikám území školy; KPA – Q4 – 4. kvartil vzhledem k indexu podpory pohybových aktivit žáků

Celkově se s ohledem na uvedená zjištění jeví jako důležité věnovat podpoře pohybových aktivit žáků vysokou pozornost, a to včetně zohlednění specifík různých typů škol. Za výhodný lze v tomto ohledu považovat koncepční přístup usilující o zavádění širšího portfolia způsobů podpory pohybových aktivit („Aktivní škola“). Takový přístup je ovšem relevantní nejen na úrovni školy, ale rovněž na vyšší systémové úrovni. Národní zpráva o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže z roku 2022 nicméně označuje systémový koncepční přístup k podpoře pohybových aktivit za dosud nevyužitou příležitost.¹²⁴

¹²⁴ Gába et al. (2022a).

5

Závěry a doporučení

5 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

5.1 Závěry

Ve srovnání s poznatky z tematického šetření České školní inspekce v roce 2015/2016 nedošlo, podobně jako v dalších oblastech hodnocení, k zásadním změnám ve sledovaných znacích prostorových podmínek základních a středních škol k podpoře pohybových aktivit žáků. Opakuje se tak pozitivní zjištění o převážně dostatečných prostorových podmínkách škol pro realizaci tělesné výchovy. Přesto však 33 % učitelů tělesné výchovy středních škol, 27 % učitelů tělesné výchovy 2. stupně základní školy a 22 % učitelů tělesné výchovy 1. stupně základní školy nepovažuje stávající prostorové podmínky školy pro potřeby tělesné výchovy za dostatečné, přičemž se také ukazuje:

- Za nejčastější problém prostorových podmínek škol pro tělesnou výchovu byla učiteli označena nedostatečná velikost tělocvičny či sportovní haly, dále pak absence atletické dráhy či venkovního hřiště.
- Vyšší nedostatky prostorových podmínek škol pro tělesnou výchovu nebo vyšší nespokojenost učitelů byly zaznamenány v případě malých škol s nižším počtem žáků, v případě škol využívajících pronajatá (nikoliv vlastní) sportoviště a v případě škol umístěných v územích s vyšším populačním tlakem na existující kapacity (např. zázemí pražské aglomerace).

Existující rezervy v prostorových podmínkách základních a středních škol pro realizaci tělesné výchovy se mohou nepříznivě projevovat jak v naplňování výstupů příslušných rámcových vzdělávacích programů, tak v nevyužití potenciálu pro podněcování žáků k pohybovým aktivitám. Základní materiální vybavení pro pohybové aktivity (míče, švihadla) bylo školami hodnoceno vesměs jako dostatečné, vyšší podíl škol spatřoval rezervy v dalším vybavení, a to včetně pomůcek pro zdravotní tělesnou výchovu.

Necelá pětina odpovídajících učitelů nevystudovala tělesnou výchovu v rámci své přípravy na učitelské povolání, vyšší zastoupení neaprobovaných učitelů (30 %) je přitom možné zaznamenat v případě 2. stupně základní školy. Silněji byl problém výuky vedené neaprobovaným učitelem pociťován v případě učitelů menších škol a také středních škol s převažující výukou nematuritních oborů vzdělání. Bylo zaznamenáno několik pozitiv spojených s vedením výuky aprobovaným učitelem:

- častější účast těchto učitelů na organizování mimoškolních sportovních akcí nebo pohybových aktivit pro žáky své školy;
- vyšší četnost pozitivních znaků charakterizujících průběh výuky;
- častější využití různých možností podpory pohybových aktivit žáků školami s vyšší aprobovaností výuky (např. organizace pravidelných zájmových sportovních kroužků, zapojení žáků ve sportovních programech či soutěžích).

Některé rozdíly byly zaznamenány mezi učiteli s kvalifikací pro 1. stupeň základní školy na jedné straně a učiteli 2. stupně základní školy a střední školy s aprobační pro tělesnou výchovu.

Nejčastější formou osobního a profesního rozvoje učitelů tělesné výchovy jsou méně formalizované způsoby vzdělávání – samostudium a konzultace s kolegy z jiných škol, pozitivní je možnost většiny učitelů využít poznatky z aktivního provozování sportu. DVPP se zaměřením na tělesnou výchovu a rozvoj pohybových dovedností absolvovala v posledních třech letech necelá polovina učitelů tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a na střední škole a jen pětina učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy. Za nedostatečnou považuje nabídku DVPP přibližně třetina učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy a 40 % učitelů tělesné výchovy na 2. stupni základní školy a na střední škole. Hlavní výtky jsou směřovány vůči četnosti a zaměření nabídky DVPP, přičemž témata, která by učitelé tělesné výchovy uvítali, jsou různorodá: (a) motivace, aktivizace a utváření kladného vztahu žáků ke sportu a pohybu; (b) didakticko-metodická témata s důrazem na inspiraci a nápady, nové trendy a praktické zaměření vzdělávání; (c) témata spojená se zdravotní tělesnou výchovou; a (d) bezpečnost tělesné výchovy, včetně související legislativy.

Významný podíl učitelů tělesné výchovy na 1. stupni základní školy (16 %), 2. stupni základní školy (45 %) i na střední škole (40 %) působí při sportovní přípravě dětí mimo školní výuku, nejčastěji v pozici trenéra sportovního oddílu, častá je rovněž účast učitelů tělesné výchovy na organizování mimoškolních sportovních akcí nebo pohybových aktivit pro žáky své školy. Učitelé tělesné výchovy tak plní důležitou roli pro rozvíjení pohybových aktivit ve škole i v širší komunitě.

Učitelé tělesné výchovy vnímají přístup vedení školy k tomuto předmětu příznivě – téměř 90 % učitelů uvedlo, že vedení školy považuje tělesnou výchovu za důležitý či velmi důležitý předmět. Posílení tělesné výchovy využitím disponibilní hodiny či nabídky dalšího volitelného nebo nepovinného předmětu se vztahem k tělesné výchově je však spíše omezené, a to silněji na 1. stupni základní školy a na středních školách.

Poznatky z hospitací realizovaných během inspekční činnosti ve školách potvrzují důležitost tělesné výchovy pro aktivitu žáků v hodinách v návaznosti na podmínky stanovené učitelem. Tento znak průběhu výuky se přitom na rozdíl od jiných předmětů neztrácí při průchodu žáků vzdělávací soustavou. Vedle pohybové aktivity mají hodiny tělesné výchovy zásadní význam také pro rozvoj sociálně-emočních dovedností žáků, kdy je oproti hodinám jiných předmětů častěji zaznamenána spolupráce žáků a jejich týmová práce, stejně jako práce s pravidly a utváření vztahu k férovému chování. Existující příležitosti v hodinách tělesné výchovy lze vnímat v posilování přínosné individualizace výuky a v posilování hlubších forem spolupráce na bázi cílené diskuse existujících možností. Jen čtvrtina učitelů tělesné výchovy nepovažuje výuku tohoto předmětu za rizikovou. Závažným zjištěním je, že za nejčastější zdroje rizik považují učitelé nízkou úroveň pohybových dovedností žáků a nepříznivý vztah žáků, potažmo jejich zákonných zástupců, k pohybovým aktivitám.

Základní i střední školy aktivně přistupují k utváření příležitostí pro pohybové aktivity žáků mimo pravidelné hodiny tělesné výchovy:

- Přes 80 % úplných základních škol a středních škol organizuje pro žáky lyžařský kurz. Další sportovní kurz či kurzy pořádá 43 % základních škol jen s 1. stupněm, 64 % úplných základních škol a necelých 95 % středních škol.
- Zájmové sportovní kroužky byly v období školního roku 2018/2019 a 1. pololetí školního roku 2019/2020 organizovány většinou základních škol, podíl středních škol byl nižší.
- Do školních sportovních soutěží i sportovních soutěží mezi školami se nezapojují žáci přibližně desetiny úplných základních škol i středních škol a přibližně čtvrtina základních škol jen s 1. stupněm.
- Většina základních škol (cca 80 %) se aktivně zapojila i do některého pro ně vytvořeného sportovního programu. Nejčastěji se jednalo o programy McDonald's Cup a Sazka Olympijský víceboj.
- Spolupráci s některou ze sportovních či jiných volnočasových organizací aktivních v oblasti sportu má nastavenou přibližně 90 % základních škol a 70 % středních škol. Alespoň občasnou spolupráci s významnými sportovci uvedlo 42 % základních škol a 44 % středních škol.
- Příznivý je postoj především základních škol k podpoře pohybové aktivity žáků mimo hodiny tělesné výchovy (např. o přestávkách, ve volných hodinách), přibližně tři čtvrtiny základních a středních škol také podporuje aktivní formu dopravy žáků mezi školou a místem bydliště.

Zjištěný podíl žáků, kteří nevyužívají aktivní formy dopravy mezi školou a místem bydliště, dokládá existenci potřeb pro posilování vazby mezi existujícími příležitostmi k pohybové aktivitě a zapojením žáků do takové aktivity. Zde lze zaznamenat výhodu malých škol, kde je snazší aktivovat pro omezenější nabídku podpory vyšší podíl žáků školy. V případě placených školních pohybových aktivit mohou existovat ekonomické překážky účasti některých žáků, možnost finanční či materiální podpory přitom není na většině škol nabízena.

Nepříznivě je nutné hodnotit tu skutečnost, že podíl dívek i chlapců, jejichž výsledek spadá do kritické zóny zdatnosti, je vysoký a zároveň narůstá s vyšším ročníkem studia. Nepříznivě se především jeví výsledek žáků ve vytrvalostním člunkovém běhu, tj. v testu aerobní vytrvalosti (kardiorespirační zdatnosti) žáků. Zjištěné poznatky opodstatňují úvahy o významnosti zdravotních rizik a asociovaných rizik zranění spojených nejen s realizací tělesné výchovy ve školách, ale také se zvládnutím pohybových úkolů v běžném životě. S ohledem na vysokou četnost situací, kdy byl výsledek žáků kategorizován v kritické zóně zdatnosti, je nutné považovat potřebu posilování pohybové aktivity žáků za do značné míry systémovou.

Potvrzují se očekávaná zjištění, kdy chlapci dosáhli v průměru lepších výsledků ve všech srovnatelných testech než dívky, ve vyšších ročnících se rozdíl mezi dívkami a chlapci zvyšují. Podle očekávání lze pozorovat lepší průměrné výsledky žáků ve vyšším ročníku, s výjimkou srovnání hodnot dívek 7. ročníku základní školy a 2. ročníku střední školy. Žáci vyšších ročníků a dívky pak dosáhly horšího celkového skóre testové baterie než žáci nižších ročníků, respektive chlapci. Nejvyšší rozdíly byly zaznamenány ve výsledcích žáků všech tří sledovaných ročníků ve vytrvalostním člunkovém běhu a ve výsledcích žáků 2. ročníku středních škol v disciplíně shyb / výdrž ve shybu.

Výsledky ukazují zhoršení tělesné zdatnosti současných žáků ve srovnání s výsledky žáků z dřívějších šetření i se středními hodnotami norem testů využití testové baterie. Nejvíce zřetelné je zhoršení výsledků ve vytrvalostním člunkovém běhu, v případě silově orientovaných testů jsou závěry komplexnější. Dále lze zaznamenat zřetelnější zhoršení výsledků žáků vyšších ročníků studia, především pak 2. ročníku střední školy, a celkové zvýšení rozdílu (variability) ve výsledcích žáků. S ohledem na výsledky žáků ve vytrvalostním člunkovém běhu se ukazuje potřeba

častějšího zařazování pohybových aktivit vykonávaných s vyšší intenzitou, k čemuž jsou vhodnější větší vnitřní i vnější prostory.¹²⁵

V perspektivě mezinárodního srovnání s normami vytvořenými v rámci nadnárodních evropských projektů dosahují české dívky i chlapci vyšších hodnot percentilových výsledků ve skoku dalekém, srovnatelných či lepších výsledků v člunkovém běhu 4 × 10 metrů a většinou o něco nižších hodnot percentilových výsledků ve vytrvalostním člunkovém běhu (především ve vyšších ročnících). Uvedená zjištění je ovšem potřeba interpretovat s opatrností s ohledem na možné metodické odlišnosti různých šetření.

Zjištění týkající se dosažených výsledků žáků dobře korespondují s poznatky jiných studií, které se týkají ať již tělesné zdatnosti žáků, nebo faktorů tělesnou zdatnost žáků ovlivňujících: (a) opakovaně zaznamenané tendence dlouhodobého poklesu tělesné zdatnosti žáků; (b) významné zvýšení podílu dívek i chlapců s nadváhou či obezitou; (c) nepříznivý vývoj celkové pohybové aktivity českých dětí, především pak dospívajících ve věku 14 až 17 let; a (d) výrazné rezervy v oblasti motivace dětí, především dospívajících, k pohybu s předpokladem různé vnitřní motivace dosahovat v testech tělesné zdatnosti co nejlepších výsledků.

Detailní posouzení asociací, či dokonce příčinných souvislostí mezi školní podporou pohybových aktivit žáků a dalšími kontextovými ukazateli na jedné straně a tělesnou zdatností žáků na straně druhé není s ohledem na povahu a rozsah sbíraných dat možné, přesto však lze v tomto ohledu formulovat alespoň některé základní poznatky, a to s využitím ukazatele průměrné hodnoty dosaženého skóre testové baterie *Unifittest (6-60)*:

- Z krajského hlediska dosáhli horších výsledků dívky i chlapci škol umístěných v Karlovarském a Ústeckém kraji, a to bez ohledu na ročník studia. Ve 3. ročníku základní školy dosáhli o něco lepších výsledků žáci škol umístěných v zázemí měst, v 7. ročníku základní školy pak žáci městských škol, o něco horších výsledků naopak dosáhli žáci základních škol umístěných v dalším venkovském osídlení.
- V 7. ročníku základní školy i v 2. ročníku střední školy dosáhli lepších výsledků žáci základních i středních škol s převažující výukou gymnaziálních oborů vzdělání. Horších výsledků dosáhli žáci středních škol s převažující výukou nematuritních oborů vzdělání a žáci 2. stupně velikostně nejmenších základních škol.
- V kontextu dvou předchozích poznatků jsou srozumitelné o něco horší výsledky žáků 3. i 7. ročníku, jejichž školy byly zařazeny do kvartilu s nejméně příznivými socioekonomickými charakteristikami lokality školy, a to i při kontrole typu osídlení v případě žáků 3. ročníku, respektive převažujícího oboru vzdělání v případě žáků 7. ročníku.
- Lepší výsledek byl zaznamenán v případě žáků těch škol, které jsou charakteristické vyšší úrovní poskytované podpory pohybových aktivit svých žáků, přičemž výsledkové rozdíly se prohlubují v případě interakce takové podpory s vyšší aprobovaností učitele a s vyšší důležitostí, která je tělesné výchově přikládána ze strany vedení školy. Takto koncipovaná podpora se navíc zdá důležitější v případě těch základních škol, které jsou umístěny v lokalitách s horšími socioekonomickými charakteristikami.

S ohledem na uvedená zjištění je důležité věnovat podpoře pohybových aktivit žáků vysokou pozornost, a to včetně zohlednění specifik různých typů škol a odlišností žáků různého věku a pohlaví (např. preferované pohybové aktivity). Za výhodný lze v tomto ohledu považovat koncepční přístup usilující o uplatňování různých způsobů podpory pohybových aktivit, přičemž takový přístup je relevantní nejen na úrovni školy, ale rovněž na vyšší systémové úrovni. Zároveň platí, že i školy s horším prostorovým a materiálním vybavením mohou tento nedostatek kompenzovat např. kvalitou práce učitele.

Konečně je potřeba uvést, že slabou stránkou realizovaného šetření je otázka motivace učitelů i žáků podstoupit testování, což souvisí také s celkovým postojem k záměru testovat zdatnost. Pro správnou interpretaci a pochopení výsledků je nutné zohlednit i tu skutečnost, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohli testování podstoupit dobrovolně. Přesto však data svým rozsahem poskytují cennou evidenci o situaci českých žáků. Data mají rovněž potenciál pro další analýzy, které však svým rozsahem jdou již nad rámec této zprávy. Případná významná zjištění budou dodatečně uveřejněna.

¹²⁵ Takto například Bunc (2007) uvádí, že intervenční pohybové programy v rozsahu alespoň tří hodin týdně jsou u zdravých dětí i u dětí s hendikepem ve školním prostředí realizovatelné a „vyvolají“ měřitelné změny jejich zdatnosti (aerobní i tělesné), a to za předpokladu, že převažuje intenzita zatížení vyšší než cca 85 % maximální srdeční frekvence.

5.2 Doporučení

Doporučení pro školy – úroveň základní školy

- Na úrovni vedení školy vytvářet a rozvíjet koncept Aktivní školy – tělesná výchova, sportovní kroužky a zájmové vzdělávání s pohybovými aktivitami, sportovní akce, otevřenost a dostupnost sportovišť mimo výuku, podpora pohybových aktivit mimo výuku, pohybové chvílky ve výuce jiných předmětů než tělesná výchova.¹²⁶
- Využít disponibilní hodiny k rozšíření výuky tělesné výchovy a posílit zdravotní zaměření tělesné výchovy (pro žáky najít vhodné atraktivní označení).
- Podporovat zvyšování kvality výuky tělesné výchovy jako součásti vzdělávací oblasti Člověk a zdraví s dílčími elementy:
 - aprobovaný učitel a aktivní pravidelná účast učitelů na kurzech DVPP, odborný a kariérní růst učitelů tělesné výchovy;
 - moderní metody výuky;
 - výuka rozvíjející potenciál každého žáka (well-being ve výuce tělesné výchovy);
 - zaměření se především na rozvoj pozitivního vztahu žáků k pohybu (dovednosti i kondice);
 - bloková výuka třídních kolektivů (vícedenní kurzy) jako součást budování vztahů;
 - efektivní zohlednění místních podmínek školy.
- Podporovat zvyšování kapacity zájmového vzdělávání.
 - Využívat spolupráce se středisky volného času, trenéry, instruktory.
 - Neomezovat se pouze na tradiční sportovní pojetí, ale nabízet i aktivity pro nesportovně zaměřené děti (zvýšení pohybové aktivity).
 - Zařazovat pohybové aktivity do programu školních družin.
 - Věnovat pozornost nabídce pohybových aktivit dospívajícím žákům (12–15 let).
- Pořádat sportovní akce (sportovní den, sportovní soutěže, turistické akce).
 - Účastnit se místních sportovních akcí v oblasti sportu pro všechny.
 - Účastnit se školních sportovních soutěží.
 - Propagovat denní pohybové aktivity a vytvářet kampaně/výzvy pro žáky třídy/školy.
- Využívat areál školy pro podporu celodenní pohybové aktivity.
 - Odstraňovat bariéry.
 - Podporovat aktivní dopravu z/do školy (chůze, kolo, jiné).
 - Podporovat/vytvářet prostor pro aktivní přestávky ve výuce.
 - Vytvořit ve škole pohybové koutky.
 - Otevřít sportovní areál i pro neorganizované pohybové aktivity žáků mimo výuku.

¹²⁶ Pro inspirativní náměty viz např. metodické doporučení České školní inspekce k podpoře pohybových dovedností žáků v rámci různých školních aktivit ČŠI (2021b).

Doporučení pro školy – úroveň střední školy

- Brát sportovní a pohybové aktivity na středních školách jako druhou šanci (pro žáky, kteří opustili sport nebo neměli v místě docházky do základních škol dostatečnou nabídku).
- Zvážit zapojení volnočasových pedagogů do oblasti sportovních a pohybových aktivit, která není součástí výuky.
- Zvážit zřízení sportovního klubu při střední škole (zejména s ohledem na velikost školy).
- Vytvářet podmínky pro zařazování pohybových aktivit do denního pohybového režimu žáků.
- Vytvářet podmínky pro organizované i neorganizované (individuální) pohybové aktivity při školách a školských zařízeních.
- Rozvíjet středoškolské sportovní soutěže, najít vhodné formy soutěží včetně doplňujícího atraktivního programu pro mládež (mezitřídní a meziškolní rivalita).
- Využívat osvědčených prvků univerzitního sportu.
- Využívat samostatné aktivity žáků středních škol k vlastní organizaci společných aktivit (pouze vytvářet podmínky na škole).
- Ve výuce tělesné výchovy i mimo ni zdůrazňovat kondiční a zdravotní efekt pohybu.

Doporučení pro zřizovatele

- Podporovat dostupnost zájmového vzdělávání pro všechny žáky školy.
- Podporovat obnovu zaniklých a modernizaci stávajících sportovních zařízení.
- Vytvářet podmínky pro otevřenost školních sportovních areálů mimo výuku včetně víkendů a prázdnin (školní sportovní zařízení jako součást městských zařízení) – zajistit adekvátně správu školních sportovních zařízení pro co nejširší využití zejména dětmi a mládeží.
- Podporovat bezpečné zóny u škol, vytvářet podmínky pro aktivní transport do škol.
- Monitorovat inspirativní praxi na školách z hlediska podpory pohybových aktivit (a jiných s tělesnou výchovou souvisejících aktivit), jejich bonifikace a následné zprostředkování poznatků dalším školám, respektive učitelům tělesné výchovy.
- Podporovat spolupráci zřizovaných škol s externími aktéry působícími nejen v oblasti sportu, ale také v dalších souvisejících oblastech (např. zdravý životní styl), podporovat a zprostředkovávat komunikaci mezi školami a regionálními vzdělávacími institucemi.
- Podporovat školy při tvorbě a realizaci projektů v oblastech sportu, pohybových aktivit a zdravého životního stylu žáků.

Doporučení pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- S ohledem na dosažené výsledky českých žáků a v kontextu poznatků dalších studií věnovat stavu, vývoji a podpoře tělesné zdatnosti dětí a žáků i specifickým potřebám různých skupin škol systémovou pozornost, a to včetně zohlednění širších ekonomických a společenských přínosů, které vyšší tělesná zdatnost dětí a žáků přináší. Respektovat důležitost tělesné výchovy nejen pro pohyb a zdraví žáků, ale také pro rozvíjení jejich dalších sociálně-emočních dovedností (např. spolupráce a týmová práce žáků, respektování pravidel a fair play), a to již od raného věku dítěte. Reflektovat potřebu zvyšování povědomí o problematice v celé společnosti.
- Rozšířit kompetenci rezortního sportovního centra o metodickou podporu pohybových aktivit na školách v regionálním školství a vytvořit podmínky pro tuto činnost.
- Usilovat o vysokou kvalitu tělesné výchovy ve školách prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů.
 - Projednat změny pregraduální přípravy učitelů tělesné výchovy s fakultami vzdělávajícími učitele, vyměňovat si informace o potřebách škol v oblasti tělesné výchovy ve vazbě na korekce profesní přípravy budoucích učitelů.
 - Ve spolupráci s fakultami vzdělávajícími učitele a s nestátními neziskovými organizacemi zaměřit vzdělávací kurzy v DVPP zejména na neaprobované učitele všech stupňů škol a zohlednit také potřeby učitelů tělesné

- výchovy 1. stupně základní školy, kteří nevystudovali tělesnou výchovu v rámci jednooborového nebo víceoborového studia pro základní či střední školy.
- V nabídce DVPP klást důraz na témata, v nichž jsou pocíťovány nejvyšší potřeby učitelů tělesné výchovy různých stupňů vzdělávání včetně legislativních otázek souvisejících s bezpečností v hodinách tělesné výchovy a při dalších pohybových aktivitách žáků.
 - Ve spolupráci s fakultami vzdělávajícími učitele a nestátními neziskovými organizacemi aktualizovat a zvýšit dostupnost metodických materiálů pro učitele tělesné výchovy.
 - Zajistit dostupnost pohybových aktivit v zájmovém vzdělávání bez ohledu na socioekonomický status žáka a velikost obce.
 - Věnovat pozornost vlivu socioekonomického statusu žáka školy, velikosti obce a velikosti školy na dostupnost volnočasových pohybových aktivit v zájmovém vzdělávání.
 - Provést další detailní zjištění vlivu socioekonomického statusu žáků na účast v zájmovém vzdělávání.
 - Připravit nástroje pro podporu pohybových volnočasových aktivit v oblastech/školách s nízkým socioekonomickým statusem žáků.
 - Zvážit cílenou adresnou podporu na školách, kde jsou identifikovány problémy (nízký socioekonomický status žáka, nedostatečná kapacita zájmových pohybových aktivit), například podporou pohybového programu ve školních klubech, podporou pozice animátora školních pohybových aktivit či na úrovni územního celku cílenou podporou pohybových aktivit organizovaných středisky volného času nebo ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi zaměřenými na práci s touto cílovou skupinou.
 - Více využívat zájmových pohybových aktivit jako nástroje pro rozvoj potenciálu dětí včetně rozvoje vztahů.
 - Systémově řešit podporu pohybových aktivit v zájmovém vzdělávání ve strukturálně postižených regionech na úrovni školy (jedna škola v obci) nebo sítě škol (více škol v obci).
 - Připravit nový stabilní systém školních sportovních soutěží pro základní školy.
 - Ve spolupráci se zástupci učitelů tělesné výchovy připravit systém školních sportovních soutěží jako motivační nástroj pro zapojení dětí v třídních kolektivech do společných pohybových aktivit.
 - Důsledně uplatňovat princip zapojení co nejvíce žáků z jednoho třídního kolektivu, omezit výběrové soutěže, využívat sociální rozměr sportu pro rozvoj dobrých vztahů ve třídě (spolupráce, přátelství).
 - Nezaměňovat školní sportovní soutěže s náborovými akcemi klubů či výběrem talentů svazů.
 - Školní sport podporovat zejména na místní a regionální úrovni s cílem snížit náklady a zvýšit účast.
 - Ve spolupráci s Asociací krajů připravit nástroje pro zvýšení pohybových aktivit na středních školách.
 - Podporovat zvýšení nabídky a kapacity volnočasových pohybových aktivit.
 - Ověřit vhodný model zájmového vzdělávání pro žáky středních škol s možností cílené podpory vybraných aktivit.
 - Připravit systém středoškolských soutěží s ohledem na rozložení středních škol v regionech a s důrazem na krajskou soutěž (Pohár zřizovatele).
 - Zvyšovat kvalitu datové základny pro rozhodování založené na evidenci (např. pravidelné hodnocení úrovně tělesné zdatnosti žáků).
 - Iniciovat mezirezortní komunikaci z hlediska podpory pohybové aktivity a evidence zdatnosti.

6

Použitá literatura a zdroje informací

6 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE INFORMACÍ

Adamec, R. et al. (2021). *Bílá kniha. Analýzy a data o zdatnosti dětí v ČR*. Praha: Český olympijský výbor.

Agricola, A. et al. (2020). *Monitoring tělesné zdatnosti a pohybové aktivity žáků v České republice*. Praha: Vysokoškolské sportovní centrum Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Bailey, R. et al. (2022). The HEPAS Model: A Healthy and Physically Active School Model promoting physical activity and healthy lifestyles in school settings. In *Physical Education and Physical Activities of Children, Youth and Adults and Healthy Active Living*. Bratislava: Slovak Scientific Society for Physical Education and Sport, 229–238.

Bailey, R., Ries, F., Scheuer, C. (2023). Active schools in Europe – a review of empirical findings. *Sustainability*, 15. doi: 10.3390/su15043806.

Bunc, V. (2007). *Nadváha a obezita u českých dětí a mládeže, příčiny a možnosti nápravy*. Praha: Karolinum.

Bunc, V. (2008). Aktivní životní styl dětí a mládeže jako determinant jejich zdatnosti a tělesného složení. *Studia Kínanthropologica*, 9(1), 19–23.

Cale, L., Harris, J. (2009) Fitness testing in physical education – a misdirected effort in promoting healthy lifestyles and physical activity? *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14(1), 89–108.

Cohen, D. D., Voss, C., Sandercock, G. R. (2015). Fitness testing for children: Let's mount the zebra! *Journal of Physical Activity and Health*, 12(5), 597–603.

Colley, R. C. et al. (2019). Trends in physical fitness among Canadian children and youth. *Health Reports*, 30(10), 3–13.

ČŠI (2016). *Vzdělávání v tělesné výchově, podpora rozvoje tělesné zdatnosti a pohybových dovedností*. Praha: Česká školní inspekce.

ČŠI (2020). *Environmentální výchova na základních školách ve školním roce 2019/2020*. Praha: Česká školní inspekce.

ČŠI (2021a). *Distanční vzdělávání v základních a středních školách. Přístupy, posuny a zkušenosti škol rok od nástupu pandemie nemoci covid-19*. Praha: Česká školní inspekce.

ČŠI (2021b). *Inspirace pro podporu pohybových dovedností žáků v rámci různých školních aktivit*. Praha: Česká školní inspekce.

ČŠI (2022a). *Vztah velikosti školy a kvality vzdělávání*. Praha: Česká školní inspekce.

ČŠI (2022b). *Vyhodnocení výsledků vzdělávání žáků na úrovni 5. a 9. ročníků ZŠ*. Praha: Česká školní inspekce.

Delidou, E., Matsouka, O., Nikolaidis, C. (2016). Influence of school playground size and equipment on the physical activity of students during recess. *European Physical Education Review*, 22(2), 215–224.

Dollman, J., Norton, K., Tucker, G. (2002). Anthropometry, fitness and physical activity of urban and rural South Australian Children. *Pediatric Exercise Science*, 14(3), 297–312.

Drenowatz, C., Hinterkörner, F., Greier, K. (2020). Physical fitness in Upper Austrian children living in urban and rural areas: a cross-sectional analysis with more than 18,000 children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3), 1–12.

Drenowatz, C., Hinterkörner, F., Greier, K. (2021). Physical fitness and motor competence in upper Austrian elementary school children – study protocol and preliminary findings of a state-wide fitness testing program. *Frontiers in Sports and Active Living*. doi: 10.3389/fspor.2021.635478.

Durden-Myers, E. J., Keegan, S. (2019). Physical literacy and teacher professional development. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 90(5), 30–35.

Eberhardt, T., Bös, K., Niessner, C. (2022). Changes in physical fitness during the COVID-19 pandemic in German children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 1–13.

Emeljanovas, A. et al. (2020). Physical fitness and anthropometric values among Lithuanian primary school children: Population-based cross-sectional study. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 34(2), 414–421.

Fühner, T. et al. (2021). An update on secular trends in physical fitness of children and adolescents from 1972 to 2015: a systematic review. *Sports Medicine*, 51, 303–320.

Gába, A. et al. (2018). Results from the Czech Republic's 2018 report card on physical activity for children and youth. *Journal of Physical Activity and Health*, 15(s2), S338–S340.

- Gába, A. et al. (2022a). The Czech Republic's 2022 Report Card on Physical Activity for Children and Youth: A rationale and comprehensive analysis. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 20, 340–348.
- Gába, A. et al. (2022b). *Národní zpráva o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže 2022*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Gershenson, S., Langbein, L. (2015). The effect of primary school size on academic achievement. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 37(1S), 135–155.
- Giambona, F., Porcu, M. (2018). School size and students' achievement. Empirical evidences from PISA survey data. *Socio-Economic Planning Sciences*, 64, 66–77.
- Horváth, R., Petrikán, P., Ružbarská, I. (2020). Research into motion performance changes of primary school children over- a period of 20 years. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 10(1), 115–121.
- Hunt, E. et al. (2019). Income, race and its association with obesogenic behaviors of U.S. children and adolescents, NHANES 2003–2006. *Journal of Community Health*, 44(3), 507–518.
- Chytráčková, J. et al. (2002). *Unifittest (6-60): příručka pro manuální a počítačové hodnocení základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby mládeže a dospělých v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu.
- Janssen, M. et al. (2015). Effectiveness of the PLAYgrounds programme on PA levels during recess in 6-year-old to 12-year-old children. *British Journal of Sports Medicine*, 49(4), 259–264.
- Kalajas-Tilga, H. et al. (2020). Motivational processes in physical education and objectively measured physical activity among adolescents. *Journal of Sport and Health Science*, 9(5), 462–471.
- Kalman, M. et al. (2023). *České děti přibírají. Pětina z nich má problém s hmotností*. Olomouc: Zdravá Generace. [online]. Dostupné z: <<https://zdravagenerace.cz/reporty/obezita/>>.
- Kolimechkov, S., Petrov, L., Alexandrova, A. (2019). Alpha-fit test battery norms for children and adolescents from 5 to 18 years of age obtained by a linear interpolation of existing European physical fitness references. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 5(4), 1–14.
- Kosová, M. (2022). *Pohybová zdatnost dětí se stále zhoršuje. Nejhůř jsou na tom nejmenší školáci*. Praha: Český olympijský výbor. [online]. Dostupné z: <<https://www.olympijskytytym.cz/article/pohybova-zdatnost-deti-se-stale-zhorsuje-nejhur-jsou-na-tom-nejmensi-skolaci>>.
- Kutac, P. et al. (2022). Changes in the body composition of boys aged 11–18 years due to COVID-19 measures in the Czech Republic. *BMC Public Health*, 22(1), 1–10.
- Machado-Rodrigues, A. M. et al. (2012). Cardiorespiratory fitness, weight status and objectively measured sedentary behaviour and physical activity in rural and urban Portuguese adolescents. *Journal of Child Health Care*, 16(2), 166–177.
- Maříšková, M., Jelen, V. (2019). *Hlavní výstupy z Mimořádného šetření ke stavu zajištění výuky učitelů v MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Měkota, K. et al. (1995). *Unifittest (6-60): Test and Norms of Motor Performance and Physical Fitness in Youth and in Adult Age*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Měkota, K., Kovář, R. (1996). *Unifittest (6-60): manuál pro hodnocení základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby mládeže a dospělých v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Miguel-Etayo, D. et al. (2014). Physical fitness reference standards in European children: the IDEFICS study. *International Journal of Obesity*, 38(2), S57–S66.
- Moravec, R. et al. (1990). *Tělesný, funkční rozvoj a pohybová výkonnost 7-18ročné mládeže v ČSFR*. Bratislava: Slovšport.
- Morgan, P., Bourke, S. (2008). Non-specialist teachers' confidence to teach PE: the nature and influence of personal school experiences in PE. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 13(1), 1–29.
- Morton, K. L. et al. (2016). The school environment and adolescent physical activity and sedentary behaviour: a mixed-studies systematic review. *Obesity Reviews*, 17, 142–158.
- MŠMT (2023). *Doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění výuky plavání v základních školách*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

- Müllerová, D. et al. (2015). Dramatic decrease in muscular fitness in Czech schoolchildren over the last 20 years. *Central European Journal of Public Health*, 23, S9–S13.
- Musálek, M. et al. (2020). Impaired cardiorespiratory fitness and muscle strength in children with normal-weight obesity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24). doi: 10.3390/ijerph17249198.
- Nesbitt, D., Fisher, J., Stodden, D. F. (2021). Appropriate instructional practice in physical education: a systematic review of literature from 2000 to 2020. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 92(2), 235–247
- Nielsen, G. et al. (2012). School playground facilities as a determinant of children's daily activity: a cross-sectional study of Danish primary school children. *Journal of Physical Activity and Health*, 2012, 9, 104–114.
- Ortega, F. B. et al. (2011). Physical fitness levels among European adolescents: the HELENA study. *British Journal of Sports Medicine*, 45(1), 20–29.
- Ortega, F. B. et al. (2023). European fitness landscape for children and adolescents: updated reference values, fitness maps and country rankings based on nearly 8 million test results from 34 countries gathered by the FitBack network. *British Journal of Sports Medicine*, 57(5). doi: 10.1136/bjsports-2022-106176.
- Ouředníček, M., Špačková, P., Klsák, A. (2018). *Metodika sledování rozsahu rezidenční suburbanizace*. Pátá verze. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Urbánní a regionální laboratoř.
- Pate, R. R., Welk, G. J., McIver, K. L. (2013). Large-scale youth physical fitness testing in the United States: a 25-year retrospective review. *Pediatric Exercise Science* 25(4), 515–523.
- Pávek, F. (1977). *Tělesná výkonnost 7-19leté mládeže ČSSR*. Praha: Olympia.
- Procházka, B. et al. (2022). Zpráva o prvních předběžných výsledcích studie antropologických dat českých dětí v roce 2021. *Vox pediatrice*, 22(2), 13–14.
- Raistenskis, J. et al. (2015). Physical activity and sedentary screen time in obese and overweight children living in different environments. *Central European journal of public health*, 23, S37–S43.
- Revelle, W. (2019). *How to Use the psych Package for Factor Analysis and Data Reduction*. Evanston: Northwestern University.
- Roubal, E. M., Roubal, J. (1925). Tělesná vyspělost středoškolských žáků podle měření z r. 1923. *Anthropologie*, 1, 45–58.
- Sember, V. et al. (2018). Differences in physical activity and academic performance between urban and rural schoolchildren in Slovenia. *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine*, 7(1), 67–72.
- Scheerens, J., Hendriks, M., Luyten, H. (2014). School size effects: review and conceptual analysis. In *School Size Effects Revisited*. Berlin: Springer, 7–40.
- Sigmund, E. et al. (2020). Time-trends and correlates of obesity in Czech adolescents in relation to family socioeconomic status over a 16-year study period (2002–2018). *BMC Public Health*, 20. Doi: 10.1186/s12889-020-8336-2.
- Slate, J. R., Jones, C. H. (2005). Effects of school size: A review of the literature with recommendations. *Essays in Education*, 13(1), 1–24.
- Stadler-Altman, U. (2021). Indoors and Outdoors: schoolyards as learning and playing opportunities. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(S1), 553–559.
- Sylejmani, B. et al. (2019). Physical fitness in children and adolescents in rural and urban areas. *Journal of Human Sport and Exercise*, 14(4), 866–875.
- Tinazci, C., Emiroglu, O. (2009). Physical fitness of rural children compared with urban children in North Cyprus: a normative study. *Journal of Physical Activity and Health*, 6(1), 88–92.
- Truelove, S. et al. (2021). Factors that influence Canadian generalist and physical education specialist elementary school teachers' practices in physical education: a qualitative study. *Canadian Journal of Education*, 2021, 44(1), 203–231.
- Utesch, T., Zinner, J., Büsch, D. (2018). Stabilität der physischen Fitness im Kindesalter. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 48(3), 404–414.
- Venkunas, T. et al. (2017). Secular trends in physical fitness and body size in Lithuanian children and adolescents between 1992 and 2012. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 71(2), 181–187.

Tomkinson, G. R. et al. (2018). European normative values for physical fitness in children and adolescents aged 9–17 years: results from 2 779 165 Eurofit performances representing 30 countries. *British Journal of Sports Medicine*, 52(22), 1445–1456.

Tong, Z. et al. (2022). Multiscale impact of environmental and socio-economic factors on low physical fitness among Chinese adolescents and regionalized coping Strategies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 1–24.

Wei, T., Simko, V. (2021). *An Introduction to corrplot Package*. [online]. Available from: <<https://cran.r-project.org/web/packages/corrplot/vignettes/corrplot-intro.html>>.

Westerståhl, M., Barnekow-Bergkvist, M., Jansson, E. (2005). Low physical activity among adolescents in practical education. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 15(5), 287–297.

Wolfe, A. M., Lee, J. A., Laurson, K. R. (2020). Socioeconomic status and physical fitness in youth: Findings from the NHANES National Youth Fitness Survey. *Journal of Sports Sciences*, 38(5), 534–541.

Yildizer, G., Munusturlar, S. (2022). Differences in perceived physical literacy between teachers delivering physical education in schools: classroom teachers vs physical education teachers. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 27(6), 626–639.

Zinner, J. et al. (2022). *10 Jahre Berlin hat Talent*. Berlin: Institut für Leistungssport und Trainerbildung.

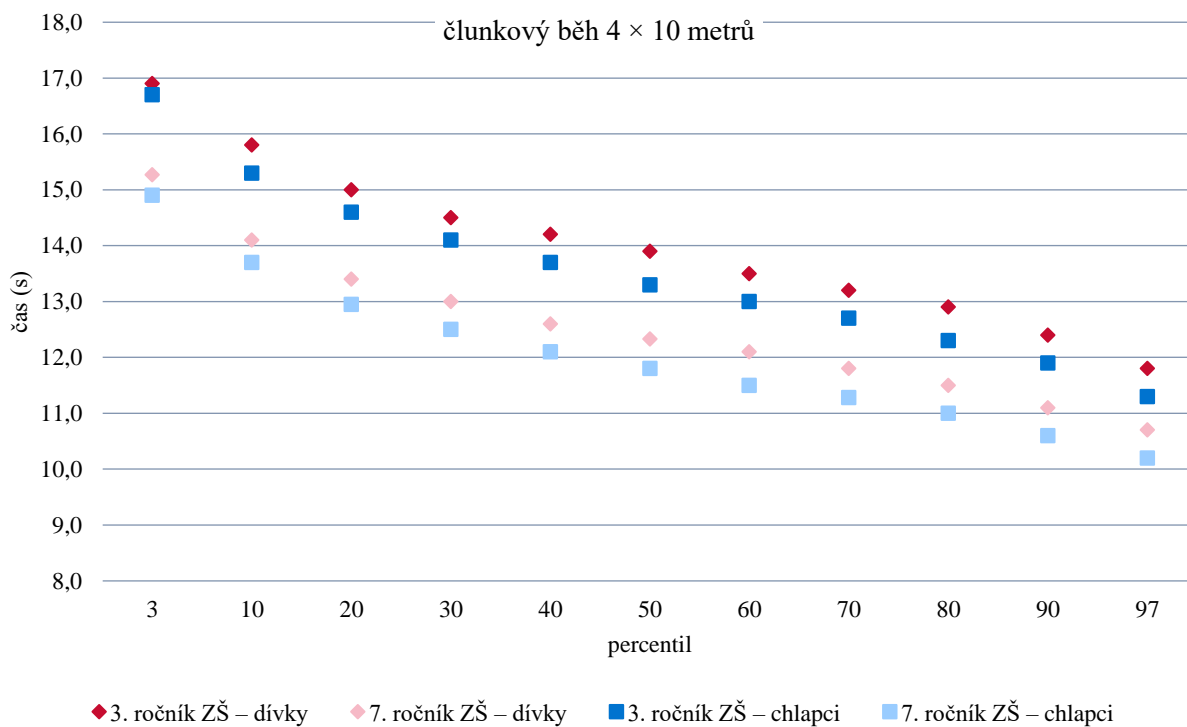
A large, hollow outline of the uppercase letter 'P' is positioned on the right side of the page. It is centered vertically relative to the horizontal bars. The letter is white with a thin black outline.Two thick, solid gray horizontal bars are located at the top of the page. The first bar starts from the left edge and ends just before the letter 'P'. The second bar starts just after the letter 'P' and extends to the right edge. They are parallel and have the same height and thickness.

Přílohy

PŘÍLOHY

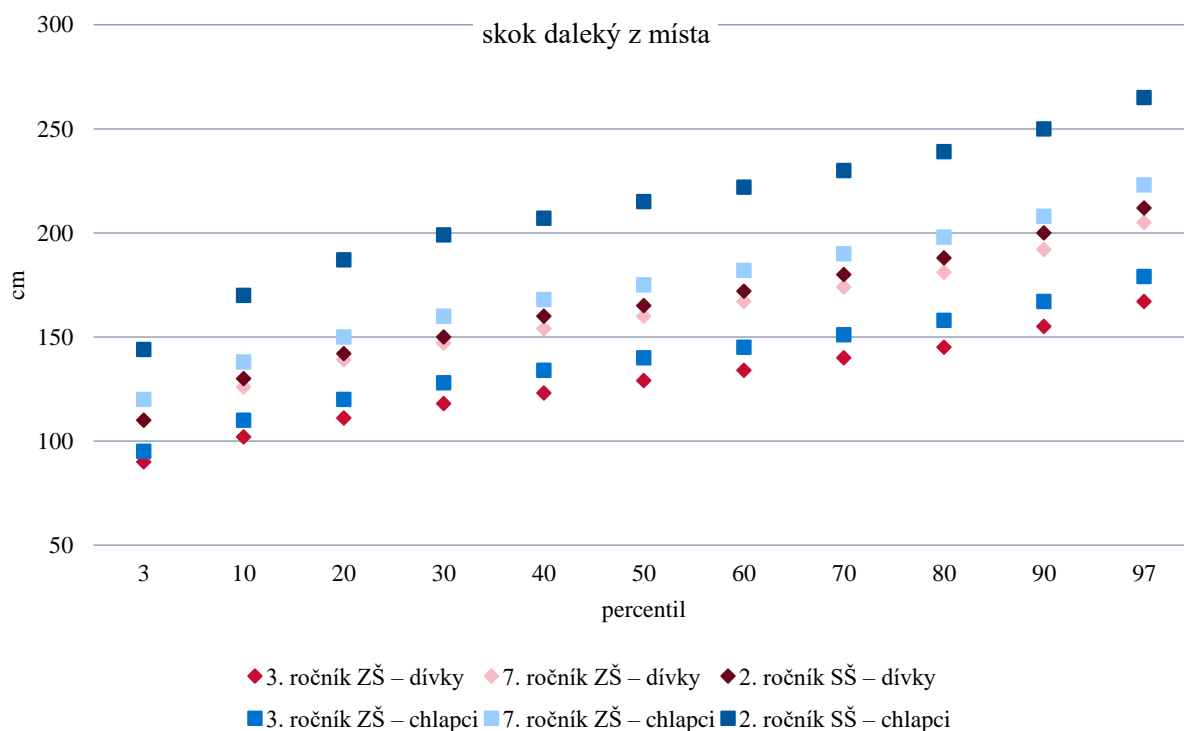
Příloha 1 – Percentilové výsledky žáků

GRAF 46 | Percentilové výsledky žáků – člunkový běh 4 × 10 metrů

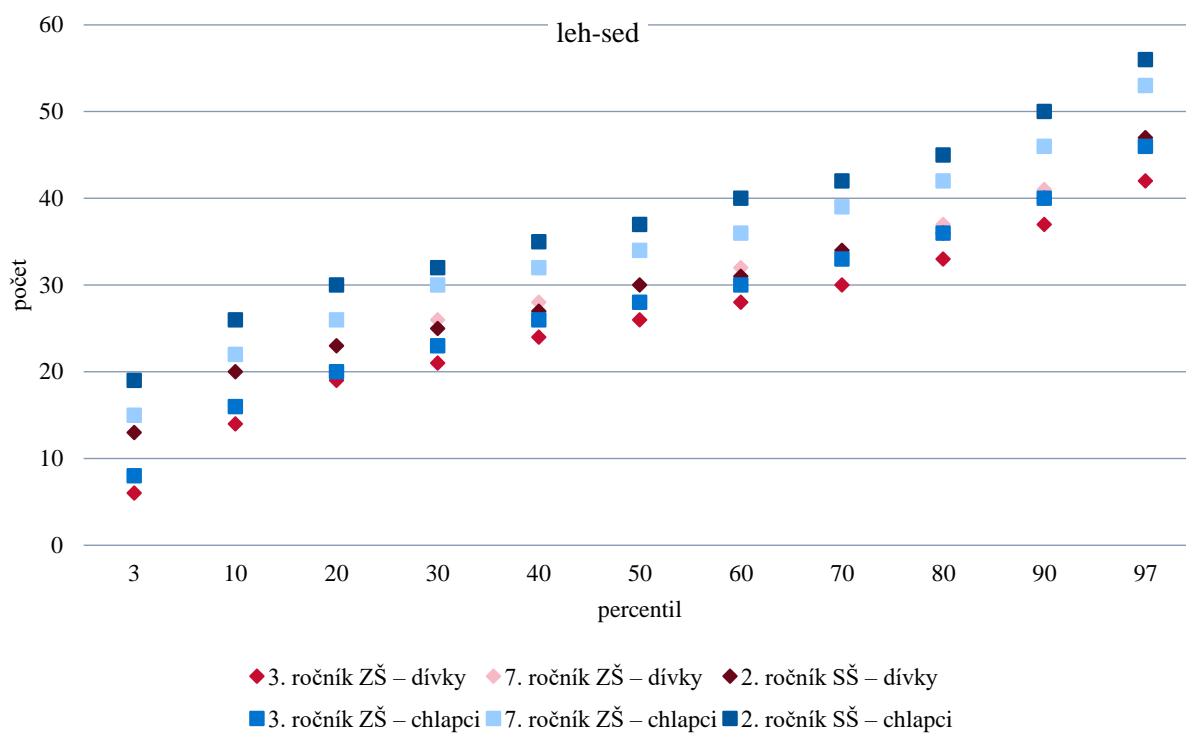

Pozn.: Nižší hodnoty znamenají lepší výsledek žáka.

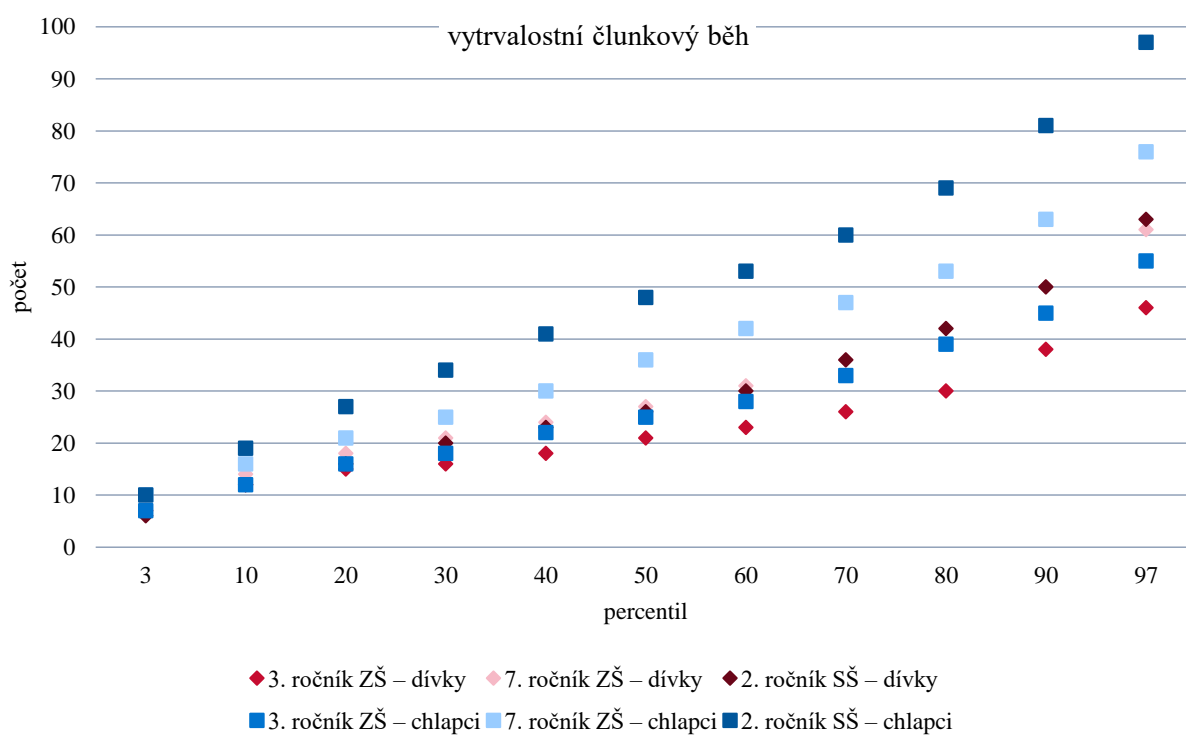
GRAF 47 | Percentilové výsledky žáků – skok daleký z místa

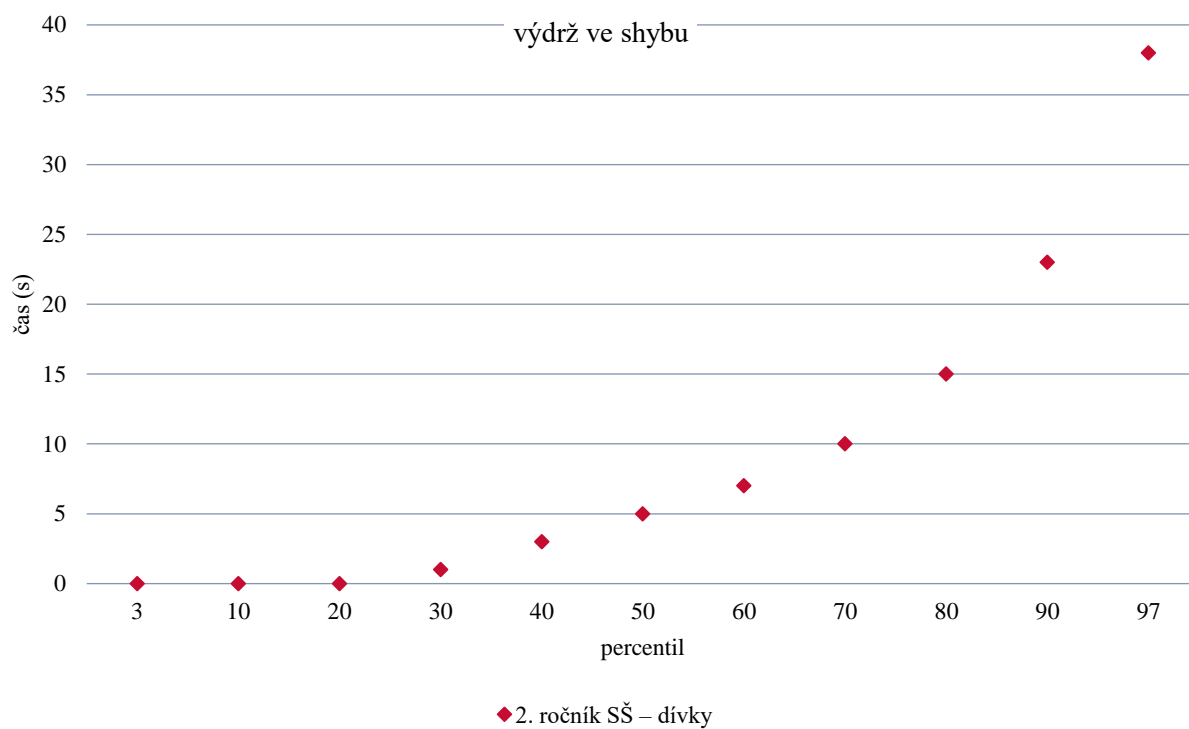
GRAF 48 | Percentilové výsledky žáků – leh-sed

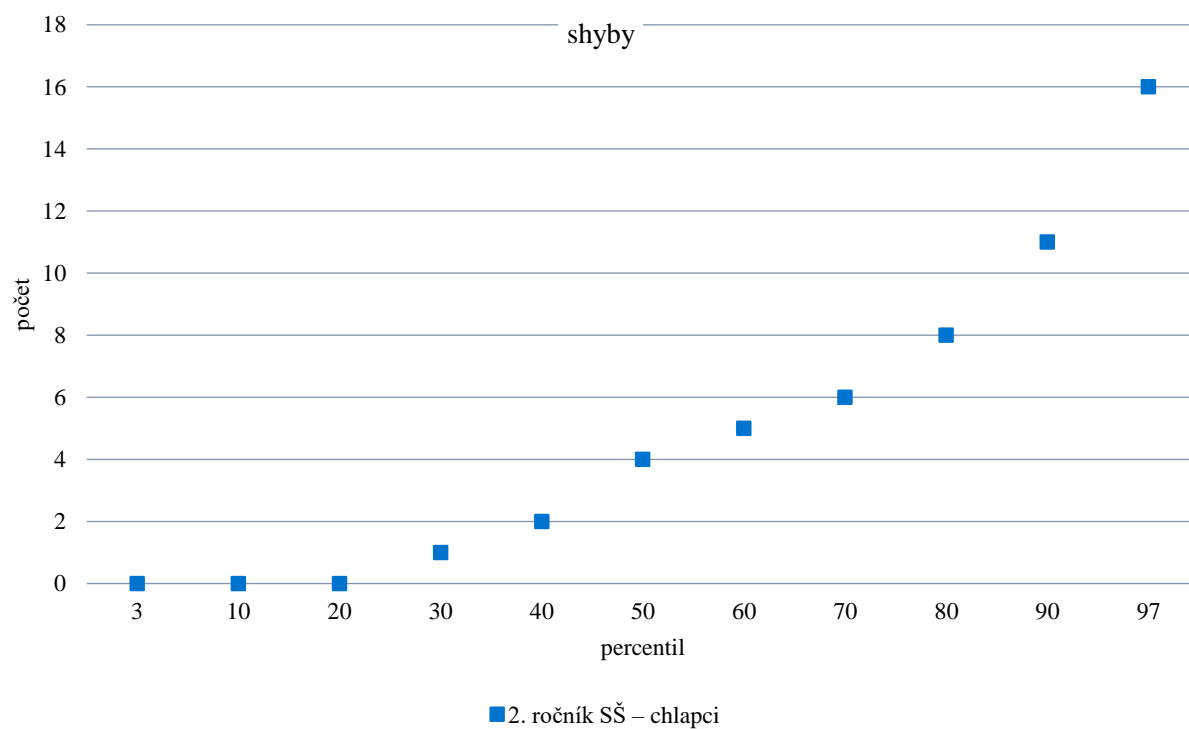
GRAF 49 | Percentilové výsledky žáků – vytrvalostní člunkový běh

GRAF 50 | Percentilové výsledky žáků – výdrž ve shybu

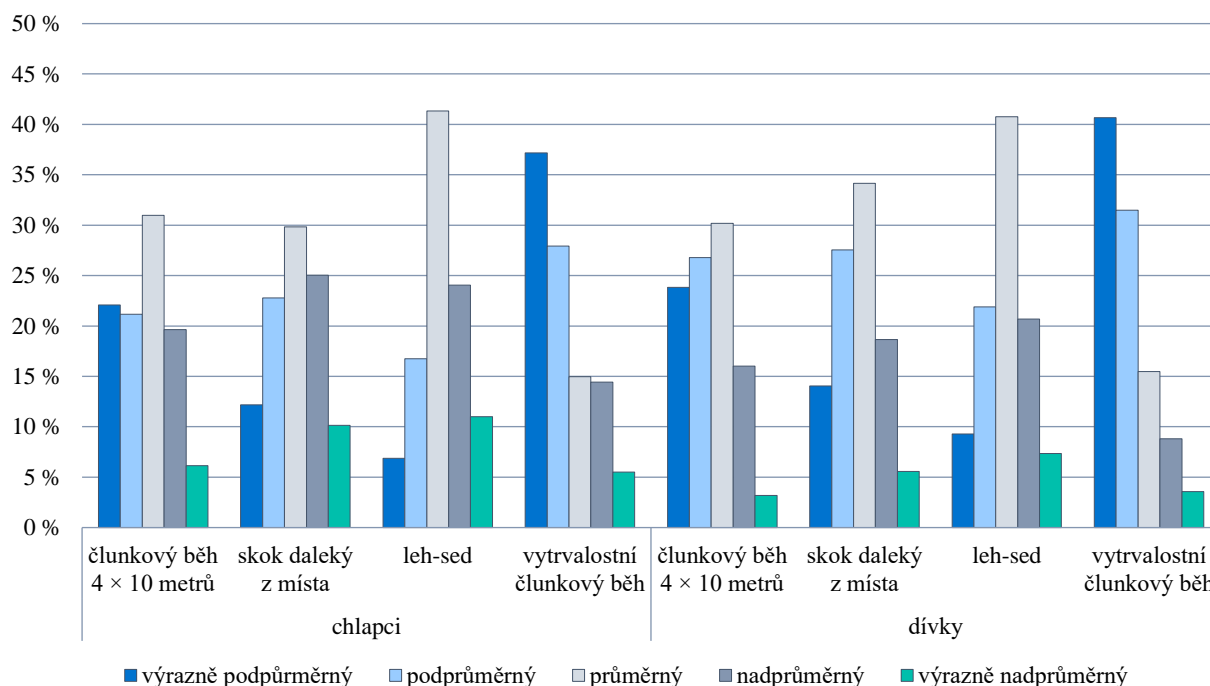

GRAF 51 | Percentilové výsledky žáků – shyby

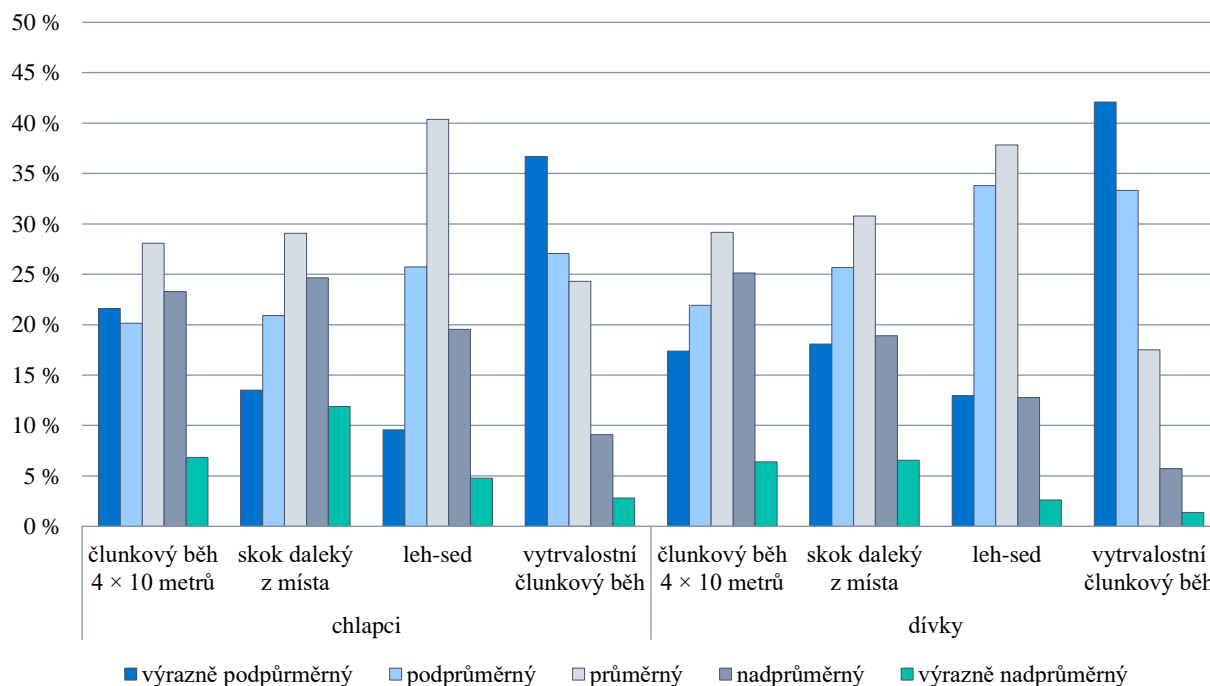
Příloha 2 – Hodnocení výsledků žáků v jednotlivých testech

GRAF 52 | Podíl žáků 3. ročníku základní školy podle dosaženého počtu bodů testu testové baterie *Unifittest (6-60)* – kategorie dosaženého výsledku (v %)

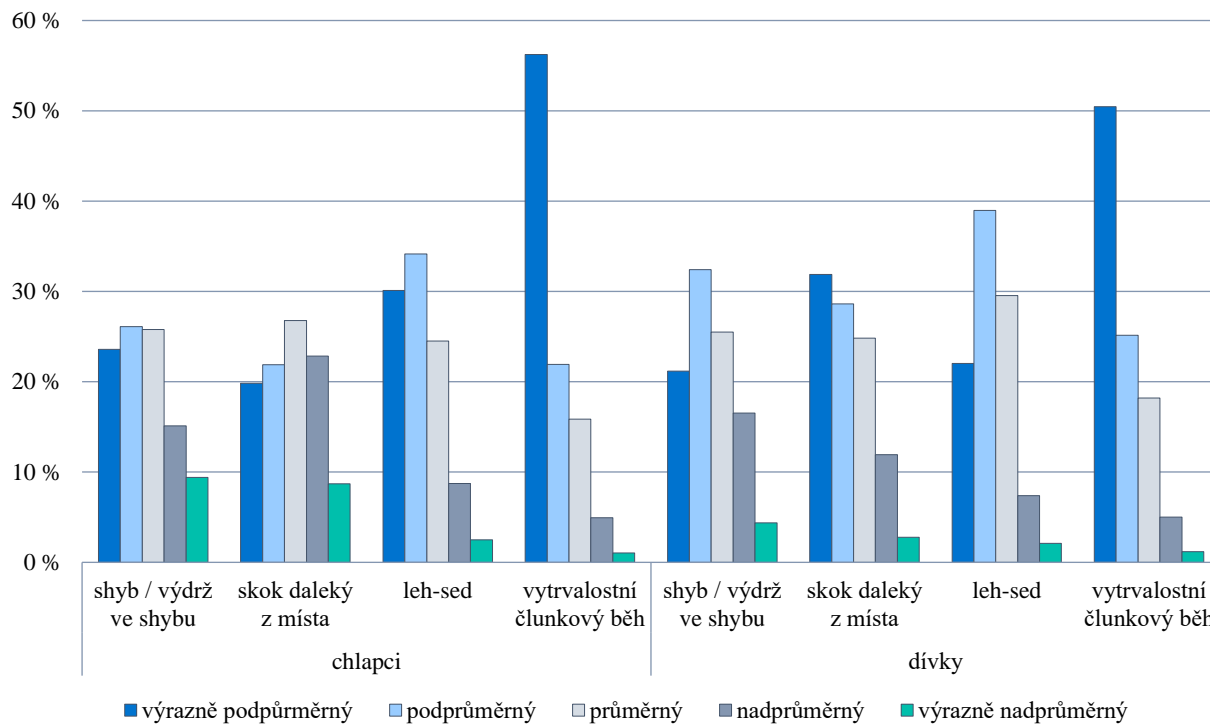
Pozn.: Výrazně podprůměrný výsledek – 1 či 2 body; podprůměrný výsledek – 3 či 4 body; průměrný výsledek – 5 či 6 bodů; nadprůměrný výsledek – 7 či 8 bodů; výrazně nadprůměrný výsledek – 9 či 10 bodů.

GRAF 53 | Podíl žáků 7. ročníku základní školy podle dosaženého počtu bodů testu testové baterie *Unifittest (6-60)* – kategorie dosaženého výsledku (v %)

Pozn.: Výrazně podprůměrný výsledek – 1 či 2 body; podprůměrný výsledek – 3 či 4 body; průměrný výsledek – 5 či 6 bodů; nadprůměrný výsledek – 7 či 8 bodů; výrazně nadprůměrný výsledek – 9 či 10 bodů.

GRAF 54 | Podíl žáků 2. ročníku střední školy podle dosaženého počtu bodů testu testové baterie *Unifittest (6-60)* – kategorie dosaženého výsledku (v %)

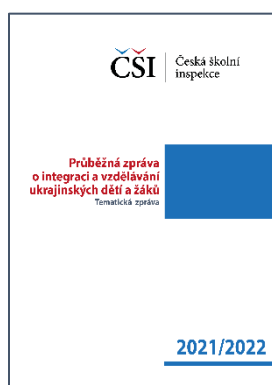
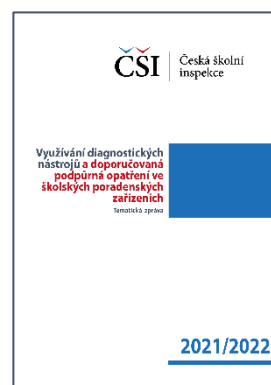
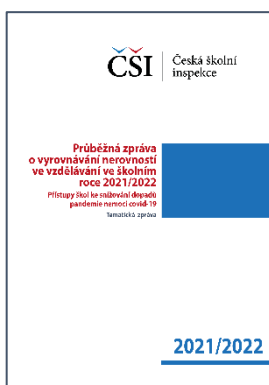
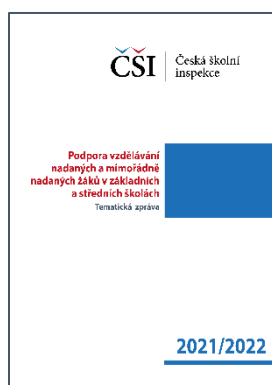
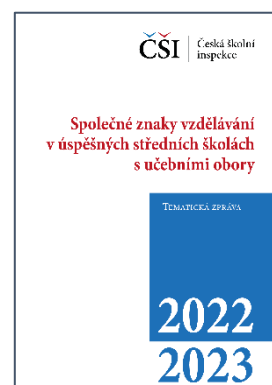
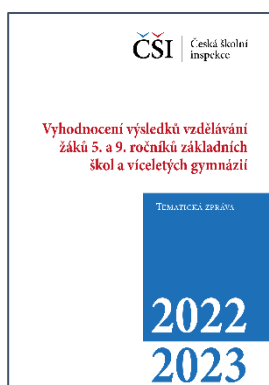
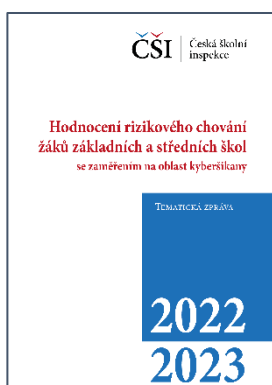

Pozn.: Výrazně podprůměrný výsledek – 1 či 2 body; podprůměrný výsledek – 3 či 4 body; průměrný výsledek – 5 či 6 bodů; nadprůměrný výsledek – 7 či 8 bodů; výrazně nadprůměrný výsledek – 9 či 10 bodů.

Příloha 3 – Analýzy, data, publikace České školní inspekce

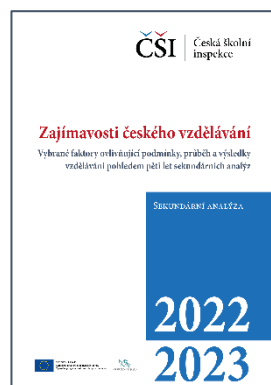
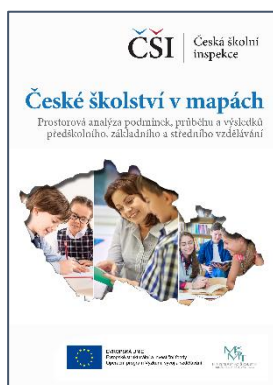
Tematické zprávy

Tematické zprávy nabízejí pohled na kvalitu a efektivitu vzdělávání ve vybraných tématech, která jsou předmětem sledování a hodnocení ze strany České školní inspekce. Také tyto výstupy poskytují zcela zásadní soubor zjištění, dat, závěrů a doporučení využitelných při přijímání opatření směrem k podpoře vzdělávání v České republice.

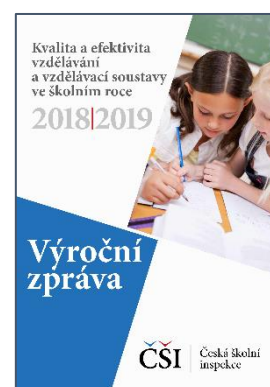
Další výstupy

Česká školní inspekce připravuje a zveřejňuje také další výstupy analytického či metodického charakteru, z nichž některé jsou využitelné i přímo jednotlivými školami a školskými zařízeními.

Výroční zprávy

Výroční zprávy České školní inspekce každoročně poskytují komplexní výpověď o kvalitě a efektivitě vzdělávání a vzdělávací soustavy České republiky za příslušný školní rok a jsou důležitým zdrojem informací pro řízení vzdělávání a nastavování podpory pro školy a školská zařízení.

Sledujte výstupy České školní inspekce na Facebooku, Twitteru a YouTube

ANALÝZY | DATA | PUBLIKACE

ČŠI Česká školní inspekce

Česká školní inspekce - Analýzy, data, publikace

@CSInspekce

Česká školní inspekce je správním úřadem ČR provádějícím hodnocení a kontrolu kvality a efektivitu vzdělávání.

The screenshot shows the YouTube channel page for 'Česká školní inspekce'. The channel name is at the top, followed by navigation tabs: DOMOVSKÁ STRÁNKA, VIDEO, PLAYLISTY, KANÁLY, and INFORMACE. A search icon is also visible. The main video featured is 'České školství v mapách', which has 1,161 views and was uploaded 5 months ago. The video description includes: 'Prostorová analýza podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání. Charakteristiky českých vzdělávacích dat na úrovni okresů. Množství dosud nezveřejněných dat a informací v podobě přehledných kartogramů. Zaměření na mateřské, základní i střední školy.'

Informační a metodické weby

www.csicr.cz

ČSI Česká školní inspekce

KARIÉRA | VEŘEJNÉ ZAKÁZKY | OTEVŘENÝ ÚŘAD | INFORMAČNÍ SYSTÉMY | KONTAKTY

_____ 🔍

Základní informace

Registr inspekčních zpráv

Dokumenty

Metodický portál

Vzdělávání v datech

Aktuality

<p>Metodické doporučení - Prevence a postup při šetření a vyřizování stížností a podnětů 16.11.2022</p> <p>Česká školní inspekce připravila metodický dokument, jehož cílem je pomoci ředitelům škol a školských zařízení při šetření a vyřizování stížností a podnětů, které dostávají od ...</p> <p>VÍCE >>></p>	<p>Inspirace pro ČR - implementace klíčových kompetencí v systému Evropských škol 26.10.2022</p> <p>Ve středu 26. října 2022 uspořádala Česká školní inspekce mezinárodní on-line konferenci zaměřenou na zkušenosti Evropských škol s implementací klíčových kompetencí ...</p> <p>VÍCE >>></p>	<p>Tematická zpráva - Společné znaky vzdělávání v úspěšných středních školách s učebními obory 19.10.2022</p> <p>Česká školní inspekce se ve svých divoz dřívějších tematických šetřeniích z let 2020 a 2021 zabývala společnými znaky vzdělávání v úspěšných základních školách ...</p> <p>VÍCE >>></p>
--	--	--

www.kvalitniskola.cz

ČSI Česká školní inspekce

_____ 🔍

Vlastní hodnocení

Nástroje pro vlastní hodnocení

Kritéria hodnocení

Externí hodnocení

Náměty a inspirace

<p>O portálu</p> <p>Cílem metodického portálu připraveného Českou školní inspekci je maximální podpora škol a školských zařízení (na většině středních škol pro zjednodušení jen "škola"), jejich ...</p> <p>VÍCE >>></p>	<p>Jak pracovat s portálem</p> <p>Metodický portál Kvalitní škola byl připraven tak, aby byl co nejvíce užitečným nástrojem pro ředitele škol a učitele, kteří usilují o průběžné zvyšování kvality vzdělávání ve škole, v ní ...</p> <p>VÍCE >>></p>	<p>Jak na vlastní hodnocení školy</p> <p>Vlastní hodnocení je proces, který je vždy vázán na specifické podmínky a potřeby konkrétní školy a ce své podstatě není nikdy ukončen. I přes tuto náročnost nabízí metodický portál Kvalitní ...</p> <p>VÍCE >>></p>
---	---	---

www.csicr.cz